

ВІСНИК

Маріупольського
державного
університету

Серія:
ЕКОНОМІКА

Випуск 5

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК

МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ЕКОНОМІКА

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Головний редактор чл.-кор.НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов

Засновано у 2011 р.

ВИПУСК 5

МАРИУПОЛЬ – 2013

УДК 33(05)

Вісник Маріупольського державного університету
Серія: Економіка
Збірник наукових праць
Видається 2 рази на рік
Заснований у 2011 р.

Затверджено до друку Вченою радою МДУ (протокол № 8 від 18.06.2013 р.)

Головна редколегія:

Головний редактор – чл.-кор. НАПН України, д.політ.н., проф. К. В. Балабанов
Заст. головного редактора – д.е.н., проф. О. В. Булатова
Члени редколегії: д.ю.н., проф. М.О.Баймуратов, д.філ.н., проф. С.В.Безчотнікова,
д.і.н., проф. В.М.Романцов, д.культурології, проф. Ю.С. Сабадаш,
д.е.н., проф. О.Б. Альохін

Редакційна колегія серії:

Відповідальний редактор – д. е. н., проф. О.Б. Альохін
Заступник відповідального редактора – д. е. н., проф. Г. І. Брітченко
Відповідальний секретар – к. е. н., доц. О. А. Беззубченко

Члени редакційної колегії: д.е.н., проф. О. Б. Альохін, д.е.н., проф. Ф. Вермільо,
д.е.н., проф. Д. Калабро, д.е.н., проф. Г. Калабро,
д.е.н., проф. С. П. Калініна, д.е.н., проф. Н. Й. Коніщева, д.е.н., проф. Ю. В. Макогон,
д.е.н., проф. Т. В. Орехова, д.е.н., проф. Д. Пармаклі, к.е.н. Я. Половчек,
д.е.н., проф. А. В. Сидорова, д.е.н., проф. М. Феррара,
д.е.н., проф. Ю. І. Чентуков, д.е.н., проф. Г. О. Черніченко

Засновник Маріупольський державний університет
87500, м.Маріуполь, пр.Будівельників, 129а
тел.: (0629)53-22-59, e-mail: kafedra-mek@mail.ru

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(Серія КВ № 17780-6130Р від 06.05.2011)
Тираж 100 примірників. Замовлення № 501.4

Видавець МФ ТОВ «Друкарня "Новий світ"»
87510, м.Маріуполь, Красномаякська, 2; тел.: (0629)41-35-13
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №1792 від 20.05.2004

ЗМІСТ

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Комеліна О.В., Христенко О.В. ОПТИМІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ.....	7
Орлова О.М. КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ НАЯВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ	13
Балабанова Н.В. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....	21
Мітюшкіна Х.С., Самойленко І.В. ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ.....	28
Ніколенко Т.І. ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ.....	35

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Марена Т.В. СУЧАСНІ КОМПЛЕКСНІ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ	44
Ведмідь Н.І. МЕТОДИКА ПОБУДОВИ БАЗОВИХ СЕГМЕНТІВ СПОЖИВАЧІВ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ТА ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ З УРАХУВАННЯМ СЕРВІСНОЇ КОМПОНЕНТИ.....	49

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МАРКЕТИНГУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Бойко М.Г. ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ.....	58
Мацука В.М., Геращенко О.О. РОЗВИТОК ФОРМ УПРАВЛІННЯ ГОТЕЛЬНИМИ ТНК.....	65

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІКА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Бударіна Н.О. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ.....	77
Кравченко В.О., Гудаков О.К. СУЧАСНИЙ СТАН СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ НАФТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	83

Булатова О.В.	
РІВНІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРАЇН.....	90
Беззубченко О.А.	
СУЧАСНИЙ СТАН РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС	94
Захарова О.В.	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇВ ТРАНСПОРТНОМУ СЕКТОРІ.....	100
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	107

CONTENTS

NATIONAL AND REGIONAL ECONOMY

Komelina O.V., Khrystenko O.V. THE OPTIMIZATION OF ORGANIZATIONAL STRUCTURE FOR MANAGING OF INNOVATION DEVELOPMENT OF REGIONS.....	7
Orlova O. COMPLEX EVALUATION OF PRESENCE AND EFFICIENCY OF THE USE OF INVESTMENT RESOURCES OF REGION.....	13
Balabanova N. COMPETITIVENESS OF THE PRODUCTS OF MACHINE-BUILDING COMPLEX OF UKRAINE.....	21
Mityushkina H., Samoilenko I. FEATURES OF UKRAINE'S PARTICIPATION IN INTERNATIONAL MIGRATION PROCESSES.....	28
Nikolenko T. INVESTMENT AND INNOVATIVE ACTIVITY OF UKRAINE AS A CONDITION OF ECONOMIC COMPETITIVENESS DEVELOPMENT.....	35

ECONOMIC THEORY

Marena T.V. ACTUAL INTEGRATED METHODS OF THE FINANCIAL MARKETS COMPETITIVENESS EVALUATION.....	44
Vedmid N. METHOD OF CONSTRUCTION OF BASIC SERVICE CUSTOMER SEGMENTS IN THE MARKET OF SPA AND WELLNESS SERVICES.....	49

ACTUAL PROBLEMS OF MARKETING AND MANAGEMENT

Boyko M.G. PRIORITIES IMPROVING THE MANAGEMENT TOURISM ENTERPRISES.....	58
Matsuka V., Gerashenko O. THE DEVELOPMENT OF ADMINISTRATION FORMS OF THE HOTEL TRANSNATIONAL CORPORATIONS.....	65

WORLD ECONOMY, THE ECONOMY FOREIGN COUNTRIES

Budarina N. FINANCIAL SECURITY IN UKRAINIAN ECONOMIC UNCERTAINTY OF GLOBAL FINANCIAL SYSTEM.....	77
Kravchenko V., Gudakov O. CURRENT UKRAINIAN AND WORLD OIL MARKET CONDITION IN THE GLOBALIZATION.....	83

Bulatova O.	
INTEGRATION COMPONENT LEVELS OF COUNTRY DEVELOPMENT STRATEGY.....	90
Bezzubchenko O.	
CURRENT COMPETITIVENESS LEVEL UKRAINE AND THE EU.....	94
Zakharova O.V.	
FEATURES OF GLOBAL INTEGRATION PROCESSES DEVELOPMENT IN TRANSPORT SECTOR.....	100
CONTRIBUTORS	107

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 330.341.1(045)

О.В. Комеліна, О.В. Христенко

ОПТИМІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

В статті розглянуто проблеми державного управління інноваційним процесом в умовах переходу України до ринкової економіки та особливості управління інноваційним розвитком регіонів. Окреслено основні напрямки оптимізації організаційної структури управління інноваційним розвитком регіонів.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, інноваційний процес, інноваційний розвиток, інноваційна інфраструктура, управління інноваційним розвитком, стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури.*

Актуальність теми дослідження. Ефективний інноваційний процес в регіоні можливий лише за умов наявності розвиненої інноваційної інфраструктури, на формування і розвиток якої впливають численні фактори. Головним чинником у розбудові інноваційної інфраструктури призначені виступати органи регіональної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які мають застосовувати чіткі та гнучкі форми управління інноваційним процесом. Наявна організаційна структура управління інноваційним розвитком не забезпечує створення належних умов для формування сучасної інноваційної інфраструктури і потребує кардинальних заходів її вдосконалення.

Постановка проблеми. Протягом всього часу, коли Україна стала на шлях утвердження інноваційної моделі розвитку, не віднайшла належного застосування стабільна структурована система управління інноваційним процесом. Нагальним завданням сьогодення виступає необхідність формування на регіональному рівні організаційної структури управління інноваційним розвитком, здатної охопити всі етапи інноваційного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми управління інноваційним процесом та розвитком регіональної інноваційної інфраструктури останнім часом стали предметом наукових досліджень багатьох провідних вчених у сфері інноваційної діяльності. На цих питаннях зосереджують увагу такі вчені як О.С. Власенко, В.М. Геєць, В.М. Головатюк, Т. Забуковець-Ковачич, О.П. Зінченко, В.П. Ільчук, Б.Є. Кваснюк, Г.І. Кореняко, В. Куйбіда, А.А. Мазаракі, М.В. Підмогильний, Н.Т. Рудь, В.П. Семиноженко, В.П. Соловійов, Р. Ткачук, Л.І. Федулова та інші. Зокрема, Л.І. Федулова вважає за потрібне створення Міністерства науки і технологій, яке поєднувало б усі основні функції управління – планування, організації, мотивації і контролю, – всіх складових інноваційного процесу для забезпечення його системності, координованості і результативності та містило б у своєму складі поряд з іншим структуру, яка опікувалася б проблемами ринку і комерціалізації технологій [1, с. 394]. Н.Т. Рудь вважаючи за доцільне розвивати інноваційну діяльність із залученням різних міністерств, значну увагу приділяє діяльності регіональної влади з управління інноваційним розвитком [2, с. 40, 100, 123]. На думку А.А. Мазаракі, необхідно

привести структуру державного управління у відповідність до потреб постіндустріального суспільства, що за своєю природою є інноваційним, і забезпечити умови, за яких регіональні та місцеві органи управління отримують достатній простір для саморозвитку і прояву ініціативи [3, с. 226-232].

Постановка завдання. Метою роботи є обґрунтування напрямів оптимізації організаційної структури управління інноваційним розвитком регіонів.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. В наукових дослідженнях недостатньо розкрито цілісне бачення організаційної структури управління інноваційним розвитком регіонів.

Виклад основного матеріалу. За часів незалежності України роль держави у безпосередній участі в економічних процесах зазнала значної трансформації. На першому етапі здійснення ринкових реформ проявлялися тенденції відсторонення держави від втручання в економіку. Втрата державою важелів управління соціально-економічним розвитком країни негативно позначилася на розбудові економіки на ринкових принципах. В подальшому відбувається посилення ролі держави в регулюванні процесів економічного розвитку. Хоча системне всеохоплююче загальне регулювання та стратегічне планування економічного розвитку продовжує залишатися в процесі формування.

Такою ж нестабільною тривалий час залишалась і система державного управління інноваційним розвитком, що гальмувало перехід країни до інноваційної моделі структурної перебудови економіки.

Чітке визначення мети і принципів державної інноваційної політики та шляхів державного регулювання інноваційною діяльністю подано в Законі України «Про інноваційну діяльність» [4, ст. 3, 6]. Цим же законом визначені центральні органи виконавчої влади, на які покладається управління інноваційним розвитком [4, ст. 9] та окремі повноваження регіональних органів влади у сфері інноваційної діяльності [4, ст. 7, 10]. Органи державної влади зобов'язані постійно знаходитися в стані пошуку нових форм і методів управління інноваційним процесом, тим більше, що організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного та іншого характеру віднесено до одного із видів інновацій [4, ст. 1]. Та, на жаль, належної стабільності у державній структурі управління інноваційним процесом не спостерігається, а чіткі законодавчі положення ще не віднайшли реального застосування.

Досить суттєвою перепоною на шляху інноваційного розвитку виступає постійне реформування органів державного управління інноваційним процесом, яке здебільшого здійснюється без врахування соціально-економічних потреб країни.

За той час, коли інноваційна діяльність стала невід'ємною складовою економічної і соціальної політики держави, проблемами інноваційного розвитку почергово опікувалися Комітет з питань науково-технічного прогресу, реорганізований спочатку в Державний комітет з питань науки і технологій, а пізніше в Державний комітет з питань науки, техніки і промислової політики. В 1996 році було утворене Міністерство у справах науки і технологій, після ліквідації якого в 1998 році функції управління інноваційним процесом перейшли до Міністерства освіти і науки України.

Якщо оцінити можливості Міністерства освіти і науки України проводити єдину інноваційну політику з точки зору поділу інноваційного процесу на три етапи (створення інновацій, впровадження інновацій, випуск на ринок інноваційної продукції), то його вплив на інноваційний процес може реально проявлятися лише на першому етапі. А що стосується комерціалізації результатів наукових досліджень, виробництва інноваційної продукції, а тим більше забезпечення випуску на ринок нових конкурентоздатних товарів, технологій, продукції та послуг, тобто діяльності на другому і третьому етапах інноваційного процесу, то будь-якими реальними

можливостями Міністерство освіти і науки України не наділене. Міністерство не має також важелів для координації інноваційної діяльності інших центральних органів виконавчої влади.

Відсутність стабільної структури державного управління інноваційним процесом досить негативно впливає на інноваційний розвиток України. Один із державних програмних актів подає досить різкі оцінки системі державного управління інноваційним процесом. Зокрема, зазначається, що ніякої реально значимої політики пріоритетів науково-технічного та інноваційного розвитку за роки незалежності в Україні не було, що визначені законами пріоритетні напрями інноваційної діяльності урядами нашої держави не сприймалися як пріоритети своєї діяльності [5]. Констатується неналежне використання методів планування на всіх рівнях управління, непослідовність дій держави щодо підтримки суб'єктів інноваційної діяльності, недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади, відсутність принципів одноосібної відповідальності і стабільності системи державного управління у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності [6].

Численні зміни структури державного управління інноваційним розвитком негативно проявляється і на формуванні системи управління науково-технічним та інноваційним процесом регіонального рівня.

Наданий час управління інноваційним розвитком в регіонах покладається на Департаменти освіти і науки облдержадміністрацій, серед повноважень яких вирішення проблем інноваційної діяльності стоять не на першому плані. Ці департаменти не лише не мають фінансових ресурсів для підтримки інноваційного розвитку, а й позбавлені будь-яких важелів впливу на суб'єктів інноваційної інфраструктури. Функції управління здебільшого проявляються в розробці програмних документів, які, по-перше, готуються не своєчасно, а, по-друге, не досягають запланованої реалізації. Приміром, в багатьох регіонах до цього часу не розроблені передбачені законодавством ще в 2011 році середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності [7, ст. 5-7]. Зважаючи на відсутність доступної інформації, обмежимося для оцінки результатів управлінської діяльності цих департаментів до такого визначного критерію як формування інноваційної інфраструктури. Якщо в регіоні функціонують лише одиниці таких елементів інноваційної інфраструктури як інноваційні центри, наукові парки, бізнес-інкубатори тощо, то управлінська діяльність Департаментів освіти і науки в інноваційній сфері не може заслуговувати на позитивну оцінку. За такої системи управління не варто розраховувати на успішний інноваційний розвиток регіонів.

Удосконалення структури державного управління у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності в напрямі чіткого розмежування та уникнення дублювання функцій центральних органів виконавчої влади, запровадження принципів одноосібної відповідальності і стабільності системи державного управління у цій сфері віднесено до першочергових заходів з формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку України [6].

На державному рівні вноситься пропозиція щодо створення Міністерства з питань науки та інноваційного розвитку з широкими повноваженнями координації діяльності всіх причетних до вирішення проблем інноваційного розвитку міністерств, відомств та інших органів влади. Така координація забезпечить узгодження дій всіх без винятку органів виконавчої влади для концентрації ресурсів на провідних напрямках науково-технічної та інноваційної політики як ключового напрямку державного регулювання розвитку економіки [5].

Погоджуючись з пропозиціями щодо створення окремого міністерства, вважаємо недоцільним поєднання в ньому функцій управління сферами науки та інновацій. Найбільш оптимальною формою управління інноваційним процесом могло б стати

Міністерство інноваційного розвитку, яке мало б поєднати діяльність нещодавно визначених законодавством центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності [4, ст. 9]. За таких умов можна було б запобігти неминучих суперечностей між цими двома самостійними органами влади, один з яких забезпечує формування державної політики, а інший має реалізовувати сформовану політику. Це міністерство має створити Департаменти інноваційного розвитку в регіонах, які водночас підпорядковуються обласним державним адміністраціям, що сприятиме забезпеченню взаємодії центральних і регіональних органів і виключатиме дублювання ними організаційних заходів з управління інноваційним розвитком.

Департамент інноваційного розвитку має спрямовувати свою діяльність на вирішення принаймні таких основних завдань.

Перше – це організаційні заходи щодо формування і розвитку регіональної інноваційної інфраструктури, здатної оперативно вирішувати проблеми інноваційного розвитку регіону. Департамент має ґрунтовно досліджувати, які елементи інноваційної інфраструктури необхідні в регіоні, виходячи з його соціальних і економічних особливостей і всіляко сприяти створенню таких елементів. Лише за активної участі Департаменту можливе формування в регіоні інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити оновлення технологій і передачу наукових розробок виробничій сфері.

Друге. Особливо важливою і складною виступає діяльність Департаменту, що стосується управління інноваційним процесом на першому його етапі, тобто на етапі створення інновацій. Успіх цієї роботи залежить від діяльності Департаменту, спрямованої на моніторинг потенційних можливостей регіональних наукових установ, вищих навчальних закладів, інших суб'єктів науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок створювати чи вдосконалювати саме ті конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, яких потребує виробнича сфера регіону. Департамент має застосовувати стимулюючі заходи для поєднання інтересів розробників та споживачів інновацій.

Третє. Департамент має забезпечувати взаємозв'язки та взаємодію всіх суб'єктів інноваційної інфраструктури з виробниками нових технологій та інновацій як в певному регіоні, так і за його межами, та споживачами інновацій. Цьому має сприяти постійний і ретельний моніторинг процесу створення інновацій і потреб промислових підприємств регіону в нових технологіях. Оскільки впровадження нових технологій супроводжується суттєвими ризиками Департамент здатний надавати таким підприємствам допомогу у здійсненні науково обґрунтованих розрахунків, залучаючи до цього вчених вищих навчальних закладів та наукових установ регіону. На даному етапі управління інноваційним розвитком особливо значення набирає діяльність Департаменту, спрямована на впровадження зворотного напрямку інноваційного процесу, коли інноваційні наукові розробки здійснюються за ініціативи замовників і споживачів та із залученням їхніх фінансових ресурсів. Департамент має сприяти процесу комерціалізації та трансферу технологій, забезпечувати доступ підприємницьких структур до інновацій та нових технологій, а також стимулювати формування позабюджетних джерел фінансування інноваційної діяльності за рахунок добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, внутрішніх і зовнішніх інвестицій, акціонерного фінансування, місцевих позик і позик промислових підприємств.

Четверте. Важливою управлінською функцією Департаменту має стати надання допомоги виробникам інноваційної продукції на етапі випуску на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг, яку він може здійснювати як власними зусиллями в межах свого регіону, так і шляхом звернення до інших регіонів та до

центральної влади. У значній мірі інноваційний розвиток залежить від того, наскільки ефективно Департаменту вдається сприяти розширенню такої зовнішньоекономічної діяльності підприємств регіону, яка буде спрямована на скорочення обсягів продажу за кордон сировинних ресурсів, зростання експорту високотехнологічної продукції, зменшення залежності регіону від імпортованих продуктів.

Очолювати Департамент мав би перший заступник голови облдержадміністрації, що надало б змогу цьому Департаменту координувати діяльність всіх регіональних владних структур, причетних до здійснення інноваційного процесу, залучаючи підприємницькі структури; забезпечувати взаємодію з вищими навчальними закладами та науковими установами; більш чітко організувати бюджетне та позабюджетне фінансування інноваційного процесу.

На ефективність управлінської діяльності Департаменту суттєвим чином впливає інформаційно-аналітичне забезпечення інноваційного процесу, сутність якого в основному зводиться до вдосконалення статистичного спостереження у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, постійного моніторингу динаміки інноваційного розвитку регіону, систематичного інформування суб'єктів інноваційного процесу та всієї громадськості про хід і результати інноваційного розвитку регіону. Інформацію щодо діючих в регіоні складових та основних елементів інноваційної інфраструктури, потреб та можливостей реалізації ними інновацій, а також дані щодо запропонованих суб'єктами інноваційної діяльності інноваційних продуктів, інноваційної продукції та послуг мав би систематично публікувати на своїх шпальтах щоквартальний інформаційно-аналітичний бюлетень обласної державної адміністрації.

Ефективність діяльності цього Департаменту цілком залежить від того, наскільки кваліфіковано і своєчасно будуть розроблятися проекти середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня, програма розбудови інноваційної інфраструктури регіону, регіональні інноваційні програми та інші програмно-аналітичні акти інноваційного розвитку. Ці акти чітко визначають перспективу інноваційного розвитку регіону на певний період часу і разом з тим покладають обов'язок на відповідні структури і посадових осіб щодо забезпечення виконання розроблених заходів.

Інтенсифікації регіонального інноваційного процесу могло б сприяти залучення до управління ним в межах окремих районів та міст обласного підпорядкування районних державних адміністрацій та виконкомів міських рад і заснування у їх складі служб чи відділів з питань інноваційної діяльності. На ці структури покладалась би обов'язки надавати допомогу суб'єктам інноваційної інфраструктури, координувати їхню діяльність, безпосередньо приймати участь у створенні інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, малих інноваційних підприємств. Звітність цих органів перед вищими інстанціями з питань інноваційної діяльності, в тому числі і щодо виконання заходів, передбачених середньостроковими пріоритетними напрямами інноваційної діяльності регіонального рівня, сприяла б систематизації процесу інноваційного розвитку.

Для залучення до управління інноваційним процесом широких кіл громадськості належало б запровадити постійно діючу раду при Департаменті інноваційного розвитку у складі відповідних посадовців обласних, районних і міських органів влади, керівників та спеціалістів інноваційних підприємств, провідних вчених вищих навчальних закладів та наукових установ, представників всіх суб'єктів інноваційної інфраструктури та інших зацікавлених осіб. На таких радах окрім обміну досвідом та можливостями і потребами учасників інноваційного процесу було б доцільним заслуховувати дані інформаційно-аналітичних досліджень Департаменту щодо динаміки інноваційного розвитку в регіоні.

Про доцільність і необхідність участі державних органів в управлінні інноваційним процесом свідчить і досвід передових країн світу. Так, Сенатом США створена комісія з проблем розвитку науки і техніки, що розглядає доцільність організації наукових досліджень та їх фінансування з федерального бюджету. Палата представників прийняла спеціальний документ, в якому наука і нові технології розглядаються як вирішальне джерело в ХХІ ст., а політика їх реалізації сприяла досягненню на цій основі понад 70 відсотків економічного зростання країни. У Великій Британії координацію взаємозв'язків між наукою і виробництвом здійснює Національне бюро економіки як самофінансований державний орган. В цих країнах в управлінні інноваційною діяльністю домінують приватні і добродійні організації, що є ознакою ринкового управління з високим рівнем виробництва високотехнологічної продукції. У Франції у формуванні заходів з реалізації державної політики, виробленої Міністерством, промисловості та наукового розвитку, значну роль відіграє індикативне планування зростання національної економіки, зокрема й інвестиційно-інноваційних програм. Інноваційні системи й методи управління науковою та інноваційною діяльністю застосовуються в Німеччині, Італії, Нідерландах. В Японії для ефективного передання результатів науково-технічної діяльності у сферу виробництва посилюється роль держави в регулюванні цього процесу і створено низку відповідних органів управління інноваційною діяльністю, зокрема Міністерство зовнішньої торгівлі і промисловості та Управління науки і техніки як самостійне відомство у складі Кабінету Міністрів [1, с. 395-398].

Виходячи із стану інноваційного розвитку в Україні, маємо підстави віднести до причин недосконалості системи управління інноваційним процесом і те, що в нашій країні недостатньо вивчається та застосовується досвід передових країн світу, де ефективно поєднуються державні системи та ринкові типи управління інноваційною діяльністю.

Висновок. Цілком ймовірно, що запропоновані заходи щодо вдосконалення системи управління приведуть до підвищення ефективності інноваційного процесу як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Оптимальною належить вважати таку структуру управління інноваційним розвитком регіонів, яка забезпечить:

- залучення до інноваційної діяльності і поєднання зусиль якомога більшого кола науковців і виробників інноваційної сфери;
- формування сучасної інноваційної інфраструктури, здатної охопити всі ланки інноваційного процесу;
- нарощування і спрямування на інноваційний розвиток бюджетних і позабюджетних коштів;
- підвищення інноваційної культури суспільства;
- усунення дублювання владними органами функцій управління інноваційною діяльністю;
- вирішення соціально-економічних проблем регіону та підвищення добробуту населення.

Напрями подальших досліджень. Очевидно, не слід покладати надії на поживлення інноваційної діяльності лише за рахунок оптимізації структури управління інноваційним розвитком. Будь-які найбільш досконалі і особливо ефективні норми і засоби управління не здатні забезпечити в умовах ринкової економіки ту ступінь інтенсивності інноваційного процесу, яку потребують сучасні соціальні і економічні реалії. Вирішальну роль в нарощуванні темпів інноваційного розвитку мають відігравати сучасні механізми стимулювання, здатні залучати до активної інноваційної діяльності широкі верстви учасників наукової і виробничої інноваційної сфери.

Список використаної літератури.

1. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 480 С.
2. Рудь Н.Т. Інноваційна інфраструктура регіону: теорія, методологія, практика: Монографія / Н.Т. Рудь. – Луцьк, ВРР ЛНТУ, 2011. – 492 с.
3. Інноваційний потенціал України: монографія / За заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: КНТЕУ, 2012. – 592 с.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. за № 40-IV (із змінами і доповненнями) (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
5. Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.doc
6. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», затверджені постановою Верховної Ради України від 21.10.2010 за № 2632-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
7. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. за № 3715-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

O.V. Komelina, O.V. Khrystenko

**THE OPTIMIZATION OF ORGANIZATIONAL STRUCTURE FOR
MANAGING OF INNOVATION DEVELOPMENT OF REGIONS**

The article deals with the problem of governmental control of innovation process under transition of Ukraine to a market economy and peculiarities of managing of the innovation development of regions. The main directions for optimization of organizational structure for managing of innovation development of regions have been outlined.

Keywords: *innovative activity, innovation process, innovation development, innovation infrastructure, managing of innovation development, stimulating the development of innovation infrastructure.*

УДК 911.3(045)

О.М. Орлова

**КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ НАЯВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ**

У статті запропоновано методичний підхід до комплексного оцінювання ефективності вкладення інвестицій в економіку регіонів, яка передбачає визначення рівня інвестування регіону та економічної, соціальної, екологічної ефективностей. Проаналізовано рівень ефективності інвестування регіонів України до і після настання світової фінансово-економічної кризи.

Ключові слова: ефективність інвестицій, шкала Харрінгтона, регіон, методичний підхід.

Постановка проблеми. Зростання економіки України та її регіонів залежить не лише від масштабності інвестицій як одного із основних факторів модернізації виробництва, створення і впровадження новітньої техніки і технологій, якісного відновлення ринкової інфраструктури, а й від ефективності їх використання. Саме тому питання оцінки рівня ефективності використання інвестиційних ресурсів у регіоні як з теоретичної, так і із практичної точки зору є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітним питанням ролі інвестицій у розвитку економіки та формування шляхів підвищення ефективності їх використання присвячені праці таких зарубіжних і вітчизняних дослідників, як М. Фрідмана, Г. Бірмана, С. Шмідта, Л. Дж. Гітмана, М. Джонка, О. Амоші, П. Беленького, І. Бланка, Є. Бойка, В. Геєця, М. Долішнього, М. Козоріз, О. Кузьміна, А. Пересади, М. Туган-Барановського, В. Пили, М. Чумаченко, А. Мочерного та ін. Вагомий внесок у дослідження та розробку науково-методичних підходів до оцінки рівня ефективності інвестицій в галузевому та регіональному аспектах здійснили В. Гомольська, Л. Якупова, А. Дегтяр, О. Кононенко, О. Астахова, В. Корабльов, І. Олександренко, О. Парфьонова, Ю. Верланов, О. Верланов, А. Мельничук, Р. Соболев та ін.

Однак у більшості наукових розвідок недостатньо уваги приділено питанню аналізу та оцінки ефективності вливання інвестицій в економіку регіонів протягом тривалого періоду, що може послужити основою для екстраполяції процесів в їх інвестиційному середовищі й пошуку різноманітних шляхів стимулювання вітчизняних та іноземних інвестиційних надходжень.

Мета статті – розробити та обґрунтувати науково-методичний підхід щодо оцінювання ефективності регіонального інвестування, проаналізувати як змінилась ефективність вливання інвестицій в регіони України до і після настання світової фінансово-економічної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність інвестицій – складна й багатоаспектна економічна категорія, проведенню комплексного аналізу та оцінки якої присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних вчених.

У загальному розумінні «ефективний» означає «той, що надає ефект, який приводить до потрібних результатів, наслідків» [3, С. 358]. А отже, поняття «ефективність» слід розглядати як відносний ефект, результативність процесу у порівнянні з витратами, що забезпечили його отримання.

Так, В. В. Гомольською розроблено методичний підхід до оцінки ефективності інвестицій в регіоні, у рамках якого можна здійснити оцінку поточного стану інвестиційної діяльності у країні та її регіонах, провести порівняльний аналіз інвестиційної ситуації в різних регіонах, визначити фактори, що справляють позитивний та негативний вплив на інвестиційну діяльність у регіонах. При цьому, науковцем наголошується, що інвестиційна привабливість регіону виступає критерієм ефективності цієї діяльності [5].

О. О. Астаховою запропоновано підхід до оцінки ефективності інвестицій з урахуванням факторів ризику й невизначеності. Розроблена нею методика припускає розрахунок комплексного (узагальнюючого) показника та базується на методі ранжування показників у результаті зміни вихідних параметрів. Для проведення комплексного аналізу ефективності інвестицій доцільно класифікувати фактори за наступними ознаками: зовнішні й внутрішні, сприятливі й несприятливі, керовані й некеровані, ризику [2].

І. В. Олександренко наголошує на тому, що побудова інформаційної моделі оцінки ефективності інвестиційного процесу в регіоні має базуватися на системному

дослідженні вхідних і вихідних даних. А комплексний аналіз та інтегральна оцінка ефективності інвестиційної діяльності в регіоні повинен здійснюватись у розрізі економічної, соціальної та екологічної ефективностей [8, с. 55-66.]

Л. В. Якупова рекомендує прийняти до уваги те, що комплексна оцінка економічних і соціальних наслідків реалізації регіональних інвестиційних проєктів повинна проводитись на основі економіко-математичної моделі оптимізації фінансування регіональних інвестиційних програм за критерієм максимізації соціально-економічного ефекту. Дана модель дозволяє за допомогою включення в цільову функцію величин інтегральних соціальних ефектів по довгострокових проєктах відібрати регіональні інвестиційні проєкти з найкращим співвідношенням економічних і соціальних результатів інвестування й визначити першочергові напрямки використання фінансових ресурсів регіону, а також обґрунтувати пріоритети перерозподілу бюджетних і приватних інвестицій на користь найбільш ефективних регіональних інвестиційних проєктів. Це дає можливість в цілому підвищити ефективність вливання інвестицій у регіони та в країну загалом [14].

Наукові пошуки В. Г. Корабльова сконцентровані на інвестиціях в соціальну сферу та їх позитивних наслідках для суспільства. Оцінка соціального ефекту, на думку науковця, повинна носити комплексний характер і містити в собі економічні, екологічні, культурні, психологічні, територіальні, демографічні, політичні й соціальні зміни. Зокрема під соціальними змінами ним розуміється вплив інвестицій на зайнятість, створення робочих місць, на освіту й навчання, на здоров'я, якість життя і т.д. А тому у систему показників комплексної оцінки ефективності інвестицій повинні входити: показник комерційної ефективності, показник бюджетної ефективності, показник економічної ефективності й показник соціальної ефективності [7].

Як зазначає О. М. Парфьонова, оцінка ефективності регіональних інвестиційних проєктів повинна відігравати ключову роль при виборі можливих варіантів вкладання бюджетних грошових засобів в реалізацію проєктних рішень, оскільки це дозволить виконавчій владі мати уяву про те, якою ціною досягаються поставлені цілі. Оцінка та вибір владою регіону найкращого із варіантів інвестиційних проєктів повинні здійснюватись із врахуванням певної системи критеріїв. Зокрема критеріями комерційної ефективності є мінімізація затрат по їх розробленню і реалізації. Критерієм оцінки бюджетної ефективності є позитивне сальдо регіонального бюджету. Крім того, критерії комерційної та бюджетної ефективності відображають економічні інтереси влади щодо співвідношення затрат і результату вкладення бюджетних коштів у реалізацію інвестиційних рішень. Однак вони дозволяють лише визначити засоби, необхідні для виконання окреслених цілей. Критерії оцінки суспільної ефективності дають уявлення про якісну сторону досягнутих результатів, за ради яких розроблявся інвестиційний проєкт: підвищення доходів населення, покращення умов праці, збільшення кількості робочих місць в регіоні та інші соціальні результати, які в кінцевому підсумку підвищують якість життя населення [9].

Ю. Ю. Верланов та О. Ю. Верланов наголошують на тому, що більш універсальним є визначення чутливості економіки регіону до інвестиційної діяльності в ній. Гіпотетично припускається, що для кожного регіону, або для їх групи є певний поріг чутливості економіки до інвестицій. Його досягнення означає отримання синергетичного ефекту у вигляді зростання ВРП у відповідь на приріст інвестицій. Якщо таке зростання має місце, інвестиції можна розглядати такими, що відповідають особливостям розвитку регіону за обсягом, галузевою структурою чи за рівнем технологій [4, с. 102-110.]

Викликає інтерес комплексна оцінка ефективності залучення та використання інвестицій в економіку регіону з позиції концепції сталого розвитку, запропонована

О. Ю. Кононенко та А. Л. Мельничук [6, с. 184-188.].

Аналізуючи різні підходи до оцінки ефективності вливання інвестицій в економіку регіонів, можна дійти висновку, що найважливішими якісними характеристиками цього процесу виступають:

- економічна ефективність, узагальнюючими критеріями якої виступають обсяг промислової продукції, вартість основних засобів, обсяг валового регіонального продукту, обсяг експорту послуг, коефіцієнт покриття експортом імпорту, рівень рентабельності операційної діяльності підприємств;
- соціальна ефективність, що оцінюється за рівнем доходів населення, рівнем безробіття, природним приростом населення;
- екологічна ефективність, показники якої враховують наслідки реалізації інвестиційних проектів у регіонах для навколишнього природного середовища (скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти; викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення; утворення відходів).

Зазначимо, що достатньо об'єктивну інформацію про дійсний стан ефективності інвестування економіки кожного регіону можна отримати лише на основі комплексної оцінки, у рамках якої оцінюються рівень інвестування регіонів та їх соціальних, економічний й екологічний ефекти розвитку регіональної економіки.

Для розрахунку узагальненого показника по кожній групі індикаторів (рівень інвестування економіки регіону, економічна ефективність, соціальна ефективність, екологічна ефективність) використовують узагальнену функцію Харрінгтона [1]:

$$D_i = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n d_{ij}} \quad (1)$$

$$d_{ij} = \exp(-\exp(-y_{ij})) \quad (2)$$

$$\text{показник стимулятор } y_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (3)$$

$$\text{показник дестимулятор } y_{ij} = \frac{x_{\max} - x_{ij}}{x_{\max} - x_{\min}} \quad (4)$$

де n – кількість показників, які використовуються для оцінки рівня інвестування регіонів (економічної ефективності інвестицій; соціальної ефективності інвестицій; екологічної ефективності інвестицій);

m – кількість регіонів;

d_{ij} – частинна функція для i -го регіону, яка визначена відповідно до шкали Харрінгтона;

y_{ij} – стандартизоване значення j -го показника оцінки рівня інвестування (економічної ефективності інвестицій; соціальної ефективності інвестицій; екологічної ефективності інвестицій) i -го регіону;

x_{ij} – фактичне значення j -го показника оцінки рівня інвестування (економічної ефективності інвестицій; соціальної ефективності інвестицій; екологічної ефективності інвестицій) i -го регіону;

x_{\min} – мінімальне значення j -го показника за сукупністю регіонів;

x_{\max} – максимальне значення j -го показника за сукупністю регіонів.

Узагальнююча функція Харрінгтона є кількісним, однозначним, єдиним та

універсальним показником якості досліджуваного об'єкту. Шкала Харрінгтона умовно поділяється на п'ять ділянок (дуже погано, погано, задовільно, добре, дуже добре), які характеризують безрозмірну величину показників, що розглядаються. Точка з координатами (0; 0,37) є критичною точкою перегину кривої – вона ділить значення показників на задовільні і незадовільні (рис. 1).

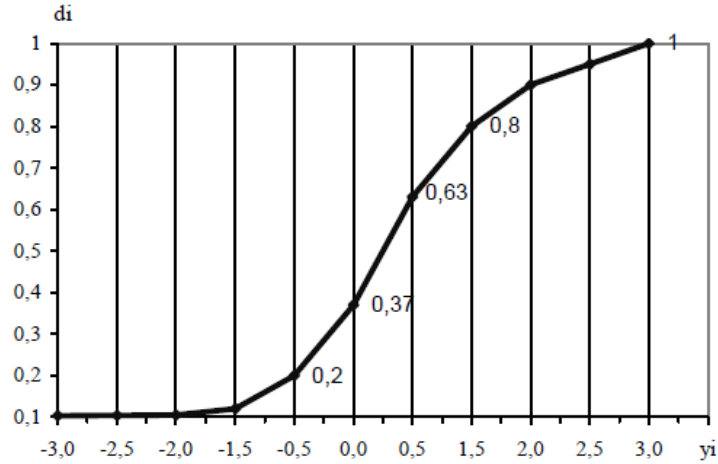

Рис. 1. Узагальнена функція Харрінгтона
Джерело: [1].

Для кожного регіону за формулами (1) - (4) обчислюється рівень його інвестування (I_i), економічна (E_i), соціальна (S_i) та екологічна (C_i) ефективності вкладених інвестицій. Тоді узагальнюючий коефіцієнт ефективності інвестування i -го регіону обчислюється за формулою:

$$K_i = \frac{E_i + S_i - E_i}{I_i} \quad (5)$$

Якщо $K_i \geq 1$, то ефективність є високою. При $K_i < 1$ – низькою. Від'ємне значення коефіцієнта вказує на надмірне і невиправдане навантаження на навколишнє природне середовище регіону.

Застосуємо дану методику для оцінки ефективності інвестування регіонів у 2007 р. та 2011 р. (таблиця 1).

Таблиця 1

Значення коефіцієнтів ефективності інвестування регіонів України

	2007	2011	Зміна
АР Крим	0,672	0,463	-0,209
Вінницька	0,688	0,766	0,078
Волинська	0,688	0,630	-0,058
Дніпропетровська	1,039	1,257	0,218
Донецька	1,503	1,262	-0,242
Житомирська	0,780	0,728	-0,052
Закарпатська	0,640	0,675	0,035
Запорізька	1,078	0,818	-0,260
Івано-Франківська	0,770	0,635	-0,135
Київська	0,597	0,563	-0,034
Кіровоградська	0,813	0,803	-0,010
Луганська	0,868	0,756	-0,112
Львівська	0,772	0,608	-0,164

Миколаївська	1,024	0,764	-0,260
Одеська	0,621	0,586	-0,034
Полтавська	0,908	0,884	-0,024
Рівненська	0,861	0,785	-0,076
Сумська	0,865	0,738	-0,128
Тернопільська	0,749	0,687	-0,063
Харківська	0,673	0,628	-0,045
Херсонська	0,778	0,720	-0,059
Хмельницька	0,794	0,692	-0,102
Черкаська	0,820	0,792	-0,028
Чернівецька	0,798	0,592	-0,206
Чернігівська	0,780	0,730	-0,050
м.Київ	0,691	0,645	-0,046
м.Севастополь	0,542	0,541	-0,001

Джерело: розраховано автором за даними [10; 11; 12; 13].

Рівень економічної ефективності визначався на основі показників:

- Валовий регіональний продукт, млн. грн.;
- Загальні обсяги експорту послуг, млн. дол. США;
- Коефіцієнт покриття експортом імпорту;
- Рентабельність операційної діяльності підприємств, %;
- Обсяг реалізованої промислової продукції, робіт, послуг (у фактичних цінах), млн. грн.

Базою обчислення рівня соціальної ефективності вкладених інвестицій у регіони України послужили наступні показники:

- Природний приріст (скорочення) населення, осіб;
- Безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років, відсотків до економічно активного населення віком 15-70 років;
- Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу, грн.

Екологічна ефективність від використання інвестиційних ресурсів у регіоні визначалась за такими показниками як:

- Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн. м³;
- Утворення відходів I-IV класів небезпеки, тис. т;
- Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, тис. т;

Рівень інвестування економіки регіонів оцінювався за показниками:

- Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.;
- Інвестиції в основний капітал у житлове будівництво (у факт. цінах), млн. грн.;
- Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в регіонах України, наростаючим підсумком; млн. дол. США.

Аналіз значень коефіцієнтів ефективності (таблиця 1) вказує на те, що за 2007-2011 рр. підвищилась ефективність вкладання інвестицій у такі регіони як Вінницька, Дніпропетровська, Закарпатська області. У той час як для АР Крим, Донецької, Запорізької, Миколаївської та Чернівецької областей вона суттєво знизилась (рис. 2). Волинська, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Одеська, Полтавська, Харківська, Черкаська, Чернігівська області та міста Київ й Севастополь демонструють відносну стабільність у ефективному використанні інвестиційних ресурсів для забезпечення сталого розвитку та добробуту населення регіону.

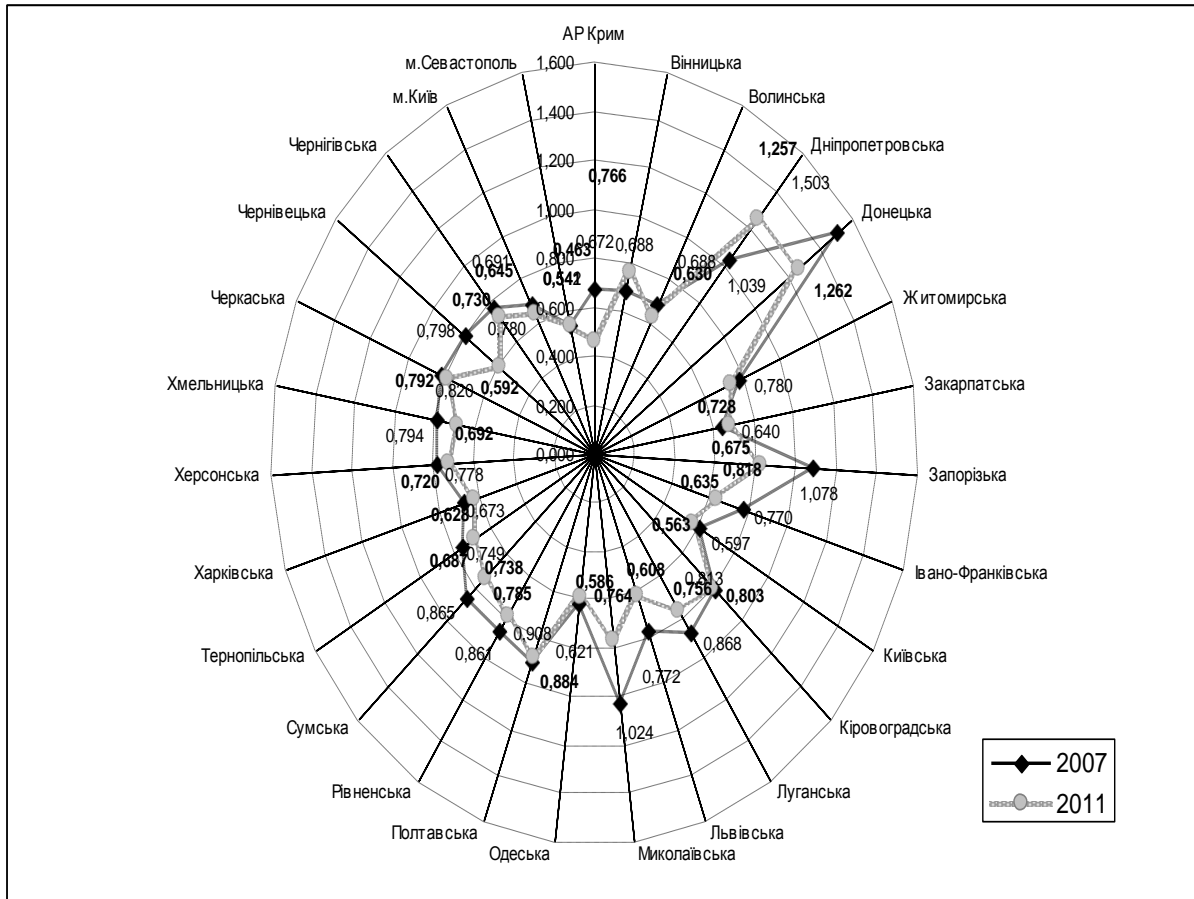

Рис. 2. Рівень ефективності інвестування регіонів України
Джерело: побудовано автором за даними табл.1.

Висновок з проведеного дослідження. Стан справ в Україні із інвестуванням регіонів є доволі складним. Тим паче, що ефективність інвестицій для економіки під дією факторів світової фінансово-економічної кризи 2008 р. знизилась майже у половині регіонів. А це означає, що для посилення впливу інвестицій на економіку регіону, наукові дослідження мають бути спрямовані на пошук нових шляхів удосконалення державної інвестиційної політики та реалізації її на регіональному рівні з врахуванням впливу ризиків кризи.

Список використаної літератури

1. Адлер Ю.П. Планирование эксперимента при поиске оптимальных решений. / Адлер Ю.П., Маркова Е.В., Грановский Ю.В. – М.: Наука, 1976. – 279 с.
2. Астахова Е.А. Совершенствование методики оценки эффективности инвестиций в реальном секторе экономики (на примере Ставропольского края: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. – Ставрополь, 2003. – 170 с.: [Електронний ресурс]. / Е.А. Астахова. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/sovershenstvovanie-metodiki-otsenki-effektivnosti-investitsii-v-realnom-sektore-ekonomiki-na#ixzz2FDBmaXFW>
3. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і гол. ред. В.Т. Буселс]. – К., Ірпінь: ВТФ Перун, 2005. – 1728 с.
4. Верланов Ю.Ю. Ефективність регіональних інвестицій в Україні. / Верланов

- Ю.Ю., Верланов О.Ю. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 99. Вип. 86. Економічні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 102-110.
5. Гомольська В. В. Ефективність залучення і використання інвестицій у розвиток економіки регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01. – Львів, 2005. [Електронний ресурс]. / В.В. Гомольська. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=1497
6. Кононенко О. Ю. Комплексна оцінка ефективності інвестицій у економіку регіонів / О. Ю. Кононенко, А. Л. Мельничук // Стратегія забезпечення сталого розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 20 травня 2008 р.). – У трьох частинах / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2008. – Ч. 3. – С. 184-188.
7. Кораблев В. Г. Оценка социальной эффективности региональных инвестиционных проектов: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05. – Москва, 2001. – 156 с.: [Електронний ресурс]. / В.Г. Кораблев. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/otsenka-sotsialnoi-effektivnosti-regionalnykh-investitsionnykh-proektov>
8. Олександренко І.В. Забезпечення ефективності інвестиційних процесів у регіоні / І. В. Олександренко. // Економічні науки. Серія: Регіональна економіка: зб. наук. праць ЛНТУ. - Луцьк, 2008. - №5 (17). - Ч.4. - С. 55-66.
9. Парфенова Е. Н. Проблемы методики оценки региональных инвестиционных проектов: [Електронний ресурс]. / Парфенова Е. Н. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-metodiki-otsenki-regionalnyh-investitsionnyh-proektov-1>
10. Статистичний збірник «Регіони України» 2008 [Текст]: у 2 т. / [за ред. О. Г. Осауленка; відп. за вип. Н.С. Власенко]. - К.: Держкомстат України. Ч.1. – 2008. – 367 с.
11. Статистичний збірник «Регіони України» 2008 [Текст]: у 2 т. / [за ред. О. Г. Осауленка; відп. за вип. Н.С. Власенко]. - К.: Держкомстат України. Ч.2. – 2008. – 803 с.
12. Статистичний збірник «Регіони України» 2012 [Текст]: у 2 т. / [за ред. О. Г. Осауленка; відп. за вип. Н.С. Власенко]. - К.: Держкомстат України. Ч.1. – 2012. – 310 с.
13. Статистичний збірник «Регіони України» 2012 [Текст]: у 2 т. / [за ред. О. Г. Осауленка; відп. за вип. Н.С. Власенко]. - К.: Держкомстат України. Ч.2. – 2012. – 801 с.
14. Якупова Л. В. Оценка эффективности финансирования и реализации региональных инвестиционных проектов: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05, 08.00.10. – Уфа, 2001. – 177 с.: [Електронний ресурс]. / Л.В. Якупова. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/otsenka-effektivnosti-finansirovaniya-i-realizatsii-regionalnykh-investitsionnykh-proektov>

O. Orlova

COMPLEX EVALUATION OF PRESENCE AND EFFICIENCY OF THE USE OF INVESTMENT RESOURCES OF REGION

In the article the methodical going is offered near the complex evaluation of efficiency of investment of investments in the economy of regions, that envisages determination of level of investing of region and economic, social, ecological efficiency. The level of efficiency of investing of regions of Ukraine is analysed to and then offensive of the global financi

УДК 338.45:62(477)(045)

Н.В.Балабанова

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу показників динаміки та структури зовнішньої торгівлі продукцією машинобудування України, дослідженню факторів, що впливають на рівень конкурентоспроможності машинобудівного комплексу.

***Ключові слова:** експорт, імпорт, зовнішньоторговельна діяльність, товарна структура, продукція машинобудування, конкурентоспроможність.*

Традиційно, ступінь розвитку сектору машинобудування в країні є одним із критеріїв, що характеризує її матеріально-технічну базу, технологічний прогрес, без яких неможливо забезпечити високий рівень людського розвитку. Від конкурентоспроможності машинобудівних підприємств на зовнішніх ринках залежить місце країни у міжнародному розподілі праці та глобальному конкурентному середовищі. З огляду на це, актуальним постає питання дослідження особливостей розвитку та конкурентоспроможності продукції машинобудівного комплексу України на зовнішніх ринках.

Дослідженням стану та стратегічного розвитку економіки України займаються такі вчені-економісти як: Я.А. Жаліло, В.М. Геєць, А.В. Єрмолаєв, Ю.В. Макогон, І.В. Багрова, О.А.Кириченко, В.В.Козик. Аналізу сучасного стану та розвитку машинобудівного комплексу приділяють значну увагу багато вітчизняних вчених, зокрема: О.В. Ареф'єва, Б.М. Данилишин, Н.Л. Любченко, Ю.О. Терлецька, Я.В.Кудря та Т.О. Жуковська та інші.

Мета статті – дослідження особливостей здійснення зовнішньої торгівлі продукцією машинобудівного комплексу України та визначення напрямів щодо підвищення її ефективності.

Аналіз статистичної інформації дозволяє виділити основні тенденції розвитку міжнародної торгівлі продукцією машинобудівної галузі: 1) підвищення рівня науково-технічних процесів; 2) зниження витрат за рахунок використання інформаційних технологій; 3) формування глобального ринку наукових знань, і ринку кваліфікованої робочої сили; 4) жорсткі вимоги щодо якості товарів для експорту; 5) динамічний та стрімкий розвиток високотехнологічної та машинобудівної продукції; 6) переведення виробництва в країни, що розвиваються; 7) уніфікація технічних вимог до виробництва товарів; 8) технологічна залежність держав які розвиваються від провідних держав; 9) виробництво і реалізація продукції в межах однієї або груп держав, враховуючи їх національні особливості.

Незважаючи на те, що вітчизняне машинобудування забезпечує лише близько 65% місткості внутрішнього ринку, майже половина вітчизняної машинобудівної продукції є експортоорієнтованою. В загальних обсягах товарного експорту питома вага експорту продукції машинобудування за даними 2012 р. складає 19,3%, а в загальних обсягах імпорту імпорт машинобудування становить 27%, як свідчать дані рисунку 1.

Також можна зазначити, що частка імпорту продукції машинобудування у всі роки перевищує питому вагу експорту. Найбільша різниця спостерігалася у 2006 р. – 15,9% та протягом 2007-2011 рр. характеризувалося зменшенням співвідношення. Однак, слід зазначити, що значне зниження імпорту продукції машинобудування у 2009

році не призвело до її заміщення вітчизняною продукцією, так як загальні обсяги її виробництва в Україні також суттєво знизилися (майже в два рази).

Щодо відношення експорту до імпорту, то воно у до кризовий період було відносно стабільне 40%. Це вказує на невисоку конкурентоспроможність більшості продукції машинобудівного комплексу України на зовнішніх ринках. Підвищення означеного показника у 2009 році до 79% зумовлено зменшенням імпорту, через обмежену платоспроможність підприємств та населення у 2009 році та зменшенням банківського кредитування.

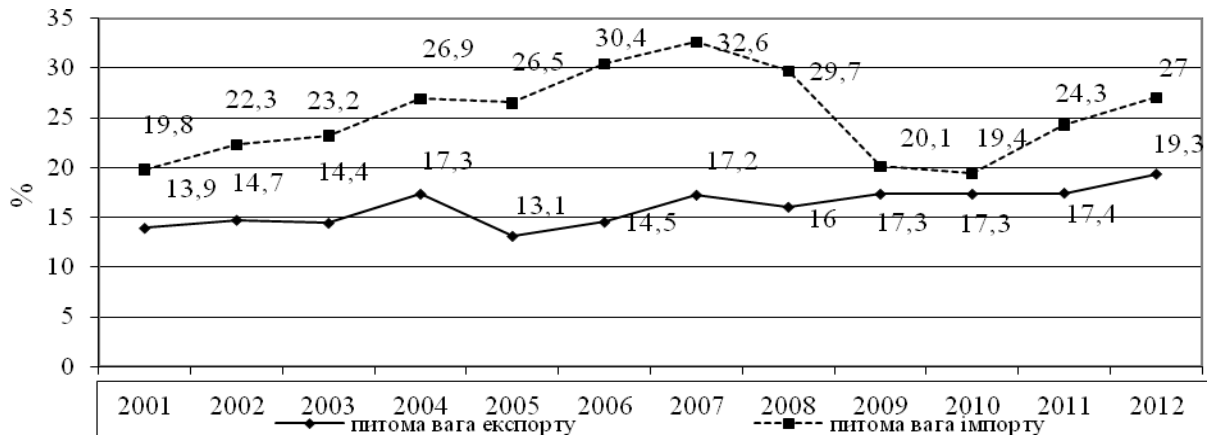

Рис. 1. Питома вага експорту та імпорту продукції машинобудування в загальних обсягах українського експорту та імпорту

Як свідчать дані рисунку за винятком посткризового 2009 р. динаміка обсягів експортно-імпоротної діяльності підприємств машинобудівної галузі характеризується загальною тенденцією до зростання. Так, у 2012 р. порівняно з 2001 р. обсяги експорту машинобудівної продукції зросли з 2,26 млрд. дол. США до 13,3 млрд. дол. США, тобто майже в 6 разів, а обсяги імпорту з 3,1 млрд. дол. США у 2001 р. до 22,5 млрд. дол. США, тобто в 7,3 рази (рис.2). В цілому протягом аналізованого періоду у 2011 р. спостерігаються найбільші вартісні показники обсягів експорту продукції машинобудування.

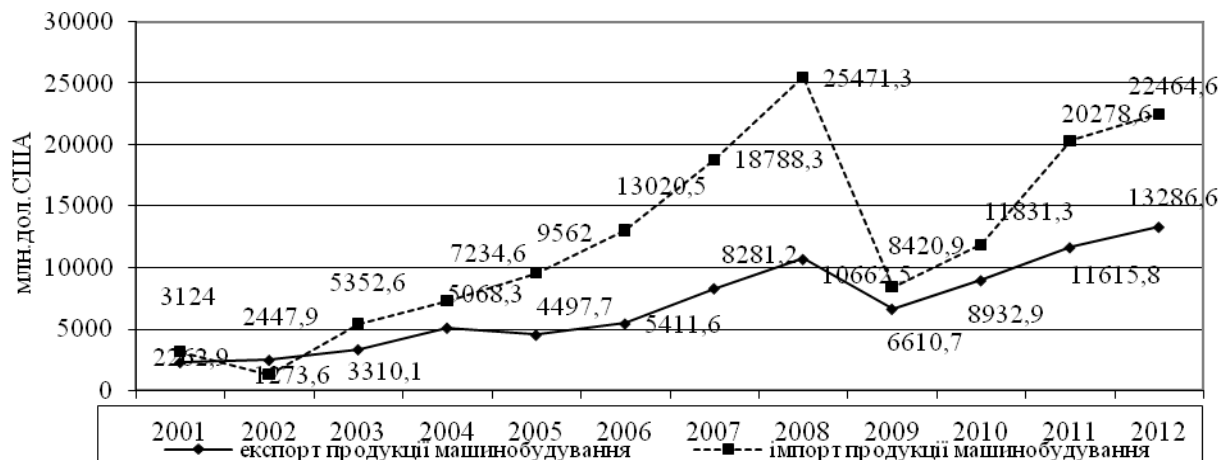

Рис. 2. Динаміка експорту-імпорту продукції машинобудівної продукції, 2001-2012 рр., млн. дол.США[4]

Отже, Україна має від'ємне сальдо в торгівлі машинобудівною продукцією, розмір якого стабільно збільшувався протягом 2001-2008 рр. та 2009-2011 рр. Коефіцієнти покриття свідчать про значне перевищення обсягів імпорту над експортом, яке щорічно протягом 2001-2008 рр. стабільно зростало. Так, станом за 2011 р. витрати на імпорт не покриваються валютною виручкою від експорту та імпорт перевищує експорт майже на 40% (табл.1). Від'ємне значення коефіцієнту внутрішньовидової міжнародної спеціалізації свідчить про переважно імпортну орієнтацію машинобудівного комплексу України.

Таблиця 1

**Показники розвитку зовнішньоторговельної діяльності підприємств
машинобудування**

Роки	Оборот, млн. дол.	Сальдо, млн. дол.	Коефіцієнт покриття, %	Коефіцієнт внутрішньовидової міжнародної спеціалізації
2001	5386,9	-861,1	0,72	-16,0
2002	3721,5	1174,3	1,92	31,6
2003	8662,6	-2042,4	0,62	-23,6
2004	12302,6	-2166,0	0,70	-17,6
2005	14059,7	-5064,3	0,47	-36,0
2006	18432,1	-7608,9	0,42	-41,3
2007	27069,5	-10507,1	0,44	-38,8
2008	36133,8	-14808,8	0,42	-41,0
2009	15031,6	-1810,2	0,78	-12,0
2010	20764,2	-2898,4	0,75	-14,0
2011	30615,0	-7383,1	0,61	-24,1
2012	35751,2	-9178	0,59	-25,7

Динаміка розрахованого індексу відносних торговельних переваг, що має від'ємне значення (окрім 2002 р.) підтверджує той факт, що Україна більшою мірою є імпортером продукції та в цілому (за вартісним показником) не має відносних конкурентних переваг у зовнішній торгівлі вказаною продукцією.

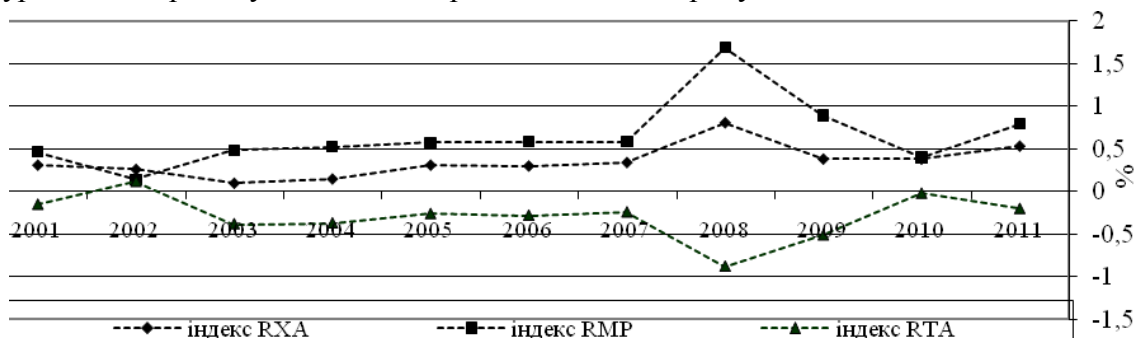

Рис. 3. Динаміка індексів RXA, RMP, RTA за період 2001-2011 рр. (%)

Машинобудівна галузь в найбільшому ступені постраждала в період економічної кризи. Так, у 2009 р. порівняно з 2008 р., якщо обсяги реалізації промислової продукції в цілому скоротилися на 12%, то обсяги реалізації продукції машинобудування – на 29,5%. Також відновлення обсягів виробництва машинобудівної промисловості відбулося значно повільнішими темпами, причинами чого є залежність машинобудівних підприємств та споживачів їхньої продукції від доступу до кредитних ресурсів, повільне введення в дію основних фондів, низький рівень інвестиційної та

інноваційної активності машинобудівних підприємств.

Експорт продукції машинобудування в цілому характеризується зростанням, окрім 2005 р., коли обсяги знизилися на 570,6 млн. дол. або на 11,26%, та 2009 р., коли падіння склало 4,05 млрд. дол. або 38%. Падіння обсягів імпорту відмічається у 2002 р. – 1,85 млрд. дол. США або 59,23% та у 2009 р. – 17,05 млрд. дол. або 66,94%. Найбільше зростання вартісних обсягів експорту за період, що аналізується, припадає на 2007 р. – 2,87 млрд. дол. або 53,03%, а імпорту – на 2011 р. – 8,45 млрд. дол. США.

Таблиця 2

Ланцюгові показники динаміки обсягів експорту-імпорту машинобудування

Роки	Експорт		Імпорт	
	Абсолютний приріст, млн. дол. США	Темп приросту, %	Абсолютний приріст, млн. дол. США	Темп приросту, %
2002	185,0	8,2	-1850,5	-59,2
2003	862,2	35,2	4079,0	320,3
2004	1758,2	53,1	1881,8	35,2
2005	-570,6	-11,3	2327,7	32,2
2006	913,9	20,3	3458,5	36,2
2007	2869,6	53,0	5767,8	44,3
2008	2381,3	28,8	6683,0	35,6
2009	-4051,8	-38,0	-17050,4	-66,9
2010	2322,2	35,1	3410,4	40,5
2011	2682,9	30,0	8447,3	71,4
2012	1670,8	14,4	2186,0	10,8

Під час кризи відбулося падіння обсягів зовнішньої торгівлі товарами основних підгалузей машинобудівної промисловості.

Зокрема, у 2009 р. по відношенню до 2008 р. знизилися обсяги експорту транспортних засобів на 63,1 %, машин та устаткування – на 17 % (рис.4).

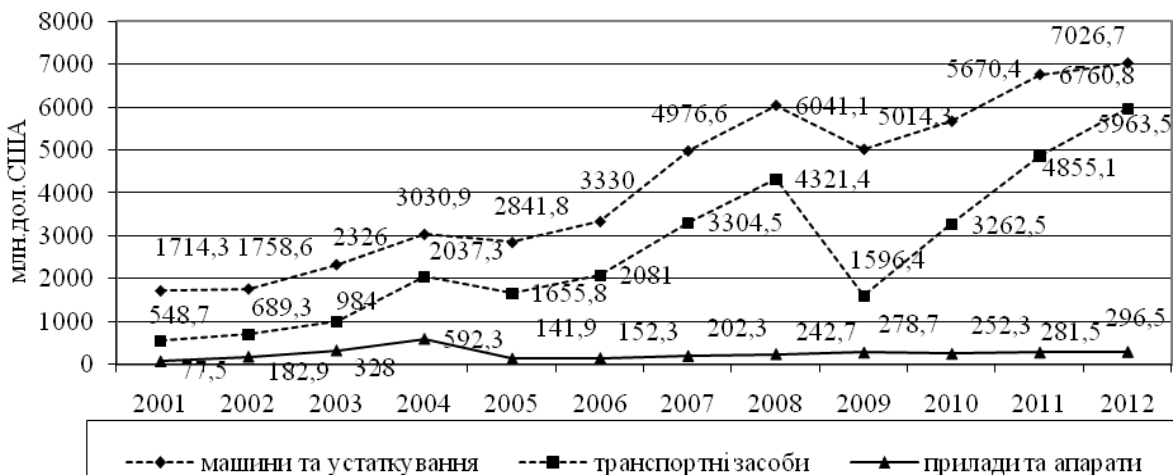

Рис. 4. Динаміка експорту продукції машинобудування за підгалузями, 2001-2012 рр.[4]

Протягом 2010-2012 рр. зростання експорту продукції машинобудування відновилося. У посткризовий період вартісні обсяги експорту транспортних засобів та, машин та устаткування досягли максимальних значень. Основним фактором зростання було нарощування експорту транспортних засобів через покращення економічної ситуації у країнах СНД (основних імпортерах продукції вітчизняного

машинобудування).

Через кризові явища, які супроводжувалися девальвацією гривні щодо основних світових валют і скороченням кредитування промисловості та населення, обсяги імпорту машин та устаткування у 2009 р. по відношенню до 2008 р. зменшились на 53,2 %, транспортних засобів - на 85,1 %, приладів та апаратів - на 45,13 % (рис.5).

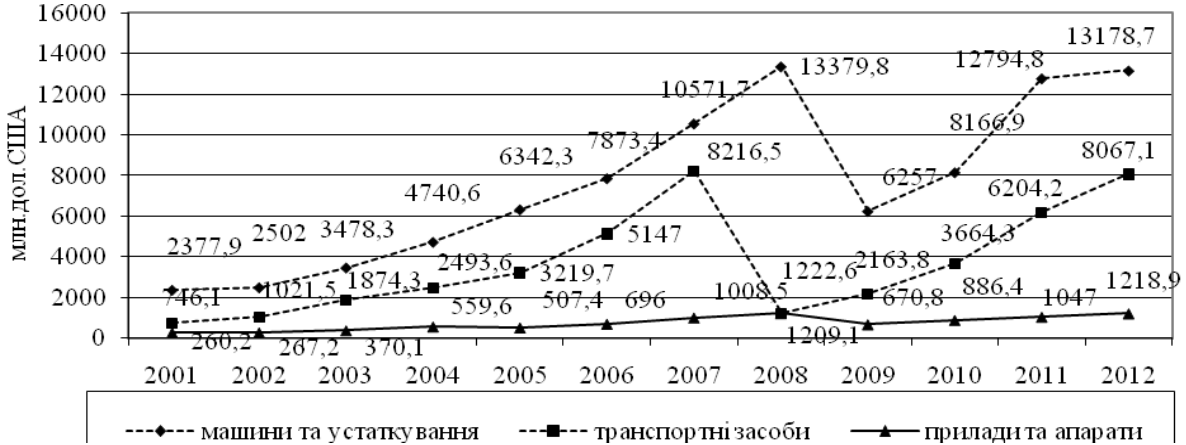

Рис. 5. Динаміка імпорту продукції машинобудування за підгалузями, 2001-2012 рр., млн.дол.США[4]

У 2010-2012 рр. відбувалось поступове відновлення імпорту: обсяги імпорту машин та устаткування зросли на 30,5 та 56,67% відповідно, транспортних засобів – приріст на 69,3% кожного року, приладів і апаратів – на 32,14 та 18,12% відносно 2009 р.

Товарна структура експорту машинобудівної продукції, свідчить, що в структурі українського експорту машинобудування переважають металоємні машини і механізми, електрообладнання, частка яких складає близько 57%, з яких 30% припадає на котли, машини, апарати і механічні пристрої, 27% - на електричні машини і устаткування. Друге місце займають транспортні засоби, частка яких складає 41%, з яких 32% - залізничні трамвайні локомотиви та шляхове обладнання, 5% - наземні транспортні засоби, окрім залізничних, 1% - плавучі морські та річкові транспортні засоби, 3% - аеронавігаційні та космічні апарати (табл.3).

Таблиця 3

Структури експорту-імпорту продукції машинобудування у 2012 р. (%)

	питома вага експорту, %	питома вага імпорту, %	коефіцієнт покриття експортом імпорту
Котли, машини, апарати і механічні пристрої	30,02	35,53	0,50
Електричні машини і устаткування	26,82	28,39	0,56
Залізничні або трамвайні локомотиви, шляхове обладнання	32,01	2,47	7,69
Наземні транспортні засоби, крім залізничних	5,33	27,19	0,12
Аеронавігаційні або космічні апарати	2,71	0,35	4,66
Плавучі засоби морські або річкові	0,78	0,98	0,47
Прилади і апарати	2,34	5,09	0,27
Всього	100	100	

Щодо структури українського імпорту машинобудування, то найбільшу частку займають котли, машини, апарати і механічні пристрої – 63,8%, з яких на електричні машини припадає 28%, на котли та механічні пристрої – 36%. Друге місце займають транспортні засоби, частка яких складає 31,2%, в структурі яких 27% - засоби наземного транспорту. В цілому, останні роки до половини імпортованих поставок доводилася на інвестиційне устаткування, автомобілі та іншу техніку.

Розраховані коефіцієнти структурних зрушень свідчать щодо наявності змін у товарній структурі як експорту ($K_{стрexp} = 0,10$), так і імпорту ($K_{стрimp} = 0,05$) продукції машинобудування протягом останніх десяти років. Зміни переважно пов'язані зі значним збільшенням обсягів експорту залізничних локомотивів та електричних машин та збільшенням імпорту засобів наземного транспорту.

На низьку конкурентоспроможність машинобудівного комплексу України вказує географічна структура експорту. Незважаючи на те, що українська продукція машинобудування експортується до більш ніж 60 країн світу, переважно є конкурентоспроможною лише на ринках СНД, зокрема, Росії, Білорусі, Казахстану. Експорт здійснюється в основному за такими товарними групами як котли, машини та апарати, електричні машини та устаткування, залізничні та трамвайні локомотиви, шляхове обладнання. Щодо географічної структури імпорту, то основними експортерами продукції машинобудування до України є країни Європейського Союзу, що постачають, перш за все високотехнологічну продукцію з високим ступенем доданої вартості.

Однією з основних проблем підвищення конкурентоспроможності машинобудівної галузі України є продовження експлуатації фізично і морально застарілих основних засобів, що свідчить про відсутність структурних перетворень в економіці. Існуючі темпи оновлення основних фондів у машинобудівній галузі (як і в промисловості у цілому) на рівні 4–5% за рік в умовах, коли накопичений ступінь їх зносу становить 60%, очевидно, не в змозі забезпечити їх своєчасну заміну.

Таблиця 4

Динаміка показників, які характеризують розвиток машинобудівної галузі України [4]

Показник	Рік										
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ступінь зносу основних фондів, %	57,1	59,3	61,4	58,5	62	63,2	68,9	63,2	64,9	65,3	61,5
Наявність основних фондів на кінець року, млн. грн.	50590	51690	54233	50544	58488	62285	89678	90235	90632	92402	93720
Індекс заробітної плати, %	144	125,3	128,3	128,9	128,1	129,2	131	128,8	130	131,3	141,2

Незважаючи на окремі значні успіхи в таких галузях, як авіакосмічна, виробництво енергетичного устаткування, важке і транспортне машинобудування та деяких інших, стан машинобудівного комплексу у цілому не відповідає сучасним вимогам як вітчизняної економіки, так і світової. В Україні відсутній ряд високотехнологічних галузей, що визначають експортні позиції машинобудування. За якістю та технологічними рішеннями окремі вироби машинобудівної галузі значно програють зарубіжним аналогам, використання затратних технологій веде до зростання ресурсомісткості продукції та перешкоджає скороченню витрат виробництва та випуску інноваційної продукції.

Таким чином, зростання ефективності виробничої та експортно-імпоротної діяльності

підприємств машинобудування стримується такими факторами, як нестача оборотних коштів, відсутність системи сервісного обслуговування, низький рівень товарної та географічної диверсифікації експорту, низький рівень продуктивності праці, зношеність основних фондів, низький рівень інноваційної активності та інвестиційної привабливості галузі. Відповідно пріоритетами щодо створення сучасного машинобудівного комплексу в Україні повинні бути: зміна галузевої структури виробництва машинобудування з метою збільшення наукомістких виробництв; розширення обсягів виробництва машинобудівної продукції для внутрішнього ринку з одночасним підвищенням її якості та скорочення асортименту продукції, що імпортується; а також освоєння нових ринків збуту, оновлення виробничих фондів й інвестування в технологічне оновлення виробничих процесів.

Список використаної літератури

- 1.Барташевська Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 19–25.
- 2.Великий Ю.В. Інноваційна діяльність підприємств машинобудівного комплексу: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2011_2_2/146-149.pdf
- 3.Державний комітет статистики: [електронний ресурс] / Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
- 4.Карачина Н.П. Машинобудування України: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку за умов економічної кризи: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Management/2009_647/11.pdf
- 5.Мягкова О.В. Необхідність державного регулювання розвитку машинобудування в сучасних умовах: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Spec/2010_1/Myagkova.pdf
6. Романко О.П. Чинники формування конкурентоспроможності машинобудівного підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №3. – С. 113–125
- 7.Савченко С.М. Конкурентоспроможність українського машинобудівного комплексу на зовнішніх та внутрішніх ринках: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_29/Savchen.pdf
- 8.Фатенок-Ткачук А. О. Аналізування факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств/ А. О. Фатенок-Ткачук// Наукові праці КНТУ. Економічні науки, 2010, вип. 17: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/15.pdf

N.Balabanova

COMPETITIVENESS OF THE PRODUCTS OF MACHINE-BUILDING COMPLEX OF UKRAINE

This article analyzes the dynamics and structure of foreign trade in machinery Ukraine, the study of factors affecting the competitiveness of engineering complex.

Keywords: exports, imports, foreign trade activities commodity structure, machinery, competitiveness.

УДК 331.556.4 (477)(045)

Х.С. Мітюшкіна, І.В. Самойленко

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ

Розглянуто сучасний стан міграційних процесів в Україні; визначено місце України в системі світового ринку праці; надано оцінку впливу окремих факторів на динаміку кількості емігрантів та іммігрантів.

Ключові слова: трудові ресурси, міжнародний ринок праці, міграція трудових ресурсів, міжнародні міграційні процеси.

Актуальність проблеми міжнародної трудової міграції у сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів значно зростає. Масштаби, причини та наслідки міжнародних міграційних процесів для світової економіки досліджуються фахівцями різних наук. Збільшення масштабів міграційних потоків призвело до загострення існуючих проблем й появи нових як для самих трудових мігрантів, так і для країн-донорів та країн-реципієнтів. Дослідженню питань сучасного стану трудової міграції в Україні та визначенню шляхів вдосконалення державної міграційної політики в умовах глобалізації було присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких В.С. Васильченко, О.В. Лібанова, С.П. Калініна, Ю.Г. Пуригіна, І.П. Ольшевська, І.А. Лапшина, Н.А. Трофимова, В.А. Разумовська, Л.Л. Рибаківський та ін., проте деякі аспекти потребують подальших розробок. Тому дослідження зарубіжного досвіду врегулювання проблем мігрантів та впровадження ефективних елементів механізму регулювання трудової міграції у вітчизняну систему набувають актуального значення.

Метою статті є дослідження особливостей участі України на міжнародному ринку праці та формування ефективної моделі участі України у глобальних міграційних процесах в умовах глобалізації останнього.

Міграційна проблема відноситься до глобальних проблем сучасності, адже переміщення населення між державами стосується всіх континентів земної кулі, а отже об'єднання зусиль всіх країн світового співтовариства є необхідною умовою вирішення проблем, пов'язаних із глобалізацією світового ринку праці. Якісні зміни, що відбуваються в динаміці й характеристиці міжнародної міграції робочої сили й обумовлені впливом глобалізації (а саме: збільшенням відкритості національних економік, частковим вирішенням політичних й регіональних конфліктів, надшвидким розвитком комунікаційної інфраструктури) призвели до збільшення масштабів процесів міграції людських ресурсів та їх динамізму. Новим явищем, що набуває розвитку в умовах глобалізації економіки є транснаціоналізм мігрантів. На думку Ольшевської І.П. [1, с.10] характерними його ознаками є: інтенсифікація трансміграційного процесу у напрямку розвитку та підтримання сімейних, соціальних, економічних, політичних та культурних відносин міжнародних мігрантів незалежно від країни їхнього походження чи перебування; перетворення трудових грошових переказів у важливе джерело фінансових ресурсів домашніх господарств міжнародних мігрантів, вагомий чинник антициклічного впливу і каталізатор ділової активності у країнах походження мігрантів, визначальний фактор скорочення бідності населення; рециркуляція високоосвічених кадрів, що полягає у підвищенні наукового фаху і професійного досвіду мігрантів за кордоном і подальшому добровільному їх поверненні в країну еміграції; транснаціоналізація передачі знань та обміну технологіями за посередництва міжнародних інтелектуальних центрів мігрантів.

Міжнародна міграція забезпечує перерозподіл трудових ресурсів відповідно до

потреб країн й регіонів, що динамічно розвиваються, концентрує активне і працеспроможне населення в головних економічних центрах. Завдяки міграції можливим є: освоєння нових районів та їх природно-ресурсного потенціалу; підвищення матеріального добробуту населення; професійне зростання десятків мільйонів людей. Надзвичайно важливу роль у соціально-економічному розвитку таких країн як: Канада, Австралія, США, ПАР, Аргентина мала і має саме міжнародна міграція. Так, населення Ізраїлю збільшується в значній мірі завдяки припливу іммігрантів. Проте не можна не враховувати й негативних наслідків міграційних процесів що проявляються у надмірному розростанню великих міст у країнах-реципієнтах, демографічному старінню і фемінізації населення в країнах-донорах. До того ж адаптація іммігрантів до нових умов майже завжди супроводжується значними труднощами, а нерідко і конфліктами на етнічній і конфесійній основі. Масова еміграція населення призводить до депопуляції.

Отже, під впливом глобалізаційних процесів у світі формується принципово нова міграційна ситуація, що характеризується безпрецедентним розширенням масштабів міжнародної міграції; фемінізацією трудової міграції; якісною зміною міграційних потоків; структурною непереборністю нелегальної міграції; протиріччями між рівнями регулювання міграційних потоків (національним і транснаціональним); перетворенням міграції в глобально організований розгалужений міжнародний бізнес, у тому числі кримінальний.

Провідні вчені В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова [2, с.206] відзначають теорії, що пояснюють причинно-наслідковий зв'язок міграції робочої сили. За їх допомогою на макрорівні поєднуються масштаби, напрями, інтенсивність різних міграційних потоків між регіонами за параметрами соціально-економічного розвитку території (заробітною платою, рівнем зайнятості, кількістю робочих місць та ін.). На мікрорівні вивчається міграційна реакція окремих індивідів, сімей або домогосподарств на зміну тих чи інших показників умов життя, важливих з погляду прийняття рішень на міграцію.

Осторонь сучасних процесів не залишилося й українське суспільство, яке дедалі більше інтегрується у світовий простір, що відповідно, приводить до більшого втягнення України в міжнародний обмін робочою силою. Перехід до ринкової економіки створює реальні умови для формування ринку праці, важливою рисою якого є різке зростання міграційних процесів усередині країни і за її межами.

Визначаючи місце й роль України у глобальних світових міграційних процесах, слід звернутися до даних Державного Комітету статистики. Згідно них, понад 30% українців за походженням (близько 20 млн. осіб) мешкають за межами України, мають громадянство інших держав і глибоко інтегровані в їхнє суспільство.

Географічна структура загальних міграційних потоків України, що представлена на рис. 1 дає можливість уявити пропорції кількісного розподілу трудових ресурсів за країнами світу. Протягом тривалого періоду головним регіоном тяжіння українських мігрантів є Російська Федерація.

На початок 2011 року за кордоном перебувало понад 7 млн. українців. Основна їх кількість працює у Росії (3 млн. осіб), країнах Європи та Америки: в Італії – понад 500, США – 500, Іспанії – 400, Чехії – 400, Греції – 200, Бразилії – 150, Ізраїлі – 150, Канаді – 150, Аргентині – 100 тис., Великій Британії – 70, Молдові – 50, Словаччині – 50, Туреччині – 30, тис. осіб [3].

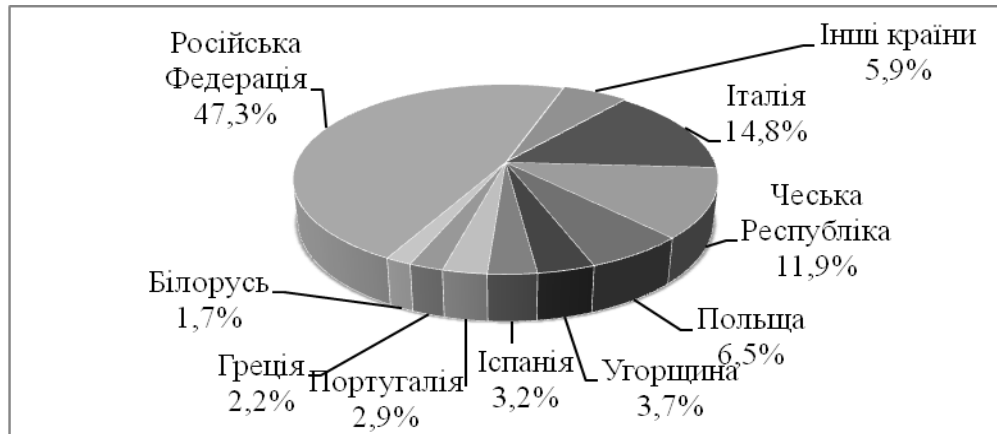

Рис. 1. Географічна структура мігрантів з України у 2011р.

Домінуючими видами економічної діяльності серед українських трудових мігрантів є будівництво, що розповсюджене серед чоловіків, і домашній догляд, що переважає серед жінок (рис.2).

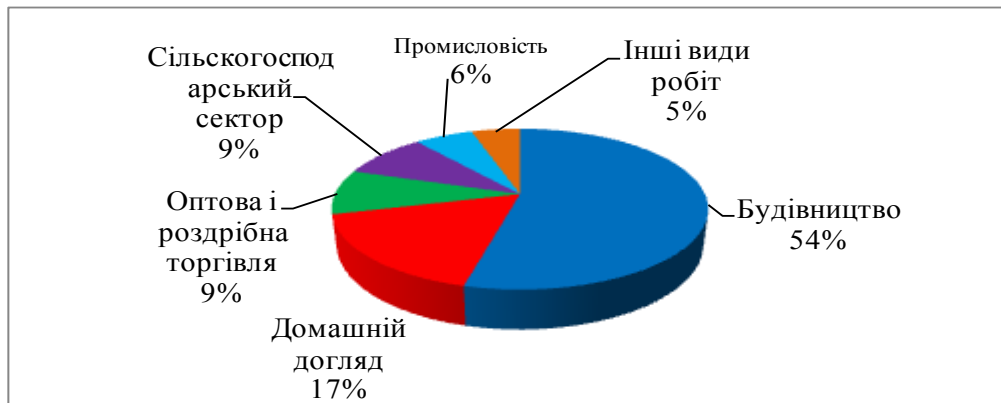

Рис. 2. Основні сфери працевлаштування трудових мігрантів України у 2011 р.

Головною причиною міграції населення та трудових ресурсів є економічна, а саме різниця в рівні доходів в країні, з якої відбувається міграція, та в країні куди мігрують. Можливість отримання більш високого доходу ніж у власній країні стимулює мільйони осіб залишати дім й мігрувати в пошуках кращих умов життя.

З огляду на те, що лише окремим мігрантам вдається працевлаштуватися відповідно до їх кваліфікації, всі решта, незалежно від рівня освіти, вимушені займатися роботою низької кваліфікації, можна зробити висновок про низьку ефективність української трудової міграції. Також для України є характерним такий вид міграції як „відплив умів”, економічні й професійні мотиви якого полягають у незадоволенні висококваліфікованих спеціалістів матеріальним станом, своїм статусом у суспільстві, низьким соціальним престижем, неможливістю сповна реалізувати творчі можливості.

Окремі країни-реципієнти отримують вигоду від дешевої робочої сили. Україна, виступаючи одним з найбільших світових донорів (приблизно 20 млн. осіб), також може отримати низку економічних вигод, які матимуть прояв у: зниженні загального рівня безробіття і, відповідно, пом'якшенні соціальної напруженості у суспільстві; поповненні валютного фонду країни (значну частину заробітної плати емігранти переказують на батьківщину, у 2011р. кошти іммігрантів становили близько 5,2 млрд. дол. США[4, с.4]); можливості отримання компенсації за підготовку робочої сили від країн-користувачів її трудових ресурсів (відповідно до розроблених МОП рішень). До того ж, як можна побачити з даних наведених на рисунку 3, грошові перекази до

України у 2011р. майже рівні обсягу прямих іноземних інвестицій та майже в 8 разів вище за зовнішню допомогу розвитку для України.

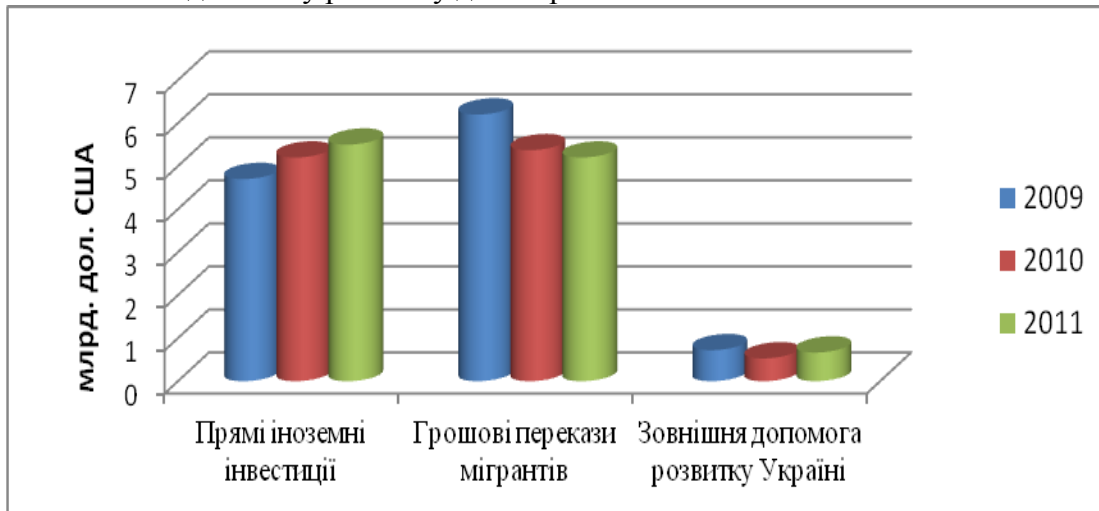

Рис. 3. Порівняння показників ефективності ЗЕД в Україні за 2009 – 2011 рр., млрд. дол. США

Згідно з припущеннями Центру соціальних і економічних досліджень, українська економіка втратила б приблизно 7% свого потенціалу без стимулюючого впливу грошових переказів мігрантів, а 10 % збільшення грошових переказів на душу населення приведе до зменшення частки бідного населення на 3,5%. Найбільша частина грошових переказів витрачається на прожиття (73%) та товари широкого вжитку (26%), тоді як лише 3,3% використовуються для створення власного бізнесу. Зниження вартості грошових переказів на 1% сприятиме підвищенню загального обсягу переказів на 14-23%[5].

Про доцільність, ефективність та значимість міжнародної міграції робочої сили свідчать такі показники, як: динаміка обсягів мігрантів та їх інтенсивність, визначення кількісних й якісних характеристик мігрантів, прогноз ймовірних напрямків міграційних потоків. Отже, використовуючи дані Державного комітету статистики України (джерелом оперативної інформації про міграцію населення в Україні сьогодні є поточний облік міграційних подій. Він здійснюється шляхом безпосередньої реєстрації осіб, задіяних у міграційних процесах, тих, хто виписується з попереднього або прописується на новому місці проживання [6, с.55]), проведено оцінку зміни кількості іммігрантів, емігрантів та міграційного сальдо (рис. 4).

Як зазначено на рисунку 4, останні 8 років спостерігається позитивний міграційний приріст зовнішньої міграції населення України. Так, якщо до 2004 року число емігрантів перевищувало іммігрантів, то вже з 2005 року спостерігається протилежна тенденція. Стосовно загальних обсягів мігрантів України, то найбільш високі темпи їх приросту спостерігалися у докризові 2006-2007 рр. та під час проведення Євро у 2012 році.

Попереднє дослідження тенденції зміни загальної кількості мігрантів України (рис. 4) свідчить про її нестабільний характер. Для виявлення чинників впливу на зміну кількості емігрантів та іммігрантів України, були проаналізовані такі фактори: ВВП на душу населення, середньомісячна заробітна плата на одного штатного робітника та кількість безробітного населення.

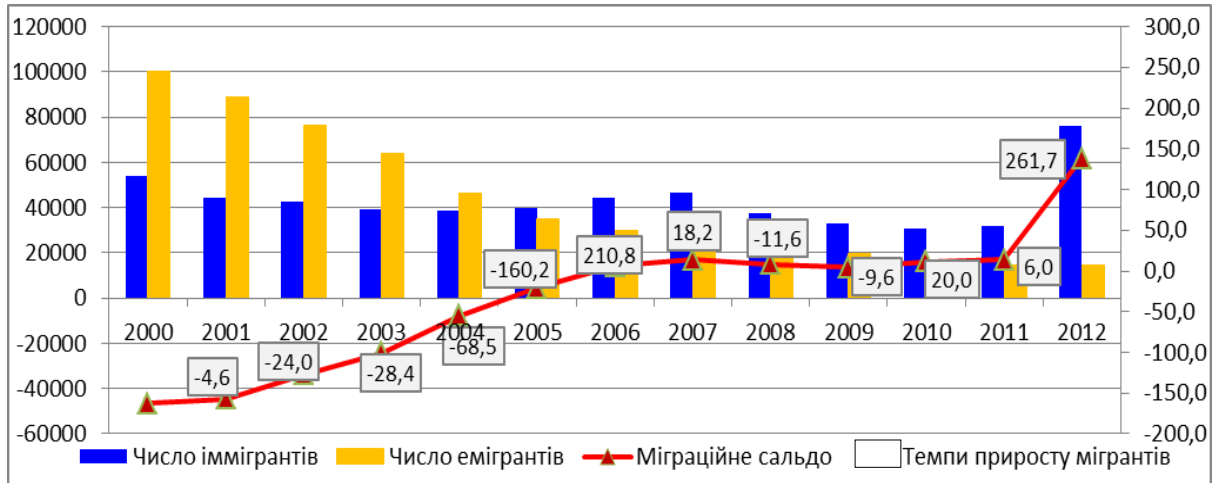

Рис 4. Міграційний рух населення України у 2000 – 2012 рр.

Було припущено, що на зміну кількості емігрантів та іммігрантів мають істотний вплив саме ці показники, тому що із збільшенням ВВП на душу населення та середньомісячної заробітної плати на одного штатного робітника покращується добробут населення, що зумовлює скорочення кількості емігрантів та збільшення кількості іммігрантів, а збільшення кількості безробітного населення, збільшує кількість емігрантів, що вимушені мігрувати за кордон з ціллю подальшого працевлаштування в іншій країні. Результати побудованих моделей дозволили зробити такі висновки: при збільшенні кількості безробітного населення кількість емігрантів також збільшується, а при збільшенні ВВП на душу населення та обсягу середньомісячної заробітної плати на одного штатного робітника кількість емігрантів зменшується. На 94,6% зміна кількості емігрантів з України обумовлюється зміною ВВП на душу населення, при збільшенні ВВП на душу населення на 1% кількість емігрантів з України зменшиться на 0.65%. Зміна кількості емігрантів з України на 98,4% обумовлюється зміною середньомісячної заробітної плати на одного штатного робітника, а при збільшенні середньомісячної заробітної плати на 1% кількість емігрантів з України зменшиться на 0.56%.

Основними країнами призначення українських заробітчан є Російська Федерація, Італія, Чеська Республіка, Польща, Угорщина, Іспанія та Португалія. Загалом майже всі трудові міграції здійснюються до країн СНД та ЄС. Так міграційний приріст населення за рахунок міграції з країн Європи у 2010 склав 9531 осіб, тоді як з країн Азії – 6598, Африки – 257 осіб, Австралії та Океанії – лише 2 особи, а з країн Америки міграційне сальдо від'ємне і склало -255 осіб [7]. Динаміка міграційного приросту за країнами в'їзду (виїзду) зазначена на рисунку 5.

Інтенсивність та спрямованість зовнішньої трудової міграції України у регіони світу обумовлена такими чинниками: по-перше, близькістю багатьох країн ЄС та світу до державних кордонів України; по-друге, особливістю менталітету населення, історичними, культурними та ментально-етнічними зв'язками між регіонами України та іноземними країнами; по-третє, загальним рівнем розвитку регіону еміграції та наявністю у ньому мегаполісів та великих поліфункціональних міст.

На основі офіційно оформленого статусу українські громадяни найчастіше працювали у Чеській Республіці, Іспанії та Португалії, найбільша частка мігрантів без офіційного статусу спостерігалась у Польщі та Італії.

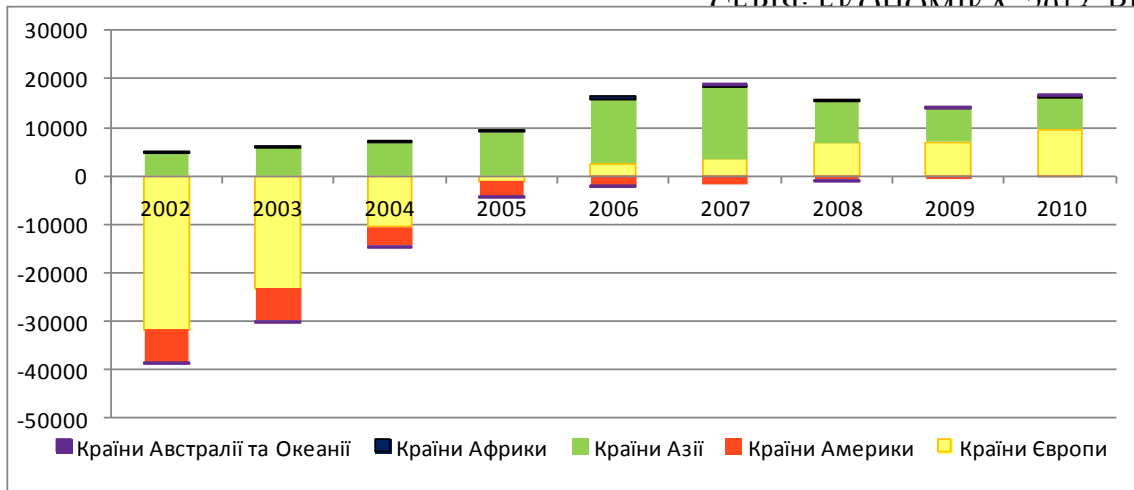

Рис. 5. Динаміка міграційного приросту в Україні за країнами в'їзду (виїзду) у 2002 – 2010 рр.

Таким чином, головними чинниками еміграції вітчизняних трудових ресурсів є велика різниця в умовах життя і рівні заробітної плати в Україні й країнах Заходу; відсутність перспектив професійного зростання для висококваліфікованих кадрів та талановитих людей; економічна та політична нестабільність, неврегульованість багатьох соціально-економічних питань й невизначеність шляхів подальшого їх вирішення; низький рівень захисту населення.

Експортуючи власну робочу силу, Україна неминуче імпортуватиме іноземну робочу силу, що підтверджує відповідна динаміка, представлена вище. Впровадження у виробництво закордонних технологій, освоєння «ноу-хау», створення вільних економічних зон, спільних підприємств та їх участь у приватизації сприяють припливу із-за кордону бізнесменів, управлінців, комерсантів та інших фахівців.

У цілому іноземна робоча сила відіграє істотну роль у соціально-економічному розвитку країни. Іноземні працівники створюють частину валового внутрішнього продукту, забезпечують певну конкурентоспроможність на ринку окремих промислових товарів, сфери послуг, що пов'язане з низькою вартістю їх робочої сили. У найбільших масштабах праця мігрантів затребувана в будівництві, торгівлі, громадському харчуванні, промисловості, сільському господарстві, на транспорті, підсобних роботах і прибиранні територій у комунальному господарстві. При цьому слід зазначити тенденцію до зниження частки трудових мігрантів у промисловості й галузях реального сектору економіки й відповідного росту їх питомої ваги в торгівлі і в галузях сфери послуг, тобто на робочих місцях, що не вимагають серйозних професійних знань, але здатних швидко забезпечити досить високий заробіток.

Однією з основних проблем ринку праці в Україні є гіпертрофовані масштаби нелегальної зайнятості в національній економіці й економіці приймаючих країн. На законних підставах працюють не більш 10–15% від реального числа трудових мігрантів України. Потоки нелегальних трудових мігрантів створюють безліч проблем економічного й соціального характеру. Серед них злочинність і загострення міжнаціональних відносин. Досить відчутним став вплив іноземної робочої сили на кон'юнктуру ринку праці. У контексті глобальних міграційних явищ слід зазначити й ще один дуже важливий аспект – це негативний вплив нелегальної міграції з країн Азії в Україну на європейські міграційні процеси. При існуючому безвізовому режимі в'їзду мігрантів із країн СНД Україна стає транзитним пунктом для «нелегалів» із країн Середньої й Центральної Азії в Європу. У таких умовах ЄС, природно, зацікавлений у наведенні порядку з нелегальною міграцією в країні.

Традиційні країни тяжіння мігрантів (США, Італія, Греція, Іспанія й ін.) у відношенні трудових «нелегалів» виробили практику легалізації. Досвід показує, що за

допомогою тільки силових методів неможливо ефективно розпорядитися тем демографічним і економічним потенціалом, який являють собою мігранти. У цих умовах визнано, що легалізація мігрантів може стати однією з ефективних заходів щодо оздоровлення соціально-економічної й політичної ситуації в сфері трудової міграції.

Таким чином, інтеграція України у світовий ринок праці передбачає всебічне врахування тенденцій розвитку сучасної міжнародної трудової міграції, її форм та особливостей, механізму її державного регулювання. Основними завданнями щодо регулювання міграції в Україні можна визначити: скорочення масштабів нелегальної трудової міграції населення за межі країни, забезпечення захищеності товарів, робіт, працівників за кордоном, протидія нелегальної міграції, попередження виїзду високоосвічених спеціалістів. Хоча Україна є експортером робочої сили, проблемам її регулювання не приділяється належна увага на державному рівні. Трудова міграція повинна враховуватися при стратегічному економічному плануванні, при формуванні політики зайнятості, освітньої політики, розробці інвестиційних програм і на центральному, і на регіональному рівнях. Застосування цих мір сприятиме подальшому забезпеченню ефективності реалізації міграційної політики України.

Список використаної літератури

1. Ольшевська І.П. Міжнародна міграція людських ресурсів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: 08.00.02 / І.П. Ольшевська. – К.: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 2007
2. Васильченко В. С. Управління трудовим потенціалом: [навч. посіб.] / В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова – К.: КНЕУ, 2005. – 403 с.
3. HumanDevelopmentReport 2011 – HDI rankings: [Електронний ресурс] // StatisticsoftheHumanDevelopmentReport. – 2012. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/statistics/>.
4. Міграція в Україні. Факти і цифри. – Міжнародна організація з міграції (МОМ): Представництво в Україні, 2012. – 10с.
5. WorldMigrationReport 2011. CommunicatingEffectivelyaboutMigration. – International Organization for Migration, 2012. – 160с.
6. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е. М. Лібанової, О.В. Позняка. — К.: РВПС України, 2007. – С. 52—58
7. Населення України за 2011 рік / Демографічний щорічник. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 444 с.
8. Калініна С.П. Регулювання ринку праці України в контексті європейського вектору економічної інтеграції / С.П. Калініна, Г.В. Середа // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. — Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ, 2010. — С. 741-745.
9. Міграційний рух населення України: [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. – 2013. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Седлов А. Проблемы трудовой миграции в России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.biznes-kontakti.com/index.php?newsid=381>

H. Mityushkina, I. Samoylenko

FEATURES OF UKRAINE'S PARTICIPATION IN INTERNATIONAL MIGRATION PROCESSES

The current state of migration processes in Ukraine, the place of Ukraine in the global labor market, the estimation of the effect of individual factors on the dynamics of the number of emigrants and immigrants is estimated.

УДК [330.341.1+339.727.22](477):005.332.4(045)

Т.І. Ніколенко

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Проведено аналіз сучасного стану інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні, визначені основні чинники, які впливають на інноваційну активність та конкурентоспроможність країни, оцінено місце України у рейтингу країн за глобальним індексом інноваційного розвитку.

***Ключові слова:** інвестиційно-інноваційний розвиток, інноваційна активність промислових підприємств, інноваційна стратегія, ефективність інноваційної діяльності, інноваційна продукція, фінансування інноваційної діяльності, наукові та науково-технічні роботи, глобальна конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми.

За умов посилення глобалізаційних процесів, однією з найважливіших складових укріплення стратегічних позицій країни у міжнародному поділі праці та підвищення рівня конкурентоспроможності держави на міжнародному ринку, сьогодні є реалізація інноваційно-інвестиційної політики та, як наслідок, активізація інноваційно-інвестиційних процесів в країні. Тому наряду з безліччю факторів, що впливають на конкурентоспроможність України на сучасному етапі розвитку, інноваційно-інвестиційна діяльність набуває все більшого значення.

Також необхідно відмітити, що для нашої країни однією з найголовніших проблем економічного розвитку є проблема досягнення належного рівня конкурентоспроможності національної економіки. Ця проблема є актуальною ще тому, що Україна прагне до включення у міжнародне економічне співтовариство, як рівноправний партнер. Тому маючи низький рівень конкурентоспроможності наша країна не можемо сподіватися на те, що світові лідери сприйматимуть Україну як рівноправного учасника міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретичнимаспектам інвестиційно-інноваційної діяльності та особливостям інноваційного розвитку України присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, як Й.Шумпетера, В.Мічерліха, А.Шпідгоффа, М.Кондратьєва, Г.Мінцберг, І. Ансофф, М.Портер, С.Кузнеця, Г.Менша, В.Хартмана, Б.Твісса, Х.Хауштайна, Х.Барнета, Е.Денісона, Р.Менселла, Ф.Махлупа, Х.Фрімена, Л.Соті, С.Глазьєва, Ю.Фатхутдинова. Однак рівень наукової розробки національних інвестиційно-інноваційних пріоритетів, пошук основних чинників, які гальмують інноваційну активність підприємств, через що знижується рівень конкурентоспроможності країни залишається недостатнім.

Мета дослідження.

Метою дослідження є дослідження основних тенденцій інвестиційно-інноваційного розвитку України та визначення ролі інвестиційно-інноваційної активності підприємств у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки.

Викладення основного матеріалу.

Повільний розвиток інноваційно-інвестиційних процесів у господарській діяльності України в останні роки не відповідає стратегічній програмі країни відносно

інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки України. Про що свідчить статистичний аналіз даних за 2000-2012 рр. щодо інноваційно-інвестиційної діяльності в економіці України.

Протягом 2001-2012 рр. динаміка впровадження нових технологічних процесів характеризувалася тенденцією до збільшення з 1421 у 2001 р. до 2188 у 2012 рр., тобто число впроваджених технологічних процесів зросло на 54%. З іншого боку динаміка числа освоєних нових видів продукції промисловими підприємствами продовжувало скорочуватися з 19484 у 2001 р. до 3403 у 2012 рр., тобто число нових видів продукції зменшилося на 82,5%. Як наслідок, питома вага реалізованої інноваційної продукції підприємств в загальному обсязі промисловості також скорочувалася з 6,8% у 2001 році до 3,3% у 2012 році, тобто зменшилася на 51,5%.

Таблиця 1

Інноваційна активність промислових підприємств [2]

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2001	14,3	1421	19484	6,8
2002	14,6	1142	22847	7
2003	11,5	1482	7416	5,6
2004	10	1727	3978	5,8
2005	8,2	1808	3152	6,5
2006	10	1145	2408	6,7
2007	11,5	1419	2526	6,7
2008	10,8	1647	2446	5,9
2009	10,7	1893	2685	4,8
2010	11,5	2043	2408	3,8
2011	12,8	2510	3238	3,8
2012	13,6	2188	3403	3,3

Впровадженням інновацій у 2012р. займались близько 78% загальної кількості інноваційно-активних підприємств або 1371, 704 підприємства, що впроваджували інноваційні види продукції це 3403 найменувань, з них 962 – машини, устаткування, прилади, апарати. 598 підприємств у цьому ж році запровадили нові технологічні процеси, це 2188 процесів, у тому числі 554 процеси, які є маловідходними та ресурсозберігаючими.

Виявлені тенденції щодо динаміки інноваційної активності промислових підприємств підтверджені на основі розрахунку середніх показників динаміки, що представлені в таблиці 2. Отже, питома вага підприємств, що впроваджували інновації, в середньому щорічно зменшувалася на 0,06%, а питома вага реалізованої продукції цих підприємств в середньому скорочувалася на 0,32%. Середнє щорічне зменшення нових освоєних видів продукції складало 1462 або 14,67%. Тільки число нових технологічних процесів в середньому щорічно збільшувалося на 70 процесів або на 4%.

Показники динаміки інноваційної активності промислових підприємств [2]

Показники	Середні показники динаміки (2001-2012 рр.)			
	абсолютний приріст	коефіцієнт зростання	темپ приросту	абсолютне значення 1% приросту
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації	-0,06	0,99	- 0,46	0,11
Впроваджено нових технологічних процесів	69,73	1,04	4,00	16,58
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції	- 1461,91	0,85	- 14,67	65,99
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової	-0,32	0,94	- 6,36	0,06

Порівняльний аналіз інтенсивності динамічних змін на основі розрахунків коефіцієнтів випередження показав, що падіння частки інноваційної продукції випереджало відповідне зменшення частки інноваційно орієнтованих підприємств на 6% (коефіцієнт випередження дорівнював 0,94). Зменшення числа нових видів продукції випереджувало відповідне зменшення питомої ваги інноваційної продукції на 8,9% (коефіцієнт випередження дорівнював 0,911).

Така ситуація щодо інноваційної активності є значно гіршою, ніж у розвинених країнах, де кількість інноваційно-активних підприємств становить від 40% до 80% від їх загальної кількості, а для країн Європейського Союзу середнє значення інноваційної активності підприємств сягає 40-45% від їх загальної кількості. Інноваційною діяльністю у промисловості України 2012роцізаймалися 17,4% обстежених промислових підприємств або 1758 підприємств (2011р. – 16,2% або 1679 підприємств).

У 2012 році 1037 підприємств реалізували інноваційної продукції на загальну суму 36,2 млрд.грн.або 3,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції в економіці України. Що стосується 2011 року, то ця сума склала 42,4 млрд.грн. або 3,8%загального обсягу реалізованої промислової продукції.

Якщо проаналізувати закордонну діяльність, то слід зазначити, що 332підприємства здійснювали реалізацію продукції за межі України,або 36,9% від загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, країни СНД в цьому обсязі склали 24,7%.

Слід зазначити, що кожне четверте підприємство займалося реалізацією абсолютно нової дляринку продукції, обсяг якої склав 14,5 млрд.грн., та 52,4% цього обсягу було експортовано 105 підприємствами. Також слід відмітити, що у 2012 році більшість підприємств (85,7%) реалізовували виключно нову для підприємства продукцію, на суму 21,7 млрд.грн. 260 підприємств реалізували за межі України 26,6% цієї продукції.

Розподіл підприємств, що впроваджували інновації та реалізовували інноваційну продукцію за видами економічної діяльності показано на рис. 1 та на рис. 2.

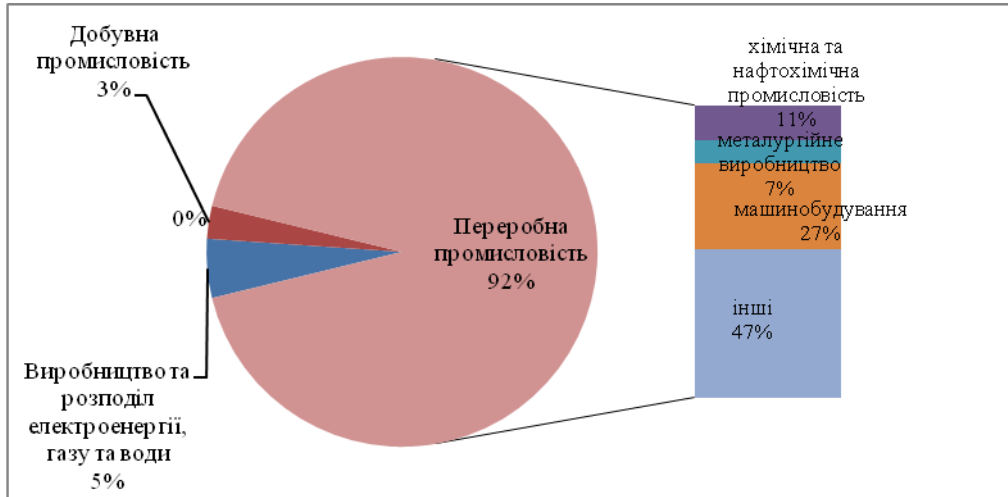

Рис. 1. Розподіл підприємств, що впроваджували інновації, за видами економічної діяльності (2011 р.)

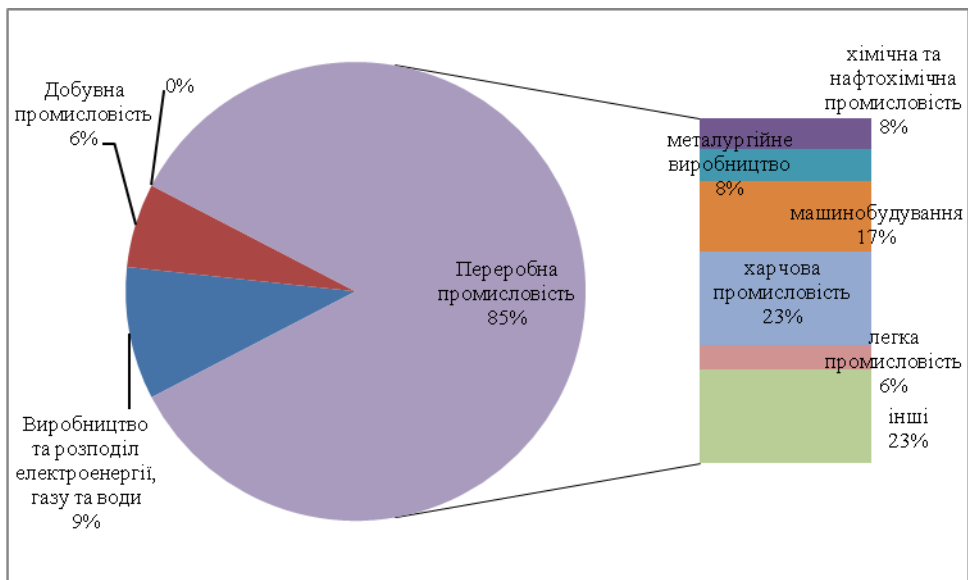

Рис. 2. Розподіл підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, за видами економічної діяльності (2011 р.)

Отже, 92% або 1218 підприємств, що впроваджували інновації, є підприємствами переробної промисловості, з яких 53% припадає на хімічну, металургійну та машинобудівну промисловість. Найбільша частка підприємств 27% (389) – це підприємства машинобудівного комплексу. 85% або 8773 підприємств, що реалізують інноваційну продукцію також функціонують в галузі переробної промисловості, з яких 77% припадає на 5 галузей – хімічну, металургійну, машинобудівну, харчову та легку промисловість. Найбільша частка підприємств 23% (2383) – це підприємства харчової промисловості.

Динаміка вартісних обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт та їх частка у ВВП представлена на рис. 3.

Так, як свідчать дані рисунку, спостерігається тенденція до зростання вартісних обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт, що збільшилися за період

2001-2012 рр. в 5 разів, щорічно в середньому зростаючи на 15,6%. Однак, слід відзначити тенденцію до уповільнення темпів зростання обсягів НДДКР. Так, якщо у період 2001-2008 рр. вони зросли в 3,8 рази або щорічно в середньому збільшувалися на 20,8%, то у 2009-2012 рр. – лише в 1,3 рази або в середньому на 9,1%. Отже, коефіцієнт уповільнення зростання дорівнює 0,9. Щодо питомої ваги наукових та науково-технічних робіт у ВВП, то вона має стійку тенденцію до зниження з 1,1% у 2001 р. до 0,8% у 2012 р. Загалом цей показник набагато нижчий за розвинені європейські країни, де в середньому частка дорівнює 1,94%, досягаючи за окремими країнами 3,78%.[1]

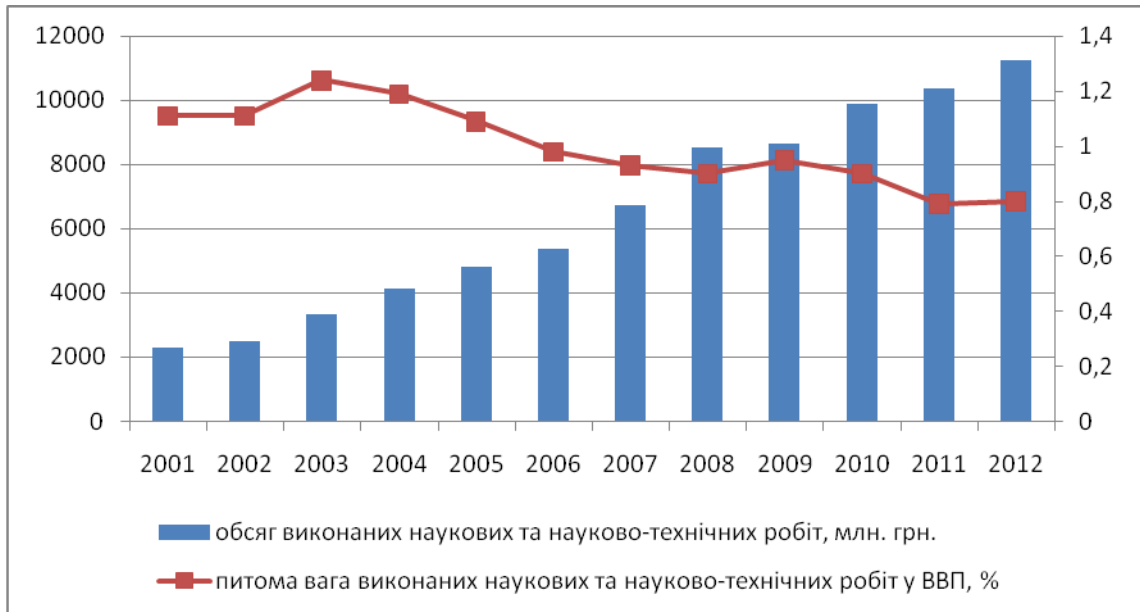

Рис. 3. Динаміка обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт у 2001-2012 рр.

Структура виконаних наукових та науково-технічних робіт за напрямками робіт в динаміці представлена на рис. 4 та свідчить, що за даними 2012 р. 47,7% вартості робіт припадає на наукові розробки, 23,3% - на фундаментальні дослідження, 18,3% - на прикладні дослідження, 10,7 – на науково-технічні послуги.

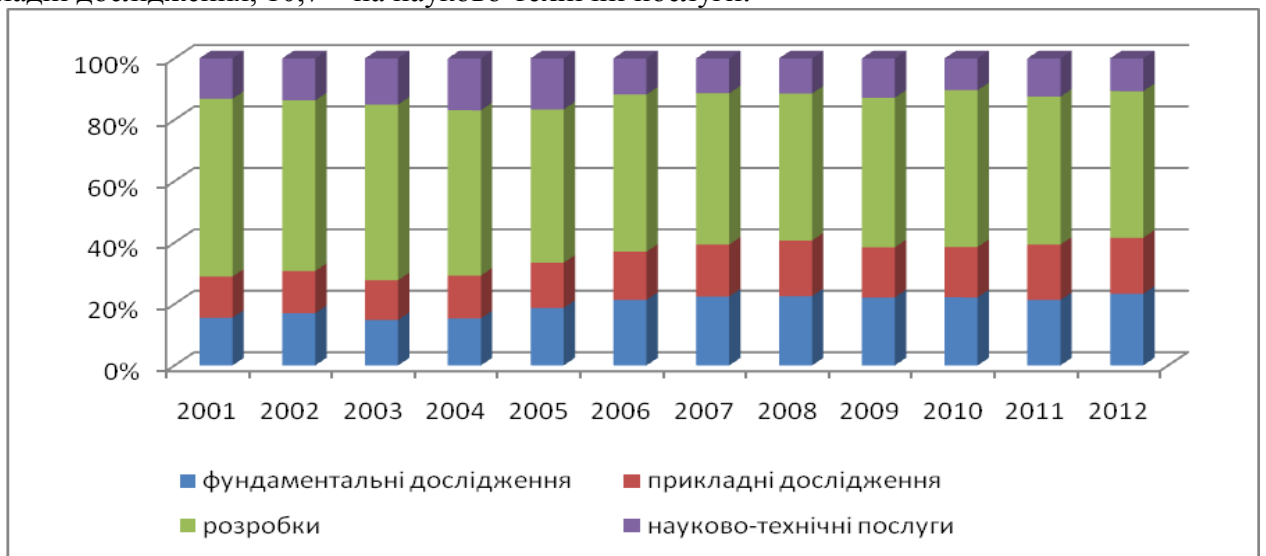

Рис. 4. Структура наукових та науково-технічних робіт за напрямками робіт у 2001-2012 рр.

Щодо динаміки структурних зрушень, то частка розробок скоротилася з 57,9% до 47,7, тобто на 10,2%, науково-технічних послуг – з 13,2% до 10,7%, тобто на 3,5%; навпаки, зросла частка фундаментальних досліджень з 15,5% до 23,3, тобто на 7,8% та прикладних досліджень – з 13,4% до 18,3%, тобто на 4,9%. [2]

Аналіз показав, що структура наукових та науково-технічних робіт у 2012 р. порівняно з 2001 р. змінилася в середньому на 8,3 % та такі зрушення є відносно несуттєвими, оскільки коефіцієнт Гатєва дорівнює 0,16.

Що стосується технологічних інновацій, то слід зазначити, що підприємства витратили на них 11,5 млрд.грн. На придбання машин, обладнання та програмного забезпечення було витрачено 70% цих коштів, на науково-дослідні розробки, які проводилися безпосередньо на підприємстві було витрачено 8,4%, на зовнішні науково-дослідні розробки – 0,4% і на придбання інших зовнішніх знань – 2,0% та 19,1% це інші витрати, як це видно з рис. 5.

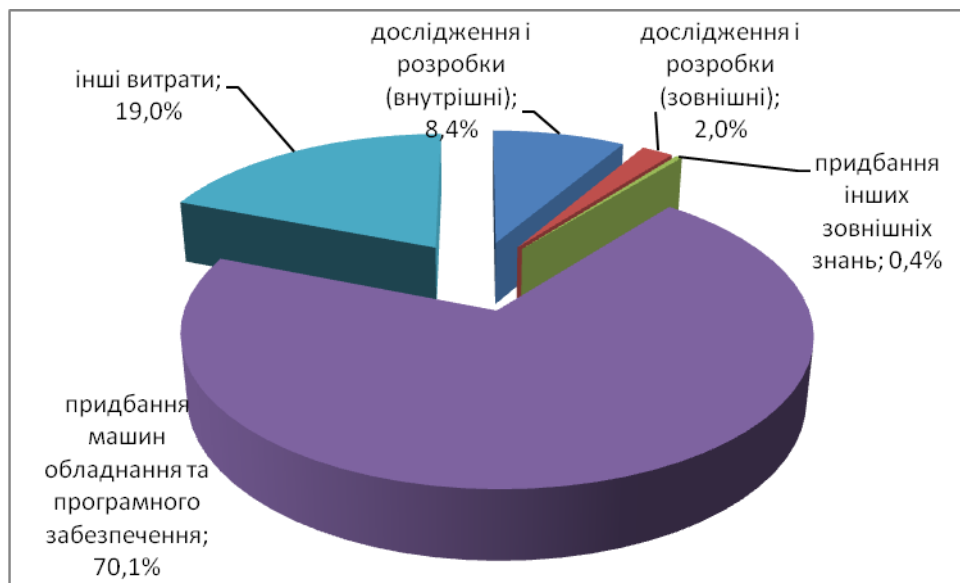

Рис. 5. Структура витрат підприємств України на інноваційну діяльність за напрямками у 2012 р.

Оцінюючі структурні зрушення щодо витрат на інноваційну діяльність, слід зазначити, що протягом 2007-2012 рр. вона не зазнала істотних змін (коефіцієнт Гатєва дорівнює 0,04), в середньому змінившись на 1,1 відсотковий пункт. Зокрема, зросла частка внутрішніх досліджень і розробок з 7,3% у 2007р. до 8,4% у 2012 р., зовнішніх досліджень з 1,8% до 2%, придбань машин, обладнання та програмного забезпечення з 68,9% до 70,1%; зменшилася частка придбання інших зовнішніх знань з 3% до 0,4%.

Слід зазначити, що в Україні біля 2,2 тис. підприємств, серед яких більшість є промисловими, займаються створенням і використанням високих технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, а також використанням раціоналізаторських пропозицій створенням. Розподіл створених високих технологій за їх видами представлений в таблиці 3.

Як свідчать дані таблиці тільки 18% створених високих технологій фінансується за державним замовленням і тільки 15% є принципово новими, решта 85% є новими тільки для ринку України. Найбільша питома вага високих технологій 28% створена у галузі проектування та інжинірингу, 25% - у галузі виробництва, обробки та складання.

Таблиця 3

Розподіл створених високих технологій у 2011р. за видами технологій [1]

Вид технології	Кількість створених високих технологій			
	Всього	з них		за державним контрактом
		нові для України	принципово нові	
Проектування та інжиніринг	125	108	17	33
Виробництво, обробка та складання	115	107	8	6
Автоматизоване транспортування матеріалів і деталей, а також здійснення автоматизованих вантажно-розвантажувальних операцій	8	7	1	-
Апаратура автоматизованого спостереження і/чи контролю	40	34	6	7
Зв'язок та управління	40	36	4	2
Виробнича інформаційна система	14	13	1	-
Інтегроване управління та контроль	25	19	6	13
Нанотехнології	65	42	23	14
Інші	15	14	1	6
Разом:	447	380	67	81

У 2011р. на новітні технології було отримано 999 охоронних документів, у т.ч. 274 – патенти на винахід, 560 – на корисну модель, 165 – на промисловий зразок; із загальної їх кількості 31 охоронний документ має патентну чистоту в інших країнах.

Найбільша кількість створених високих технологій 47,2%призначена для впровадження упереробній промисловості,29,1%призначена для впровадження в галузі досліджень і розробок; 2,5% - у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води; 2,0% - у добувній промисловості; на підприємствах транспорту та зв'язку – 2,0%.

У 2011р. кількість підприємств та організацій, що використовували у виробництві високі технології, порівняно з 2010р. збільшилась на 23,1% і становила 1958 підприємств. З них21,0% зосереджено у Харківській області, 7,5% – у Донецькій, 7,2% – Одеській, 6,4% – Запорізькій, 6,1% – Луганській, 5,9% – Житомирській, 5,6% – Закарпатській областях; у розрізі видів економічної діяльності 59,6% – це підприємства промисловості, 17,4% – організації, щозаймалися операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям, 10,3% – підприємства транспорту та зв'язку, 3,7% – установи освіти.

Середній вік високих технологій, що використовувалися підприємствами та організаціями України у 2011р. складав 5,3 року. Найбільш застарілі технології використовувалися на підприємствах текстильного виробництва, виробництва одягу, хутра та виробів з хутра (середній вік – 7,7 року), де технології віком 6 років і більше склали 56,1%; хімічного виробництва – відповідно 7,6 років (50,8%); виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 5,9 років (42,2%); в організаціях, що виконують дослідження і розробки – 5,9 років (38,7%); виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 5,4 і 40,2%. Разом з тим, достатньо нові технології застосовувалися у сфері освіти (середній вік – 2,5 року), де 82,2% – технології віком до 3 років.

Слід зазначити, що у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств основним джерелом стали власні кошти це – 63,9% від загального обсягу витрат (у 2011 році цей показник склав 52,9%). Частка кредитів склала 21,0% (у 2011 році 38,3%), фінансова підтримка держави – 2,2% (у 2011 році 3,7%), кошти іноземних інвесторів – 8,7% та вітчизняних інвесторів – 1,3% (у 2011 році 0,4% і 0,3%), як це видно на рис. 6.

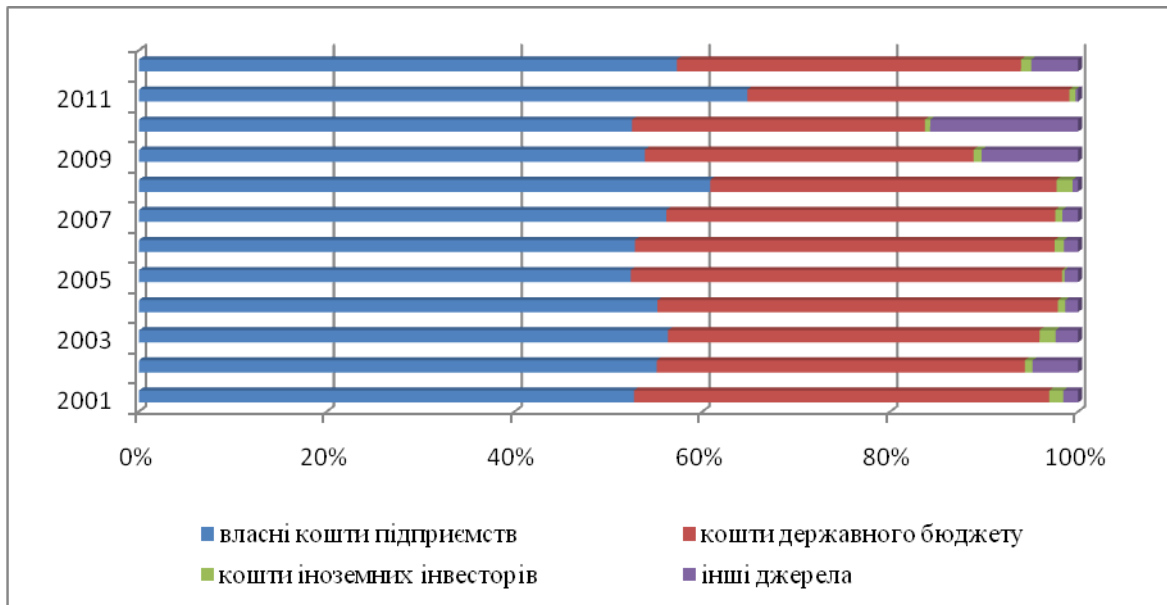

Рис. 6. Структура обсягів фінансування інноваційної діяльності за джерелами у 2001-2012 рр. [2]

Така структура не є раціональною, оскільки не є суттєвою підтримкою для підприємств кошти з зовнішніх джерел, зокрема зовсім незначна частка іноземних інвестицій.

Слід зауважити те, що податкова система України має ряд недоліків, що є наслідком малого переліку та неефективного використання інструментів податкової системи, все це призводить до того, що стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в країні є дуже низьким. Основними податковими інструментами, які використовуються у стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності є:

звільнення від сплати ввізного мита для суб'єктів інноваційної діяльності технологічних парків та наукових парків;

застосування 20% норми прискореної амортизації основних фондів груп 3 і 4 – для суб'єктів технологічних парків.

Підводячи підсумок слід зазначити, що в Україні для стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності країни більш уваги приділяється використанню бюджетних інструментів. Але таке стимулювання є дуже низьким, так як в країні спостерігається обмеженість бюджетного ресурсу.

Проаналізувавши рейтинг глобальної конкурентоспроможності країн 2012-2013 рр. слід зазначити, що в цьому рейтингу Україна зайняла 73-є місце серед 144 країн проти 82-го місця у 2011-2012 рр. Серед основних невикористаних можливостей особливу увагу слід приділити підіндексам «Інновації» та «Технологічна готовність». В цьому контексті, доцільно приділити увагу рейтингу країн за глобальним індексом інноваційного розвитку, в якому Україна посіла 63 місце, її випереджають Македонія, Молдова, Росія та Румунія. При цьому до сильних сторін України відносять перш за все

розвиток знань (30 місце), якість людського капіталу (48 місце), розвиток бізнесу (51 місце). Якщо аналізувати, що заважає розвитку інновацій в країні, то це недосконалі інститути (117 місце), рівень інфраструктури (98 місце), показники розвитку внутрішнього ринку (68 місце) і результати творчої діяльності (83 місце).

На сонові проведених обстежень інноваційної діяльності в Україні у 2008-2012 рр. можна виділити чинники, які перешкоджають активізації інноваційної активності підприємств, через що перешкоджають і підвищенню конкурентоспроможності країни, а саме:

- фінансові фактори;
- інформаційні чинники;
- чинники які взаємопов'язані зі співробітництвом,
- чинники, які пов'язані із наявністю кваліфікованого персоналу;
- ринкові чинники;

Таким чином, активізація інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств безпосередньо впливає на рівень конкурентоспроможності економіки країни. Україна значно відстає за основними показниками інноваційної активності від розвинених країн світу з одного боку, а з іншого – відмічається негативні тенденції щодо зменшення питомої ваги підприємств, що впроваджують інновації, числа впроваджених нових видів продукції тощо. Держава не в змозі в достатньому обсязі фінансувати та стимулювати розвиток інноваційної діяльності, а з іншого боку майже відсутні іноземні інвестиції у інноваційну сферу, власних коштів підприємств для розбудови дієвої інноваційної інфраструктури України недостатньо. Тому основним завданням для країни сьогодні є створення умов для розвитку інвестиційно-інноваційної економіки, через що держава зможе забезпечити свою конкурентоспроможність на міжнародній арені та економічну стійкість.

Список використаної літератури

1. Державне агентство України з інвестицій та інновацій. [Електронний ресурс]. – Електрон. текстові данні – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua>
2. Офіційний сайт Міністерства статистики України [Електронний ресурс]. – Електрон. текстові данні – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

T. Nikolenko

INVESTMENT AND INNOVATIVE ACTIVITY OF UKRAINE AS A CONDITION OF ECONOMIC COMPETITIVENESS DEVELOPMENT

The analysis of the current state of investment and innovative activity in Ukraine is conducted, the key factors that influence innovative activity and country's competitiveness are identified, Ukraine's place in the ranking of countries by the global innovation index is estimated.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 336.76.009.12(045)

Т.В. Марена

СУЧАСНІ КОМПЛЕКСНІ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

У статті систематизовано комплексні методики оцінки рівня конкурентоспроможності національних фінансових ринків. Здійснено порівняльний аналіз інтегральних показників розвитку фінансових ринків. Визначено переваги та недоліки інтегральних методик Всесвітнього економічного форуму та Міжнародного інституту розвитку менеджменту.

Ключові слова: фінансовий ринок, конкурентоспроможність, фінансовий розвиток, фінансова стійкість.

У специфічних умовах сучасного світогосподарського розвитку особливого значення набуває наявність стабільно функціонуючого фінансового ринку – як на національному та регіональному, так і на глобальному рівнях. Ефективний та стійкий до потрясінь фінансовий сектор є запорукою стабільного розвитку світової економічної системи, а конкурентоспроможні фінансові ринки країн є важливою умовою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національних економік.

Для вчасного виявлення проблем, пов'язаних з дестабілізацією фінансового ринку та порушенням його функції залучати та ефективно перерозподіляти фінансові ресурси, необхідно здійснювати постійний моніторинг основних показників його розвитку та його здатності конкурувати з фінансовими ринками інших країн. При цьому єдина загальноприйнята методика оцінки рівня конкурентоспроможності та ступеня розвитку національних фінансових ринків сьогодні відсутня.

В сучасних аналітичних дослідженнях для оцінки конкурентоспроможності та стабільності національних та регіональних фінансових ринків використовуються як окремі показники (наприклад, показники фінансової глибини або ліквідності ринку, фінансової інтеграції тощо), так і комплексні методики, що дозволяють надати більш повну оцінку рівня конкурентоспроможності фінансового ринку та ефективності його функціонування і розробляються спеціалістами Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Всесвітнього економічного форуму, Міжнародного інституту розвитку менеджменту. Однак в науковій літературі недостатньо уваги приділено порівнянню зазначених методик, висвітленню їх переваг та недоліків.

Метою наукової роботи є систематизація сучасних комплексних методик визначення рівня конкурентоспроможності фінансових ринків, проведення порівняльного аналізу інтегральних показників розвитку фінансових ринків для обґрунтування їх переваг та недоліків.

У найбільш загальному вигляді конкурентоспроможним сьогодні вважається багатосегментний фінансовий ринок, що надає широкий спектр фінансових послуг за конкурентними цінами, оперує великою кількістю фінансових інструментів, демонструє високі показники роботи фінансово-кредитних установ та забезпечує надійний захист прав всіх його учасників.

Серед всіх існуючих методик визначення рівня конкурентоспроможності, для оцінки конкурентоспроможності фінансових ринків використовуються, переважно,

інтегральні методи, засновані на розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності та побудові відповідних рейтингів.

Інтегральні індекси конкурентоспроможності національних фінансових ринків розраховуються спеціалістами Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) та Міжнародного інституту розвитку менеджменту на базі трьох методик. При цьому в двох методиках рівень розвитку фінансового ринку розглядається як складова загальної конкурентоспроможності національної економіки (таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика інтегральних показників оцінки конкурентоспроможності фінансових ринків

№	Характеристика методики	Назва інтегрального показника конкурентоспроможності фінансових ринків		
		<i>Індекс розвиненості фінансового ринку</i>	<i>Рівень фінансового розвитку</i>	<i>Рівень розвитку фінансового ринку</i>
1.	Розробник	Всесвітній економічний форум	Всесвітній економічний форум	Міжнародний інститут розвитку менеджменту
2.	Видання	Звіт про глобальну конкурентоспроможність (The Global Competitiveness Report)	Звіт про фінансовий розвиток (The Financial Development Report)	Щорічник світової конкурентоспроможності (World Competitiveness Yearbook)
3.	Походження індексу	Складова індексу глобальної конкурентоспроможності	Самостійний індекс	Складова фактору «Ефективність бізнесу» індексу конкурентоспроможності національної економіки
4.	Кількість досліджуваних національних фінансових ринків	148 (2013-2014 рр.)	62 (2012 р.)	60 (2013 р.)
5.	Субфактори, що враховуються при розрахунку інтегрального показника	1) Показники ефективності фінансових ринків. 2) Показники довіри до фінансових ринків.	1) Інституційне середовище. 2) Діловий клімат. 3) Фінансова стабільність. 4) Банківські фінансові послуги. 5) Небанківські фінансові послуги. 6) Фінансові ринки. 7) Фінансова відкритість.	1) Ефективність банківської системи. 2) Ефективність фондового ринку. 3) Особливості управління фінансами.

6.	Перша трійка країн в рейтингу	Гонконг, Сінгапур, ПАР (2013 р.)	Гонконг, США, Великобританія (2012 р.)	США, Гонконг, Канада (2013 р.)
7.	Місце України в рейтингу	117	59	60

Примітка. Складено автором на основі даних [1,5,6,7]

Всесвітній економічний форум розраховує два інтегральних показники конкурентоспроможності фінансових ринків – індекс розвиненості фінансових ринків як складову індексу глобальної конкурентоспроможності та індекс фінансового розвитку.

Відповідно до першої методики, розвиненість фінансового ринку розглядається як фактор (представлений групою відповідних показників), який разом з іншими 11 факторами визначає загальний індекс глобальної конкурентоспроможності. Розрахунок індексу базується на оцінці показників ефективності фінансового ринку (наявність та доступність фінансових послуг, можливості фінансування через фондовий ринок, доступність кредиту, наявність венчурного капіталу) та довіри до фінансової системи (стійкість банківської системи, регламентація роботи фондових бірж, рівень захисту прав кредиторів та позичальників). Показники оцінюються як з використанням загальнодоступних статистичних даних про стан фінансового сектору, так і за результатами опитування керівників компаній по всьому світу.

Перевагою зазначеної методики є вільний доступ до аналітичного звіту «The Global Competitiveness Report», а також велика вибірка країн, фінансові ринки яких підлягають оцінці, що дозволяє отримати більш повне уявлення про стан не тільки національних та регіональних фінансових систем, але й світового фінансового ринку.

Друга методика, яка використовується Всесвітнім економічним форумом для оцінки конкурентоспроможності національних фінансових ринків з 2008 р., передбачає розрахунок показника рівня фінансового розвитку. При цьому під фінансовим розвитком спеціалісти ВЕФ розуміють сукупність чинників, політики та інституцій, які забезпечують ефективне фінансове посередництво та функціонування фінансових ринків, а також вільний доступ до капіталу та фінансових послуг [6]. Високий рівень фінансового розвитку країни, перш за все, пов'язується з наявністю великої кількості фінансових послуг, що дозволяє диверсифікувати ризики учасників ринку.

Відповідно до методики ВЕФ, рівень фінансового розвитку визначається на основі оцінки показників, згрупованих у наступні категорії: інституційне середовище (правова та інституційна база функціонування фінансових ринків), діловий клімат (кадрове, матеріально-технічне та технологічне забезпечення роботи фінансового сектору), фінансова стабільність (схильність фінансової системи до різних типів криз), банківські фінансові послуги (показники роботи банківської системи), небанківські фінансові послуги (роль небанківських фінансово-кредитних установ, показники їх роботи), фінансові ринки (стан ринків акцій, облігацій, деривативів та валютного ринку), фінансова відкритість (наявність вільного доступу до капіталу та фінансових послуг).

Перевагою даної методики, як і у попередньому випадку, є вільний доступ до аналітичного видання «The Financial Development Report», а також значна кількість аналізованих параметрів, що дає можливість надання більш глибокої та точної оцінки рівня фінансового розвитку національних економік. З іншого боку, кількість фінансових ринків, які є об'єктами аналізу, є більш ніж вдвічі меншою порівняно з попередньою методикою (62 країни порівняно з 148 країнами), що робить звітні дані

дещо обмеженими.

Аналогічний недолік є характерним і для методики оцінки конкурентоспроможності фінансових ринків, запропонованої Міжнародним інститутом розвитку менеджменту, відповідно до якої спеціалістами інституту та провідними науковцями оцінюється стан всього 60 національних фінансових ринків. Отриманий індекс розвитку фінансових ринків є не самостійним показником, а субфактором, який включено до фактору «Ефективність бізнесу» при розрахунку загального індексу конкурентоспроможності національної економіки.

За методикою Міжнародного інституту розвитку менеджменту, розрахунок індексу розвитку фінансових ринків засновано на оцінці трьох головних складових: ефективність банківської системи (розмір банківських активів, масштаби операцій з банківськими картками, якість фінансових послуг, прозорість фінансових інститутів, фінансові ризики, регулювання банківського сектору), ефективність фондового ринку (капіталізація фондового ринку, здатність фондового ринку забезпечувати фінансування підприємств, обсяги операцій на ринку цінних паперів, кількість вітчизняних лістингових компаній, динаміка фондових індексів, захист прав акціонерів), особливості управління фінансами (доступність кредиту та венчурного капіталу для бізнесу, вплив корпоративної заборгованості на конкурентоспроможність підприємств).

Рейтинги країн, які складаються відповідно до трьох розглянутих типів оцінки конкурентоспроможності фінансових ринків, незважаючи на різницю в методиках, в цілому демонструють схожі результати. Так, обидва рейтинги ВЕФ в останні роки очолює фінансовий ринок Гонконгу, який в рейтингу Міжнародного інституту розвитку менеджменту посідає 2-ге місце. Фінансовий ринок України посідає одне з останніх місць в рейтингу ВЕФ за рівнем фінансового розвитку і останнє місце в рейтингу Міжнародного інституту розвитку менеджменту.

Спільною рисою вищерозглянутих методик є виведення на основі проведених оцінок окремих показників агрегованого (узагальненого) індексу розвиненості фінансового ринку і рейтингування країн відповідно до значень індексу. Крім індексних методів визначення конкурентоспроможності фінансових ринків, досить широко використовуються й інші комплексні методики, які дозволяють надати загальну оцінку стану фінансового сектору країни або регіону, однак без розрахунку узагальненого показника. Такі методики пропонують певні систематизовані переліки показників, комплексна оцінка яких має здійснюватися при визначенні рівня розвитку фінансового ринку.

Дослідження сучасної наукової літератури та аналітичних видань дозволяє виділити наступні комплексні методики оцінки конкурентоспроможності та ефективності національних фінансових ринків, які мають характер систематизації оціночних критеріїв:

1) Концептуальна методика оцінки стану фінансових ринків, розроблена Світовим банком. Методика пропонує оцінювати фінансові ринки (акцент робиться на фондовому ринку та ринку банківських послуг) та фінансові інститути у контексті фінансової глибини (розміру), доступності, ефективності та стабільності. Результати аналізу фінансових секторів за зазначеними критеріями надаються у вигляді бази даних «The World Bank's Global Financial Development Database» [3].

2) Методика оцінки фінансового сектору, розроблена спільно Міжнародним валютним фондом і Міжнародним банком реконструкції та розвитку («Financial Sector Assessment Program»). Методика, заснована на оцінці показників фінансової стабільності (за цю частину відповідає МВФ) та фінансового розвитку (за цю складову відповідає МБРР), використовується країнами при складанні індивідуальних звітів.

Деталізована методика оцінки стану національних фінансових ринків публікується у відповідному довіднику МВФ («Financial Sector Assessment: A Handbook») [2].

Інші існуючі методики оцінки конкурентоспроможності та рівня розвитку фінансових ринків мають більш спеціалізований характер, оскільки зосереджуються на дослідженні окремих складових фінансового сектору або окремих сегментів фінансового ринку (наприклад, методика оцінки індикаторів фінансової стійкості – Financial Soundness Indicators – використовується МВФ для аналізу поточного фінансового стану та фінансової стійкості сектору фінансових установ країни).

Таким чином, ґрунтуючись на дещо різних критеріях оцінки та використовуючи різну кількість національних ринків у якості об'єктів дослідження, сучасні інтегральні методики визначення рівня конкурентоспроможності фінансових ринків тим не менш демонструють схожі результати рейтингування країн за рівнем фінансового розвитку. Загальною перевагою інтегральних методик Всесвітнього економічного форуму та Міжнародного інституту розвитку менеджменту є можливість співставлення стану національних фінансових ринків різних країн з метою проведення порівняльних досліджень. Крім того, вони дають змогу використання побудованих рейтингів для оцінки загального рівня розвитку регіональних фінансових ринків. Методики, що застосовуються МВФ та МБРР, мають вигляд систематизованих переліків оціночних показників, аналіз яких дає можливість отримати уявлення про стан фінансового сектору в країні. Однак проведення міжкраїнних та міжрегіональних порівнянь фінансових ринків на основі цих методик є досить складним.

Результати застосування розглянутих методик та побудовані на їх основі рейтинги національних фінансових ринків, а також дослідження впливу індексів розвитку фінансових ринків на загальний показник конкурентоспроможності національних економік можуть стати предметом подальших досліджень у цьому напрямі.

Список використаної літератури

1. Хватов Ю.Ю. Сравнительный анализ международных рейтингов конкурентоспособности стран / Ю.Ю. Хватов // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. - № 1 (5). - Том 2. – С. 390-398.
2. Financial Sector Assessment Program. – IMF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/NP/fsap/fssa.aspx>.
3. Financial Sector Development Indicators: Comprehensive assessment through enhanced information capacity. - The World Bank, Financial Sector Operations and Policy. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/about/world-development-indicators-data/financial-sector>.
4. Financial Soundness Indicators. – IMF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fsi.imf.org/>
5. IMD World Competitiveness Yearbook. – International Institute for Management Development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
6. The Financial Development Report. – WEF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до звіту: <http://www.weforum.org/reports/financial-development-report>.
7. The Global Competitiveness Report. – WEF. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до звіту: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report>.

T.V. Marena

**ACTUAL INTEGRATED METHODS OF THE FINANCIAL MARKETS
COMPETITIVENESS EVALUATION**

Integrated methods for assessing national financial markets competitiveness are systematized in the article. The comparative analysis of integrated indicators of financial markets development is conducted. The advantages and disadvantages of integrated methods of the World Economic Forum and the International Institute for Management Development are defined.

УДК 658.64–054.6:614.215

Н.І. Ведмідь

**МЕТОДИКА ПОБУДОВИ БАЗОВИХ СЕГМЕНТІВ СПОЖИВАЧІВ
САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ТА ОЗДОРОВЧИХ ПОСЛУГ З УРАХУВАННЯМ
СЕРВІСНОЇ КОМПОНЕНТИ**

На основі поєднання методу «дерева поділу» та укрупнення сегментів за допомогою сукупності критеріїв, запропоновано методику побудови базових сервісних сегментів споживачів на ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг. Сформовано та охарактеризовано дев'ять сегментів споживачів національного ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг з урахуванням їх відношення до якості сервісу національних підприємств.

Ключові слова: санаторно-курортні та оздоровчі підприємства, санаторно-курортні та оздоровчі послуги, сервісо-орієнтована сегментація, критерії сегментації.

Постановка проблеми. Визначення змісту та якості наданих санаторно-курортних та оздоровчих послуг можливе лише при чіткому баченні поведінкової моделі відпочиваючого, побудова якої базується, на базі загальноприйнятих критеріїв сегментування та з урахуванням особливостей ставлення потенційних відпочиваючих до важливості і змістовного наповнення сервісної діяльності санаторно-курортних і оздоровчих підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам дослідження сегментації ринку споживачів присвячено роботи О. Архіпова, Л. Шульгіної, І. Борисенко, М. Герасімова, О. Громова та інших дослідників [1-11].

Однак у більшості даних праць здійснено лише загальний аналіз, і питання сегментування ринку санаторно-курортних послуг хоч і визначається як дуже важливе, але залишається майже не розробленим. Не вирішеною при цьому залишається проблема специфіки сегментування ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг.

Мета даної статті. Розроблення методики формування базових сегментів споживачів санаторно-курортних та оздоровчих послуг з урахуванням сервісної компоненти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В зазначених вище працях, розроблена база сегментування передбачає, насамперед, урахування географічних, демографічних та соціально-економічних характеристик споживачів, які на нашу думку, обов'язково повинні використовуватись у сервісній сегментації, але тією мірою, в якій вони формують попит на санаторно-курортні та оздоровчі послуги.

Отже, за допомогою групи експертів сформовано перелік детермінантних критеріїв, що є аналітичною базою сегментування і в подальшому дослідженні – основою поглибленого сегментування ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг, а саме : географічна група; демографічна група; соціально-економічні фактори: рівень доходів, рід занять, вид оплати відпочинку; поведінкові фактори: за метою придбання, за терміном перебування (відпочинку), за пріоритетністю місця отримання санаторно-курортних послуг (в Україні або за кордоном). Саме ці критерії є основою аналізу ринку споживачів санаторно-курортних та оздоровчих послуг України, що дозволить уточнити споживчі сегменти трьох основних гомогенних груп (іноземних споживачів, вітчизняних споживачів, орієнтованих на національний ринок санаторно-курортних та оздоровчих послуг, та вітчизняних споживачів, що віддають на даному етапі перевагу відпочинку за кордоном) і проаналізувати тенденції розвитку даних сегментів та додаткового аналізу на базі сервісних критеріїв сегментації.

Водночас російські вчені О. Громова, М. Герасимова, відмічають доцільність використання цінності споживача, як основного критерію в сегментування споживачів середнього класу. У процесі вивчення типізації сформовано шість стійких типів представників середнього класу, відмінності між якими мають не соціально-демографічний, а психологічний та поведінковий характер. З 2002 по 2004 рр. методика «Цінності» використано у дослідженнях, які охоплювали 1618 респондентів із різних регіонів Росії [12].

Результати впровадження проективної методики «Цінності» дозволяє віднести кожного респондента до одного із психографічних типів: пересічні споживачі (нормативні матеріалісти); інтелігенти (натхненні традиціоналісти); незалежні творчі особистості (новатори); кар'єристи (цілеспрямовані прагматики); гедоністи (цінителі задоволення); наслідувачі (конформісти).

Класифікація споживачів за психографічною характеристикою загалом, враховуючи розробки зазначених авторів, передбачає їх об'єднання у типові групи за близькістю по наступних критеріях: індивідуальні (насамперед – психологічні) характеристики, риси характеру; особливості соціальної та споживчої поведінки; ціннісні пріоритети – ціннісне поле; стиль життя; амбіції та прагнення; принципи успішності життя; коло спілкування, принципи вибору референтної групи; розподіл часу і характерні форми дозвілля; форми проведення відпустки.

Згідно із визначеною методикою частині респондентів основної вибірки (524 особи) запропоновано додаткове анкетування, яке дозволило з досить високою точністю віднести їх до того чи іншого психографічного типу.

Подальший аналіз щільності взаємозв'язку критеріїв сегментування з вагомістю для відпочиваючих сервісної компоненти показав найбільший ступінь корельованості саме з критеріями розподілу за психографічними типами:

$$K_{\bar{r}} = 0,65; K_{\bar{z}} = 0,38.$$

Найбільш однорідною щодо ставлення до якості сервісу виявляється група «пересічних» споживачів, але вона і найбільше корелює з іншими групами.

Менше за всіх спільних підходів до сервісної компоненти виявляють «кар'єристи» (18%), але всередині групи спільну думку щодо вимог до відпочинку та оздоровлення висловило 43% опитуваних даного психографічного типу. Найменше спільного мають, природно, наслідувачі.

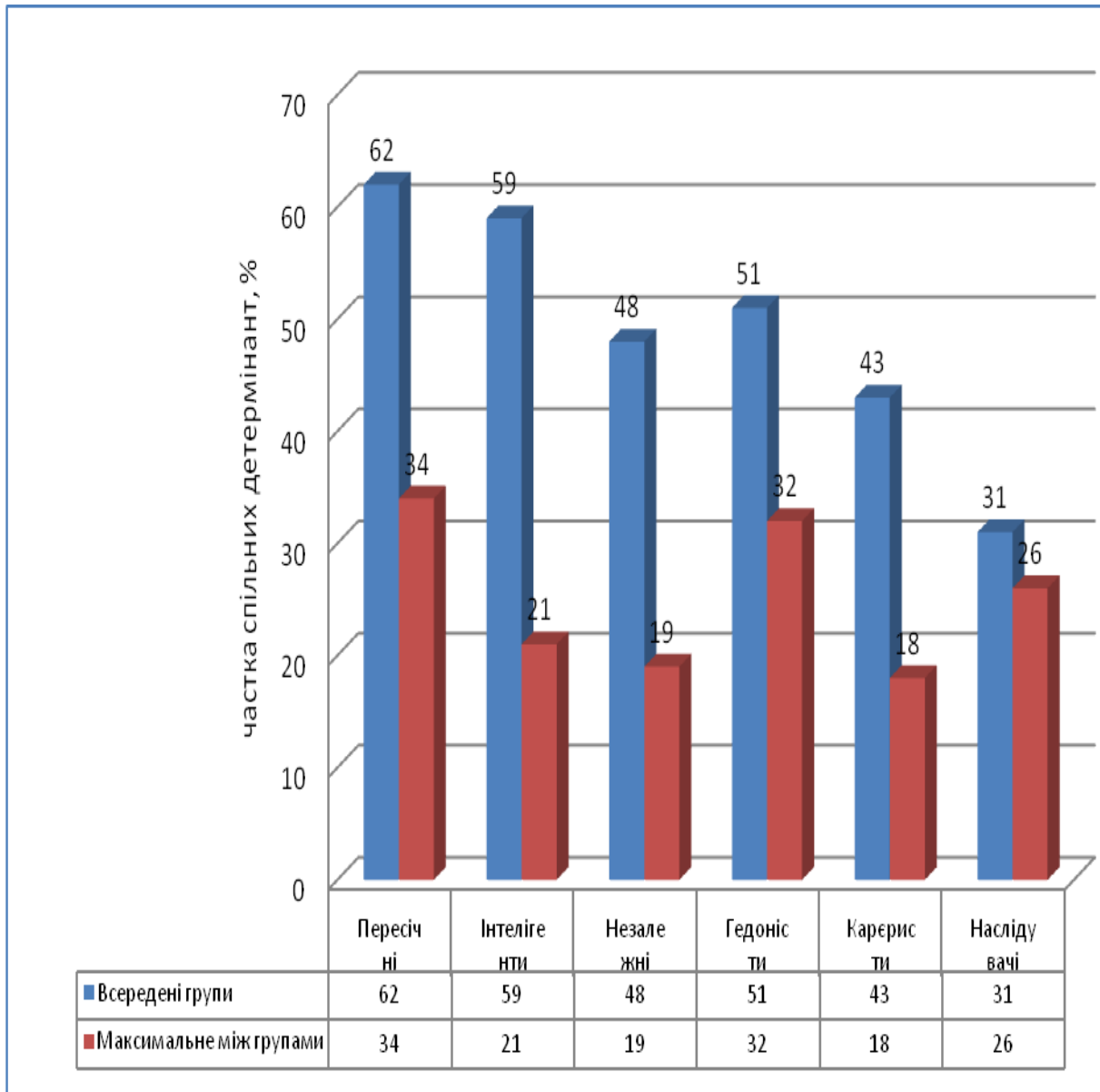

Рис.1. Частка спільних сегментаційних детермінант споживчого вибору санаторно-курортних та оздоровчих послуг всередині психографічних типів та між різними групами

Зауважимо, що певна близькість національного менталітету, географічне розташування та історично обумовлені зв'язки дозволяють стверджувати про переваги у використанні російських розробок перед іншими аналогічними закордонними при аналізі національного ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг України. Також слід враховувати при сегментації значно переважаючу частку російських відпочиваючих порівняно з усіма іншими країнами, і незіставний вплив даного сегменту порівняно з сегментом відпочиваючих із країн далекого зарубіжжя.

Враховання всіх визначених критеріїв дозволяє побудувати просторову сітку напрямів формування базових сервісних сегментів (рис. 2).

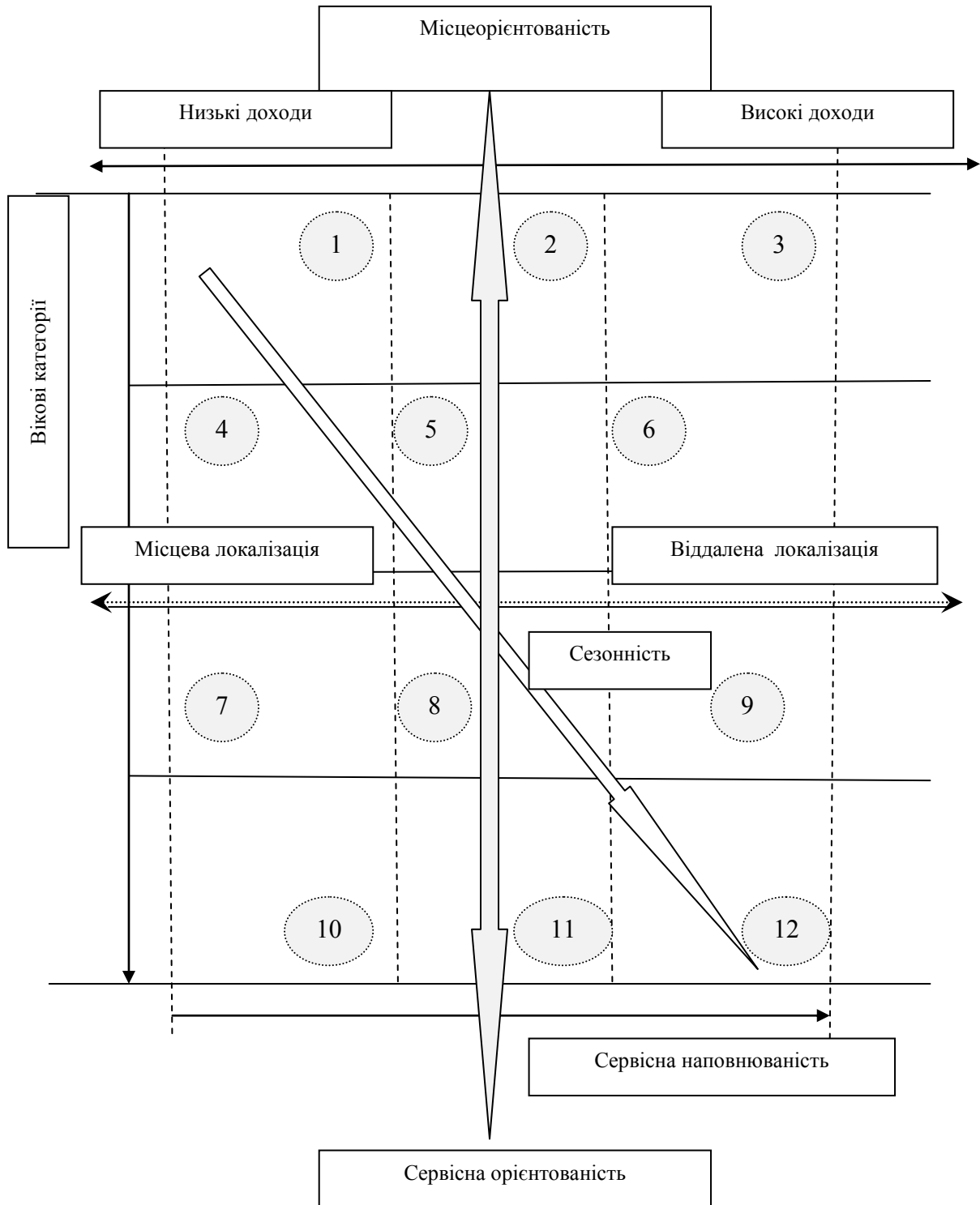

Рис. 2. Просторова багатовимірна сітка напрямів формування базових сервісних сегментів

Поєднуючи метод «дерева поділу» та укрупнення сегментів за допомогою визначених критеріїв, пропонуємо таку методику побудови базових сервісних сегментів (рис. 3).

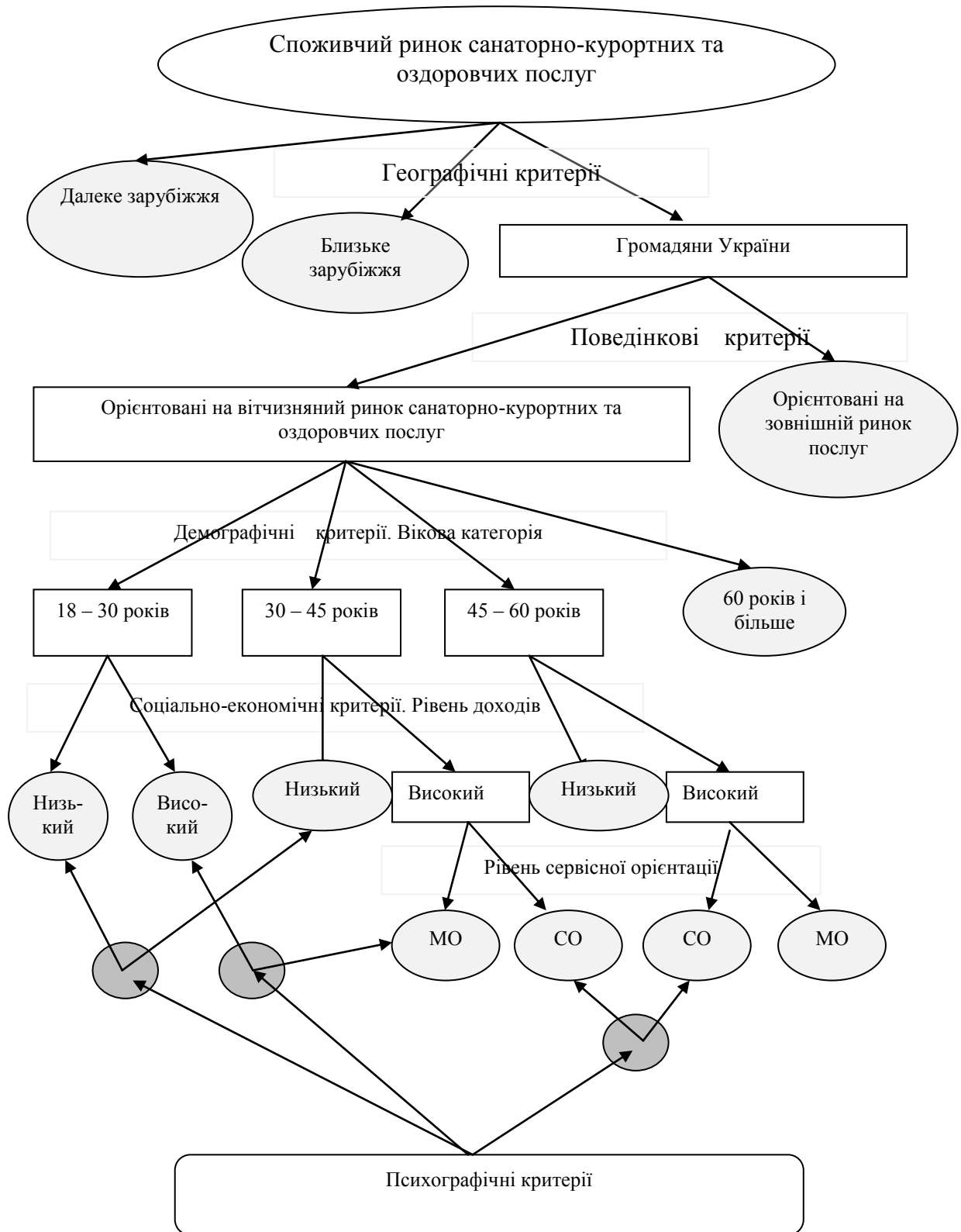

Рис. 3. Методика побудови базових сегментів споживачів санаторно-курортних та оздоровчих послуг з урахуванням сервісної компоненти*

*

Позначення на рисунку та принцип нумерації сегментів (груп)

- – групи, які потребують подальшого критеріального поділу;
- – кінцеві сегменти на кожному рівні розподілу;

– сегменти, утворені після укрупнення груп.

Номер групи (сегменту) (к.п) – к –ий рівень сегментації,
 п-на лінійна група.

Використання географічних, демографічних та соціально-економічних критеріїв сервісного сегментування з урахуванням критерію сервісної орієнтованості дозволяє на першому етапі виділити 12 базових сегментів. Зауважимо, що більш детальний розподіл видається недоцільним, як через достатню сервісоорієнтовану однорідність визначених груп, так і завдяки визначеній щільності їх зв'язку з критерієм вагомості сервісної компоненти.

З іншого боку, проведений аналіз за допомогою сервісоорієнтованих і психографічних критеріїв дозволив укрупнити декілька сегментів. Так, наприклад, результати аналізу групи вітчизняних споживачів віком 18 – 30 років з низьким рівнем доходу (група 4.1) та віком 30 – 45 років з низькими доходами (група 4.3) свідчать, що, по-перше, більшість з них відноситься до місцеорієнтованих або вимогливих до зовнішніх параметрів, по-друге, за психологічними типами вони дуже близькі за структурою (рис. 4, 5).

Таким чином, остаточно сформовано 9 сегментів споживачів національного ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг з урахуванням їх відношення до якості сервісу національних підприємств:

1. Відпочиваючі з країн далекого зарубіжжя.
2. Відпочиваючі з країн близького зарубіжжя.
3. Громадяни України, схильні до споживання санаторно-курортних та оздоровчих послуг за межами України.

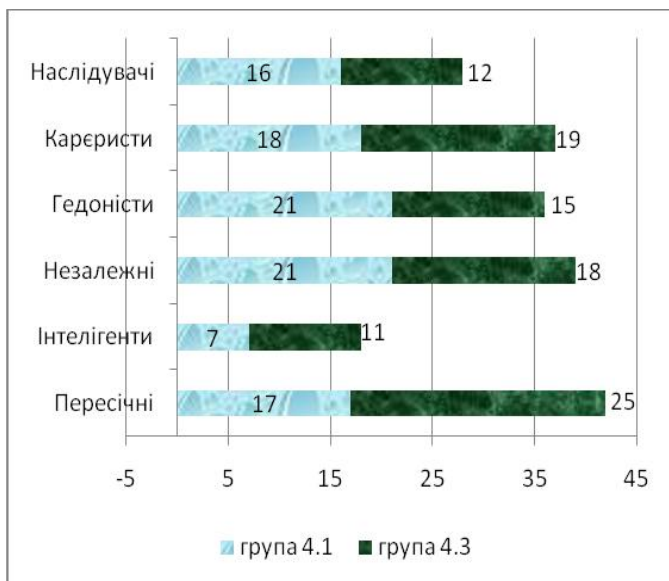

Рис.4. Частка, % різних психографічних типів у групах 4.1 та 4.3

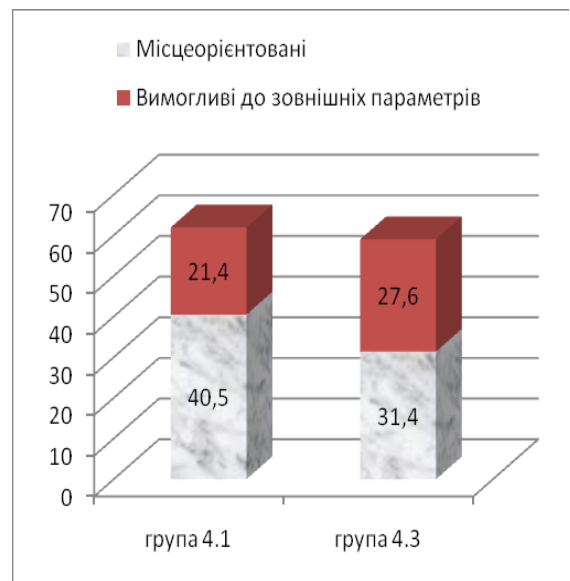

Рис.5. Частка, % місцеорієнтованих споживачів у групах 4.1 та 4.3

Громадяни України, що віддають перевагу вітчизняним санаторно-курортним та оздоровчим послугам віком більше 60 років.

4. Вітчизняні споживачі віком 45 – 60 років з низьким рівнем доходів.
5. Вітчизняні споживачі санаторно-курортних та оздоровчих послуг віком 18 – 30 та 30 – 45 років з низьким рівнем доходу.
6. Вітчизняні споживачі віком 18 – 30 років з високим рівнем доходу та 30 – 45 років – з високим рівнем доходу, які є місцеорієнтованими або вимогливими до зовнішніх параметрів.

7. Вітчизняні споживачі віком 45 – 60 років з високим рівнем доходу, місцеорієнтовані.

8. Вітчизняні споживачі віком 30 – 45 та 45 – 60 років з високими доходами, вимогливі до сервісної компоненти.

Як приклад, наведемо опис визначеного нами останнього сегменту згідно з даними проведеного анкетування по основних сервісних критеріях сегментування.

Від загальної кількості респондентів дана група становить всього 11% (321 особу).

Таблиця 1

Загальні характеристики сегменту вітчизняних споживачів санаторно-курортних та оздоровчих послуг середнього віку з високим рівнем доходу та високими вимогами до якості сервісу

№	Характеристика	Описові показники (частка дана у відсотках до загальної кількості респондентів у сегменті)
1	Країна або регіон прибуття	Переважно: Київська обл.(м. Київ – 31%), Донецька обл. (м. Донецьк – 18%), Дніпропетровська обл. (м. Дніпропетровськ – 17%), Харківська обл. (м. Харків – 9%)
2	Вікова категорія	30 – 35 років – 12%, 35 – 40 рр. – 15%, 40 – 45 рр. – 21%, 45 – 50 рр. – 28%, 50 – 60 рр. – 24%
3	Стать	Жінки – 61%, чоловіки – 49%
4	Сімейне положення	Несімейні – 21%, Сімейні без дітей – 42%, Сімейні з дітьми – 37%
5	Рівень доходів (від 4 тис. грн)	4 – 6 тис. грн – 65%, 6 – 10 тис грн – 23%, 10 тис. грн і більше – 12%
6	Вид оплати відпочинку	Відпочинок на безоплатних або пільгових умовах – 18%, Відпочинок за власні кошти – 82%
7	Рід занять	Керівник – 32%, Підприємець – 28%, Службовець – 18%, Пенсіонер – 13% Інше – 9%
9	Рівень освіти	Середня – 13%, Незакінчена вища та спеціальна – 29%, Вища – 58%
10	Мета придбання послуги	Лікування – 28%, Профілактика та оздоровлення – 48%, Відпочинок – 24%
11	Рівень сервісної орієнтованості	Сервісноорієнтовані – 61%, Схильні до сервісу – 39%
12	Психографічні типи	Інтелігенти – 21% Незалежні – 24% Гедоністи – 15% Карєристи – 34%

Загалом представники даного сегменту подорожують з метою відпочинку, оздоровлення та лікування 1 – 3 рази на рік. Перевага віддається профілактиці та оздоровленню, також значно більша частина, порівняно з іншими групами, приїжджає на лікування. Сімейні особи з дітьми обов'язково один раз на рік відпочивають разом з родиною. Згідно з опитуванням, з дітьми дані особи часто приїжджають до престижних санаторіїв України на термін до 14 днів з метою профілактики. Досить значна частина респондентів групи (21%) серед необхідних вимог до санаторно-курортного та оздоровчого підприємства, крім анімації, визначила наявність ексклюзивних та екстремальних додаткових послуг. Більше половини опитуваних готові скористатись послугами підприємства виключно після рекомендацій друзів та знайомих. Дуже важливим для них є благоустрій території (бажано – на рівні паркової зони), 80% вимагають наявності водоймища (при відсутності природних – обов'язково штучне (басейн)). 77% цікавляться спортивними майданчиками різного спрямування та високої якості. Фактично всі (за винятком усього 8% осіб віком більше 50 років) потребують наявних розважальних комплексів на території підприємства.

Високі умови висуваються до таких досить випадкових факторів, як група відпочиваючих, навіть деякі готові перервати відпустку при негативних відносинах із сусідами по відпочинку. При спробі оцінити у балах важливість сервісних детермінант 64% членів сегменту не розуміють, як лікувально-оздоровчі послуги, умови проживання та якість харчування можна оцінювати нижче 100 балів за 100 бальною шкалою (тобто, результати оцінювання на рис.13 дещо умовні – вони побудовані за шкалою пріоритетів).

Проведене нами сегментування дозволяє і надалі деталізувати портрет визначеного сегменту, навіть без додаткових опитувань, але і наведеної характеристики достатньо, щоб з'ясувати не лише високі вимоги до сервісу санаторно-курортного та оздоровчого підприємства даної групи, а навіть дещо упереджений підхід (повністю задовольнити бажання фактично неможливо), враховуючи, що більшість даних респондентів неодноразово відпочивала за кордоном у престижних закладах і, обирає національні санаторно-курортні та оздоровчі послуги, насамперед, завдяки унікальному рекреаційному потенціалу України.

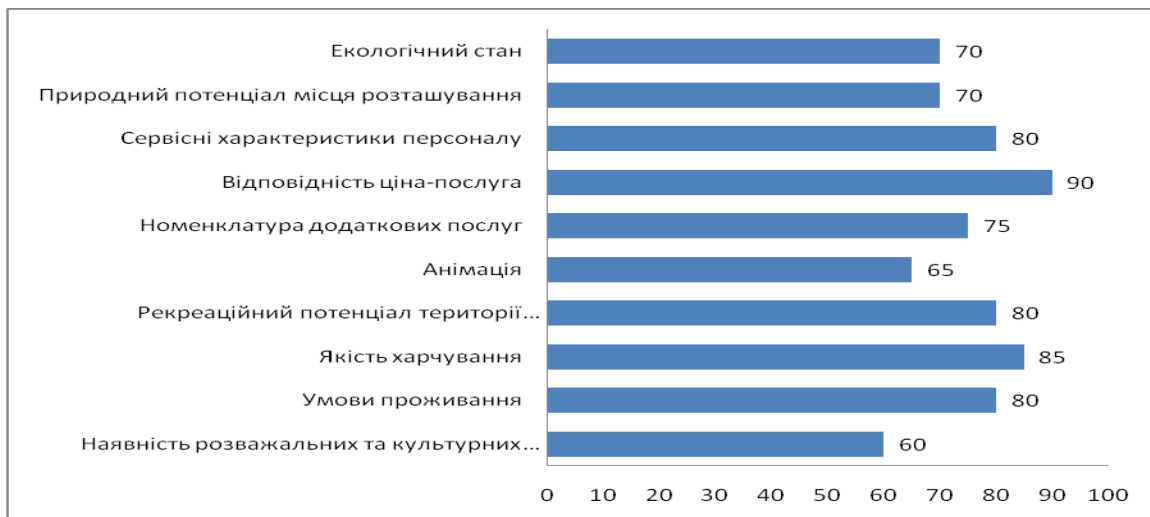

Рис. 5. Середня бальова оцінка детермінант вибору придбання санаторно-курортної та оздоровчої послуги*

*Лікувально-оздоровчі послуги не включено до переліку, оскільки серед тих, хто купує путівку (курсівку) з метою лікування, дана характеристика є визначальною і оцінюється виключно у 100 балів.

Підсумовуючи, зазначимо, що запропонована методика сервісного сегментування споживчого ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг України дозволяє підприємствам як самостійно на даній основі проводити сегментацію так і користуватись запропонованою з метою поглиблення, бачення портрета свого споживача. З'ясована досить висока вимогливість більшості сегментів до сервісної наповнюваності санаторно-курортної та оздоровчої послуги вимагає від управлінського та іншого персоналу підприємств ретельного підходу як до процесу сервісного обслуговування, так управління в цілому.

Список використаної літератури

1. Архипов А.Є. Управление интегрированными маркетинговыми коммуникациями в сфере услуг: теория и методология : автореф. дис. на соискание ученой степени доктор. экон. наук. / А.Є. Архипов. – Омск. – 2011. – 45с.
2. Шульгіна Л. М. Маркетинг підприємств туристичної галузі : дис. д-ра екон. Наук : 08.06.01 / Шульгіна Людмила Михайлівна. — К., 2006. – 578 с.
3. Борисенко И. В. Актуальные вопросы сегментирования туристского рынка. Психологическая сегментация Экономические науки . – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/6_56648.doc.htm
4. О сегментации рынка. – Режим доступа : <http://www.finekon.ru/segmentacija.php>
5. Котлер Ф. Маркетинг. Гостеприимство и туризм. Учебник для вузов / Ф. Котлер, Дж. Боуэн, Дж. Мейкенз пер. с англ. под ред. Р.Б. Ноздревой. — М.: ЮНИТИ. – 1998. – 1071 с.
6. Сегментирование рынка . – Режим доступа : <http://www.bibliotekar.ru/marketing-3/12.htm>
7. Васильева О. Є. Формирование и экономическая оценка сервисного сопровождения продукции промышленного предприятия: теория и методология : автореф. дис. на соискание ученой степени доктор. экон. наук. / О. Є. Васильева. – Челябинск. – 2011. – 48 с.
9. Александрова А.Ю. Международный туризм Учебник. / А.Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс. – 2002. – 470 с.
10. Герасимова М.В. Психотипы потребителей и позиционирование бренда . – Режим доступа : <http://www.createbrand.ru/biblio/branding/psychotype.html>
11. Герасимова М.В. Брендинг. PR-технология// М.В. Герасимова, Е. И. Громова, В. Н. Евланов, Г. Л. Тульчинский. – Справочники Петербурга . –2007. – 112 с.
12. Герасимова М.В. Автопортрет среднего класса в Санкт – Питербурге / М.В. Герасимова, Е. И. Громова, К.И. Шпара . – Режим доступа : http://www.old.jourssa.ru/2005/2/7aGer_Gr_Shpara.pdf

N. Vedmid

METHOD OF CONSTRUCTION OF BASIC SERVICE CUSTOMER SEGMENTS IN THE MARKET OF SPA AND WELLNESS SERVICES

Based on the combination of the "tree of separation" and merging segments by criteria set, the method of construction of basic service customer segments in the market of spa and wellness services. Formed and characterized nine customer segments of the national market of spa and wellness services tailored to their relation to the quality of service of national enterprises.

Keywords: sanatorium-resort and health enterprises, sanatorium-resort and health services, serviso-oriented segmentation, criteria of segmentation.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МАРКЕТИНГУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

УДК 303.625.36

М.Г.Бойко

ПРІОРИТЕТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Викладені теоретичні положення щодо особливостей управління туристичними підприємствами. Обґрунтовано актуальність зміни стереотипів управління туристичними підприємствами через призму підвищення ефективності системи управління. Запропоновано програму дослідження та структурно-логічну послідовність аналітичних процедур дослідження стереотипів управління підприємствами. Доведено доцільність рефреймінгу стереотипів для формування активно-новаційної моделі управління підприємством

Постановка проблеми. В умовах сучасності сфера туризму є важливим соціально-економічним явищем глобального значення. Економічний ефект цього виду діяльності обумовлений тим, що його внесок у світовий ВВП (згідно з даними Всесвітньої туристської організації) досяг 10%, а в експорті - майже 6%. У країнах, що мають привабливі природно-кліматичні умови, туризм із суміжними галузями забезпечує до 90% національного доходу. У цій сфері задіяно орієнтовно 7-8% світових інвестицій. При цьому, згідно з прогнозами, до 2018-2020 рр. ця сфера економічної діяльності буде динамічно розвиватися і далі, забезпечуючи внесок у щорічне зростання світового ВВП не менше 3-4% [1].

Модернізація української економіки також передбачає підвищення соціально-економічної ролі сфери туризму, головна закономірність соціально-економічного розвитку якого полягає в ускладненні управління суб'єктами господарської діяльності під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Це обумовлює актуальність вирішення проблеми нівелювання суперечностей в управлінні туристичними підприємствами, які спричинені його об'єктивним характером і суб'єктивним способом здійснення та виникають унаслідок прагнення підприємства до стабільності у відповідь на виклики різношвидкісного впливу підприємницького середовища.

Аналіз останніх досліджень. Сучасне управління має на озброєнні різноманітні наукові підходи до підвищення ефективності управління туристичними підприємствами. Серед дослідників, які вивчають особливості управління туристичними підприємствами варто відзначити наукові праці: А. Александрової, І. Бережного, Є. Богданова, С. Ванхілла, Д. Гільберта, В. Гуляєва, М. Кабушкіна, Г. Карпової, В. Квартальнова, В. Козирева, К. Купера, Н. Лейпера, О. Любіцевої, А. Мазаракі, С. Мельниченко, Т. Ткаченко, І. Школи, Ф. Флетчера, С. Цьохли та ін. науковців.

Незважаючи на вагомі наукові здобутки варто зазначити, що у нинішніх економічних умовах зростає потреба ринкових суб'єктів в оцінці стану внутрішніх відносин і досягнутого балансу внутрішніх інтересів як засобу пом'якшення дихотомії між чинниками внутрішньої організації підприємства і його станом у зовнішньому середовищі. У цьому контексті управління є системою узгодження взаємних інтересів менеджерів, власників та персоналу, яка обумовлює успішне функціонування туристичного підприємства. При цьому маємо на увазі, що всі об'єкти управління

зацікавлені у розгляді спільних цінностей як активу та мотиваторів, які обумовлюють збільшення особистого внеску у досягнення загальної цілі функціонування підприємства. Це надає можливість створити реальні управлінські основи для формування системи управління, яка дозволить превентивно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі. Отже, необхідно вичленувати таку детермінанту, як гнучкість, що підвищує ефективність управління.

Виходячи з вищенаведеного *метою цієї статті* є вирішення наукового завдання розроблення науково обґрунтованих підходів до визначення пріоритетів підвищення ефективності управління туристичними підприємствами та алгоритму інтелектуальної підтримки цього процесу.

Результати дослідження. Економічна наука виходить з того, що будь-який суб'єкт ринку здійснює вибір (ухвалює рішення) на основі оцінювання майбутньої економічної вигоди. У нинішній макроекономічній ситуації багатьом підходам до управління належить пройти через певні випробування за критерієм їх практичної значимості оскільки ризики та істотні втрати, пов'язані із впливом нестабільної економічної ситуації, спонукають підприємства до пошуку нових способів утримання та залучення споживачів. Важливу причину оновлення концепцій управління в умовах перенасичення ринку К. Боумен характеризує тим, що для комерційних організацій цільова орієнтація так чи інакше пов'язана з прибутковістю бізнесу. Всі інші цілі, на думку автора, стануть лише засобом досягнення прибутковості, оскільки остання обумовлює сам факт існування (виживання, процвітання) фірми [2, с.47– 49]. Однак, така позиція все ж є дещо хибною, оскільки, як вказує Ч. Дж. Болмен, використання прибутку як цільового критерію має суттєвий недолік, оскільки показники прибутку відображають результати діяльності організації за минулий період, а не її перспективні можливості та майбутній потенціал. Дослідник вказує, що традиційна система показників також не дозволяє створити систему мотивації персоналу, яка б адекватно відповідала б їх внеску щодо досягнення мети ефективності функціонування всієї організації [3, с. 26–29].

Експерти Світового Банку дійшли висновку, що у швидкозмінних політичних, економічних, соціальних і культурних умовах більшість криз у країнах, що розвиваються, має характер управлінських, і запропонували нову концепцію оцінки якості управління: *благе управління – раціональне управління (ефективність, результативність і економія), підзвітність, обмін інформацією, її вільне розповсюдження (транспарентність) та правова база розвитку* [4, с. 4].

Очевидно, що нестабільність підприємницького середовища обумовлює зміни у класичних управлінських підходах, оскільки нестабільній економічній системі властиві насамперед динамізм стратегічної мети, неоднозначність та складність щодо її визначення. Тому доцільно спиратися на адекватні моделі життєвого циклу зовнішніх можливостей і внутрішніх процесів, що обумовлює обґрунтування рішень щодо забезпечення належного рівня гнучкості підприємства протягом життєвого циклу. Зазначені управлінські аспекти мають каузальний характер, тому предметом наукової уваги для формування ефективної системи управління туристичними підприємствами є стереотипи управління, для осмислення сутності яких найбільш вдалими є визначення консультанта –McKinsey & Co Д. Сулла, стосовно того, що *стереотипи управління – це будь-які дії підприємця або менеджера, що обумовлюють напрям розвитку компанії*. Автор підкреслює, що саме менеджери зумовлюють характер майбутнього розвитку, оскільки не компанії проходять через життєвий цикл, а їх можливості [5, с. 76].

У цьому контексті зробимо акцент на тому, що у теорії управління розвивається напрям, у межах якого науковці досліджують управління організаціями за певними етапами життєвого циклу. Тому методологічно продуктивним є дослідження

стереотипів управління туристичних підприємств через призму підвищення ефективності системи управління у цілому. Суть у тому, що успішний менеджер повинен вчасно уміти змінювати стереотипи управління, коли змінюється ситуація на ринку. У своїх дослідженнях Д. Сулл, спираючись на теорію К. Крістенса щодо аналізу ресурсів управління як основи розвитку бізнесу, доходить висновку, що основними управлінськими стереотипами є ресурси, організаційні процеси та цінності [5,6, с. 45-69].

Подібний підхід до визначення стереотипів управління висвітлено у праці Д. Фрімена «Структурна інерція та організаційні зміни». Зокрема автор дійшов висновку, що нездатність організації до адаптації виникає не від невчасного реагування на зміни, а від невідповідності управлінських дій цим змінам. Невідповідність спричиняється тими обмеженнями, які призводять до дій організації за стереотипами [7, с. 149-160]. Група науковців під керівництвом Л. Захарової, вивчаючи проблему стереотипів щодо прийняття рішень менеджерами, визначають їх як стійкі установки, що впливають на якість менеджменту та управлінські рішення кожного окремого менеджера [8].

Досліджуючи особливості стратегічного планування розвитку організації, науковець І. Смолін підкреслює, що ринкові відносини в Україні потребують зміни існуючих стереотипів господарювання, методів планування та характеру управління. Насамперед це стосується забезпечення стратегічних напрямів розвитку підприємств [9, с. 6-8].

Російський дослідник В. Паламарчук, вивчаючи особливості стратегічної діагностики цінності компанії, дійшов висновку, що найкращим критерієм оптимальності прийняття управлінських рішень і відповідно визначальним метастереотипом управління є нарощування соціально-економічної цінності у довгостроковій перспективі є [10, с.20].

Визначаючи засади підвищення ефективності управління туристичними підприємствами слід зазначити, що успішність туристичної діяльності повинна базуватися на формуванні основоположних управлінських, економічних та соціальних компетенцій підприємств як основи подовження його життєвого циклу та періоду конкурентних переваг. При цьому варто зазначити, що така орієнтація управлінської діяльності не є очевидною метою для менеджерів, особливо у ситуації, коли підприємство не планує збільшити ринкову частину, вийти на нові сегменти ринку. Менеджер зазвичай орієнтований на бухгалтерський прибуток та забезпечення поточної ліквідності, що обумовлює виникнення суперечності цілей, наприклад з іншими пріоритетами діяльності

У цих умовах головним управлінським завданням туристичного підприємства є побудова такої моделі управління, в якій різні фактори прискорення змін відіграватимуть позитивну роль. Деякі туристичні підприємства, які прагнуть бути фінансово стійкими і професійно розвивати свій бізнес, дотримуються такого підходу, який розгортається у різних управлінських практиках і ініціюється, як правило, вищим менеджментом підприємства, стилем управлінської поведінки і суб'єктивними ментальними моделями. Загалом у конструктивному компоненті очевидним для управлінської системи туристичних підприємств є прагнення до визначення стрижневих управлінських, економічних та соціальних компетенцій підприємств як основи подовження їх життєвого циклу та періоду конкурентних переваг на туристичному ринку.

Отже, при зміні умов функціонування підприємств дослідження стереотипів управління туристичними підприємствами – *закономірний процес, який обумовлюється тим, що трансформація стереотипів управління спроможна стати основою постійного поліпшення господарської діяльності та вдосконалення системи управління*

підприємствами. Дотримуючись цієї позиції зазначимо, що у нинішніх умовах насамперед важливо усвідомити, що професійне завдання менеджера – це принесення користі через управлінську діяльність широкому колу зацікавлених у діяльності туристичного підприємства суб'єктам взаємовідносин [11, с. 233].

Управлінські стереотипи, якими керується кожний працівник, беручи участь у діяльності підприємства, є результатом взаємовпливу соціально-економічної системи, активної ролі індивідів (учасників управлінського процесу), яким властива як раціональна, так і ірраціональна поведінка (поєднання максимізації їх корисності від участі у діяльності підприємства з емоційними та імпульсними рішеннями), є неоднозначними. Тому успішність господарської діяльності обмежується не стільки виробничими факторами, скільки соціально-економічними відносинами та управлінськими практиками ведення господарської діяльності. При здійсненні управлінських змін, спрямованих на поліпшення господарської діяльності, завжди існують передумови для виникнення ситуації супротиву, тому повинен бути розроблений алгоритм, який забезпечив би безконфліктний перехід до вдосконаленого формату функціонування підприємства. Враховуючи цей аспект, менеджеру (управителю) як суб'єктові управління необхідно враховувати інтереси, прагнення, вподобання інших учасників управлінського процесу і використовувати їх для оптимізації управлінської діяльності в цілому. Під час прийняття управлінського рішення менеджер здійснює вибір як особа, яка керується власними ціннісними орієнтаціями, та професіонал, який орієнтується на професійно значимі економічні та соціальні цінності.

Багатьма дослідниками підкреслюється і обґрунтовується важливість використання економічних та соціальних цінностей в управлінні. Зокрема аксіологічний аспект в управлінні розглянуто у працях І. Андрєвої, Ю. Благова, М. Бочарова, Б. Генкіна, В. Курлова, М. Лучко, М. Олехнович, І. Пасак, В. Суханова, П. Фельдшерова та ін. Управління цінностями як елемент управління людськими ресурсами компанії ґрунтовно розглянуто О. Яхонтовою [12, 13]. Науковець В. Шуванов, автор концепції дев'яти управлінських ролей, дійшов висновку, що саме сприйняття економічних та соціальних цінностей в управлінні дозволить найефективніше реалізувати особистий потенціал кожного працівника та забезпечить успішне функціонування організації у динамічно змінному середовищі [14].

Таким чином, для підвищення ефективності управління необхідним є аналіз системи цінностей, якими керуються менеджери підприємств. Це дозволить досить чітко зрозуміти «організаційну свідомість підприємства», впливаючи на яку є можливість гармонізувати різні елементи організаційної культури, підтримуючи баланс інтересів працівників і керівництва; ефективно запроваджувати різні програми перетворень, стримуючи енергію внутрішнього опору. Зокрема це відображено у таких концепціях управління, як: *раціонально-прагматична* (Е.Шейн, С.Пітерс, Р.Уотермен) та *феноменологічна* (А. Петтіґрю, Д. Сільверман).

З раціонально-прагматичної точки зору цінності займають центральне місце у корпоративній культурі, а формують і розвивають їх керівники. Для феноменологічної концепції характерний антисистемний погляд, тобто ціннісні орієнтації формуються залежно від світогляду кожної особи, тому з позиції ціннісно орієнтованого управління вона не є перспективною. Разом з тим у науковому полі практично немає досліджень, які розкривають значимість економічних та соціальних цінностей як основних внутрішніх регуляторів професійної діяльності менеджерів, що дозволило розробити програму дослідження, структурно-логічну послідовність аналітичних процедур якої представлено на рис.2.

За результатами дослідження стереотипів управління підприємствами буде визначено:

1. Профілі економічних і соціальних особистісно значимих та професійно значущих цінностей для менеджерів.
2. Ієрархію системи цінностей, значущих для професійної діяльності та особисто значимих цінностей.
3. Пріоритетну модель управління туристичними підприємствами
4. Компоненти профілів стереотипів управління
5. Напрями проведення рефреймінгу (*англ. reframe – переробляти, змінювати*) стереотипів як основи для набуття підприємством властивостей поточної, реактивної та проактивної (стратегічної) гнучкості управління туристичними підприємствами. Стосовно прийняття управлінських рішень рефреймінг стереотипів дозволить менеджерів враховувати кореляцію між елементами ментальної системи (стереотипами управління) і конкретними показниками ефективності господарської діяльності. Це сприятиме обґрунтованому визначенню управлінських дій для вирішення проблем, які стоять перед підприємством.

Рис.1. Програма дослідження стереотипів управління

Варто наголосити, що рефреймінг пов'язаний з незначними організаційними змінами, які не спричиняють сильний опір, оскільки спрямований на перекомбінацію наявних динамічних компетенцій підприємства і використання його організаційної адаптації не як ресурсо-запасу, а ресурсо-потоків на основі мобільного розвитку ключових компетенцій підприємства. Перевагою рефреймінгу є поєднання сучасних науково-технічних розробок з навчанням персоналу і введенням нових моделей співпраці при проведенні змін; поєднання ліберального і жорсткого підходів до якісного оновлення управління. Визначення етапу *“Проведення рефреймінгу”* свідчить про те, що стереотипи управління мають певний життєвий цикл, а напрями їх трансформації належить визначати, виходячи з потреб підприємства забезпечувати його життєздатність на основі активно-новаційної моделі. Світовий досвід успішного функціонування відомих корпорацій є доказом досягнення ними лідерських позицій на ринку завдяки активному застосуванню певних методів щодо вдосконалення управління бізнесом на основі рефреймінгу. Так, менеджери всесвітньо відомих готельних компаній *“Marriott”*, *“Scot’s Hotels Limited”*, *“Hilton International”* через поєднання ліберального та жорсткого підходів до якісного оновлення управління активно застосовують метод *“Lean production”*, який характеризується сукупністю практичних прийомів, за допомогою яких досягається мета – збільшення доданої цінності товару, за яку споживач готовий додатково сплатити. Зокрема для розширення діяльності на нових сегментах ринку, менеджери готельних мереж:

- *“Marriott”* розробили нову управлінську концепцію готельного продукту *“Kortjard”* для обслуговування виключно туристів-бізнесменів, змінивши усталений стереотип управління щодо комплексу критеріїв якості готельного продукту цієї компанії, що обумовило суттєве зростання коефіцієнта завантаження. Нині менеджери компанії *“Marriott”* ініціюють зміни концепції *Kortjard*;

- *«Scot’s Hotels Limited»* перші у готельному бізнесі впровадили концепцію щодо вдосконалення системи якості, продемонструвавши зв'язок між плануванням корпоративного управління якістю та структурою поліпшення якості обслуговування у готелі;

- *“Hilton International”* розробили концепцію у сфері обслуговування конгресів і конференцій, яка обумовила розроблення нової системи управління, в якій акцент зроблено на клієнт-орієнтовану програму комунікацій.

Для туристичних підприємств України, більшість яких є малими та середніми, така ідеологія не властива, оскільки відносини зі споживачем мають прагматичний сенс, коли споживач прагне придбати турпродукт за мінімальною ціною, а виробник намагається отримати максимальну вигоду. Така структурна зміна правил гри повинна спиратися на адаптивні організаційні зміни мікроінституційного рівня, забезпечуючи активно-новаційну модель управління підприємством. У рамках такого контексту рефреймінг обумовить управлінський ефект, оскільки відбудеться трансформація внутрішньої структури управління підприємства, а також формуватимуться механізми підвищення гнучкості підприємств. У формалізованому вигляді синергетичний ефект рефреймінгу стереотипів управління (Re_t) описується таким чином:

$$Re_t = \{S_1^{\xi\hat{a}} \cup S_2^{\xi\hat{a}}\} : \{S_3^{\hat{e}}\} : \{S_4^{\hat{d}}\}, \quad (1)$$

де $\{S_1^{308} \cup S_2^{308}\}$ – динаміка зовнішнього середовища, включаючи:

S_1^{30B} – перманентні зміни у зовнішньому середовищі макроекономічного рівня;

- S_2^{3OB} – перманентні зміни зовнішнього середовища мезоекономічного рівня;
 $\{S_3^K\}$ – відносини підприємства з суб'єктами туристичного ринку;
 $\{S_4^{OP}\}$ – внутрішньоорганізаційні зміни за результатами підвищення ефективності системи управління підприємства.

Висновки та пропозиції. Резюмуючи результати дослідження науково обґрунтованих підходів до визначення пріоритетів підвищення ефективності управління туристичними підприємствами та алгоритму інтелектуальної підтримки цього процесу, констатуємо, що для реалізації цього завдання вагоме значення належить трансформації стереотипів управління туристичними підприємствами для координації і регулювання управлінських дій персоналу. Це забезпечить формування у суб'єктів управління комплексу особистих та професійних якостей, які, базуючись на ціннісних орієнтаціях, впливають на набуття системою управління гнучкості як емерджентної властивості, що необхідна для функціонування туристичних підприємств.

Список використаної літератури

1. Світовий туристичний барометр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unwto.org/facts/eng/barometer.htm: Excerpt of the UNWTO World Tourism Barometer
2. Боумен К. Основы стратегического менеджмента : пер. с англ. / под ред. Л. Г. Зайцева, М. И. Соколовой. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 2007. – 175 с.
3. Болмен Ч. Дж. Рефрейминг организаций. Артистизм, выбор и лидерство / Ч. Дж. Болмен, Е. Дил Терренс. – Стокгольм. шк. економики в Санкт-Петербурге. – 2005. – 496 с.
4. 2011 GDS Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://web.asta.org/source/Orders/index.cfm?SKU=RES-051>
5. Сулл Д.Н. Почему хорошие компании терпят неудачи и как выдающиеся менеджеры их возрождают : пер. з англ. / Д. Н. Сулл. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 214 с.
6. Сулл Д.Н. Жизненный цикл и смена управленческих стереотипов / Д.Н. Сулл. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.management.com.ua/strategy/str121.html>
7. Freeman J. Structural Inertia and Organizational Change / J. Freeman, M. Hannan// American Sociological Review. – 1984. – № 49. – P. 149–164
8. Захарова Л.Н. Стереотипы в принятии решений как проблема менеджмента / Л.Н. Захарова, Б.Б. Ярмахов, А.М. Минеев, В.В. Колосова // Управление персоналом. – 2001. – № 6. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.hrm.ru/db/hrm/5496616FC1649B3E_C3256AAE0033EE16/category.html
9. Смолін І.В. Стратегічне планування розвитку організації: монографія / І.В. Смолін.– К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004.– 344 с.
10. Паламарчук В.П. Ценностно-стоимостной подход во взаимодействии менеджмента с участниками (стейкхолдерами) компании/В.П.Паламарчук //Российское предпринимательство. 2007. №12. – С.73-78
11. Ткаченко Т.І. Формування професійної компетентності менеджерів туризму / Т.І. Ткаченко, М.Г. Бойко // Туристична освіта в Україні: Проблеми і перспективи : зб. наук. пр. – Вип. 1. – 2007. – С. 233–238.
12. Яхонтова Е.С. Управление ценностями как элемент управления человеческими ресурсами компании / Е.С. Яхонтова // Менеджмент в России и за рубежом. – № 4. – 2003. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.mevriz.ru/articles/2003/4/1784.html>

13. Яхонтова Е.С. Управление ценностями как элемент управления человеческими ресурсами компании / Е.С. Яхонтова // Менеджмент в России и за рубежом. – 2003. – № 4. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mevriz.ru/articles/2003/4/1784.html>
14. Шуванов В. И. Социальная психология управления / В. И. Шуванов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 463 с.

M.G. Boyko

PRIORITIES IMPROVING THE MANAGEMENT TOURISM ENTERPRISES

The theoretical position regarding the features of management of tourist companies. The urgency of change management stereotyping tourism enterprises to improve management efficiency. Formed program, structural and logical sequence of analytic research procedures stereotypes management. The appropriateness of reframing stereotypes to form an active and innovative management model

УДК 338.46:334.726(045)

В.М. Мацука, О.О. Герашенко

РОЗВИТОК ФОРМ УПРАВЛІННЯ УПРАВЛІННЯ ГОТЕЛЬНИМИ ТНК

У статті проаналізовано основні форми управління, розглянуто структуру власності готельних мереж, визначено тенденції розвитку готельних ТНК на світовому ринку.

Ключові слова: готельне господарство, транснаціоналізація, готельна мережа, регіоналізація, франчайзинг, управління за контрактом.

Актуальність дослідження. Об'єднання готелів в єдину готельну мережу зі створенням мережевого готельного бренду є сьогодні найбільш розповсюдженою в світовій практиці формою управління готельними підприємствами, що в умовах жорсткої конкуренції є адекватною відповіддю на виклики мінливого середовища. Глобалізація готельного господарства, обумовила появу в цій галузі таких інтегрованих структур як готельні ТНК. Діяльність транснаціональних компаній в готельному господарстві носить глобальний характер, основою їх функціонування є концентрація виробництва і централізація капіталу. Одним з основних показників глобальної орієнтації міжнародних готельних мереж є їх територіальний діапазон. У зв'язку з цим вивчення специфіки діяльності готельних мереж, а також тенденції їх розвитку є актуальним.

Основні результати дослідження. В даний час в готельному господарстві світу відбувається структурна перебудова сектору, змінюються форми організації та управління виробництвом. Готельне господарство із індустрії малих підприємств, що перебували практично у приватному володінні і здійснювали управління на незалежній основі, трансформувалося у сучасну індустрію з різноманітними способами володіння і керування. До найбільш розповсюджених у міжнародній практиці форм управління підприємствами гостинності відносяться: управління за контрактом; управління через договір франчайзингу; оренда.

Під контрактом на управління розуміється письмова угода, що укладається між власником підприємства і менеджером або компанією, що спеціалізується в управлінні відповідними типами підприємств[4,с.205].

Міжнародна дослідницька компанія MKG Hospitality склала рейтинг готельних

мереж, що здійснюють управління за контрактом, згідно з яким світове лідерство за кількістю номерів утримує Marriotinternational, опереджаючи ING майже у 2 рази.[10].

Таблиця 1

Найбільші компанії, що здійснюють управління мережею на 1.01.2013 р.

№	Готельна мережа	Кіл-ть кімнат, що управляються компанією	Кіл-ть готелів, що управляються компанією
1	Marriot international	265545	1005
2	ING	154764	639
3	Starwood hotels& resorts	153791	463
4	Hilton worldwide	153110	569
5	Accor	108209	576

Франчайзинг (franchise - привілей, пільга, звільнення від податку, внеску)- це форма співпраці між компаніями, в яких одна компанія, франчайзер, надає іншій компанії, франчайзі, право на комерціалізацію окремих видів продукції і послуг в обмін на певну фінансову компенсацію[14,с.124]. Згідно з рейтингом дослідницької компанії MKG Hospitalityсвітове лідерство за кількістю номерів утримує Wyndhamworldwide[10]. При цьому слід зазначити, що франчайзингова система використовується частіше ніж управління за контрактом в готельних мережах.

Таблиця 2

Найбільші компанії, що співпрацюють на умовах франчайзингу на 1.01.2013 р.

№	Готельна мережа	Кіл-ть кімнат, що працюють на умовах франчайзингу	Кіл-ть готелів, що працюють на умовах франчайзингу
1	Wyndham worldwide	588893	7177
2	Choice hotels	487410	6142
3	ING	483379	3789
4	Hilton worldwide	404866	3135
5	Best Western	308477	2391

Міжнародна готельна індустрія є хорошим прикладом того, як варіюються методи інтернаціоналізації в залежності від обставин. Історично склалося, що готельні мережі сприяли франчайзингу як способу розширення, як на національному так і на міжнародному рівнях. Готельні мережі в значній мірі дотримуються франчайзингу в більш зрілих ринках, у той час як вони мають сильну перевагу в управлінні за контрактом (і право власності, тобто ПП) на ринках, що розвиваються. Вони також демонструють перевагу в контрактах на управління, коли справа доходить до розкоші і висококласних готелів. Вісім з 10 найбільших готельних груп використовують контракти на управління. Серед 10 кращих готельних мереж Hyatt максимально використовує цей режим (53% номерів), на Marriot припадає найбільша кількість продажів, пов'язаних з управлінням контрактами (\$ 8,9 млрд). В результаті частка контрактів на управління 10 кращих груп дає результат в \$ 16 млрд. Франчайзинг використовують десять з десяти найбільших готельних мереж. На 100% використовують франчайзинг такі мережі як International, Inc.; BestWesternInternational. Загалом франчайзинг використовується десятима найбільшими готельними мережами на 68%, а контракти на управління на 22%[11,с.141].

Таблиця 3

Топ-10 готельних мереж на 1.01.2013 рік

Готельна мережа	Кількість кімнат	Інтернаціоналізація, %	Франчайзинг, %	Контракти на управління, %
IHG InterContinental Hotels Group	647161	90	74	25
Marriot International	618104	20	53	45
Wyndham Hotel Group	612735	25	96	1
Hilton Hotel Corp.	587813	17	69	26
Accor	507306	75	24	22
Choice Hotel International, Inc.	495145	15	100	-
Starwood Hotel & Resorts Worldwide	308736	43	39	52
Best Western International	308477	39	100	-
Carlson Hotels Worldwide	159756	55	65	21
Hyatt Hotels Corp.	127507	30	16	53
Усього	4372740	41	68	22

У результаті впливу синергетичних ефектів, транснаціональна корпорація набуває комплекс глобальних конкурентних переваг, які можна називати з приставкою «гіпер-» і розглядати в рамках моделі економічної ефективності ТНК - «6Н» (від англ. "Hyper»), що включає наступні компоненти гіпер-прибуток, гіпер-конкурентоспроможність, гіпер-присутність, гіпер-позиціонування, гіпер-мобільність, гіпер-перспективність.

Це передбачає, по-перше, глобальний масштаб цих конкурентних переваг, по-друге, низьку ймовірність досягнення аналогічних конкурентних переваг малими або середніми підприємствами туристичної галузі, по-третє, колосальні можливості, які надають дані переваги транснаціональної компанії в її стратегічній чи тактичній діяльності[2,с.217]. Сукупність переваг організаційно-управлінської, ринково-конкурентної, технологічно-інноваційної природи зумовлює кількісне збільшення ТНК як форми підприємницької діяльності, а також розширення поля їхнього господарювання[1].

Гіпер-прибуток готельної ТНК складається, перш за все, з можливості корпорації концентрувати у власному виробничому процесі виникаючий ефект мультиплікатора в повному обсязі[5,с.217]. До того ж інформованість про кон'юнктуру товарних, валютних і фінансових ринків у різних країнах світу, дозволяє в свою чергу оперативно направляти потоки фінансових ресурсів в ті національні економічні системи, в яких складаються сприятливі умови для отримання максимального прибутку[6, с.95].

Транснаціональні корпорації досягають гіпер-конкурентоспроможності своєї пропозиції, активно використовуючи відразу два найважливіших у цій справі інструменту - оптимізацію ціни і нарощування якості.

Другим джерелом гіпер-конкурентоспроможності готельних ТНК можна вважати можливість ефективно поєднувати у виробничому процесі конкурентоспроможність не окремих постачальників, а цілих держав, наприклад, туристичних дестинацій.

Причинами гіпер-присутності ТНК можна вважати, перш за все, глобальність керованих ними брендів, безпосередній доступ до ресурсів[2,с.232-242]. Через свої іноземні філії ТНК мають змогу прямо виходити на споживачів у зарубіжних країнах, отримувати інформацію щодо ринкової кон'юнктури «з перших вуст». Це досягається завдяки перевагам філій над місцевими компаніями внаслідок використання ресурсів головної фірми[3,с.4].

Гіпер-позиціонування транснаціональної корпорації, зайнятої готельним господарством, визначається можливостями компанії за рахунок трансформації міжнародних економічних зв'язків у внутрішньокорпоративні, згладжувати коливання

світового туристичного ринку, нівелювати його «провали» і загрози.

Основними джерелами гіпер-мобільності готельних ТНК є: мережева організаційна структура, яка дозволяє оперативну, без істотної і дорогої реструктуризації, трансформувати процес туристичного виробництва за рахунок перегляду кількості підключених до нього афілійованих структур компанії і характеру зв'язку між ними, що формує гнучкість і оптимальність корпоративних бізнес-процесів; диверсифікація виробництва і пропозиції на туристичному ринку, яка дозволяє компенсувати коливання регіональних туристичних ринків, а також надалі експлуатувати ефект відкладеного попиту на туристичний продукт; більш висока ефективність внутрішньокорпоративних комунікацій, ніж існуючих на ринку міжнародних економічних взаємодій, що дозволяє оптимально й адекватно ринковій кон'юнктурі розподіляти фінансові та людські потоки; переваги гіпер-позиції транснаціональних корпорацій, що забезпечують їм можливість чинення тиску на фактори зовнішнього середовища туристичного ринку, а також бути більш незалежними у процесі здійснення виробничої діяльності[2,с.257-276].

Завдяки світовій економічній системі, у якій функціонують ТНК, з'являються додаткові можливості гнучкіше реагувати на зміну ситуації як в окремих країнах, куди спрямовуються інвестиції, так і в глобальному масштабі завдяки швидкому і оптимальному перерозподілу ресурсів[3,с.4]. Аналіз практики діяльності ряду успішних ТНК та літературних джерел дозволив зробити висновок, що організаційно-методологічна гнучкість ТНК обумовлена завданням постійно вдосконалювати свою структуру, пристосовувати її до динамізуючого середовища у власній та приймаючих країнах, координувати та управляти діяльністю підрозділів так, щоб консолідувати їх функціонування при досягненні загальнокорпоративних цілей, зокрема сприянню саморозвитку корпо-рації та формуванню її внутрішнього потенціалу[5,с.12].

Останнім з бН - характеристик транснаціональної туристичної корпорації можна назвати гіпер-перспективи їх діяльності. Туристичні ТНК володіють безмежним горизонтом для зростання економічної потужності та ринкової частки у зв'язку з тим, що їх діяльність практично повністю відсікає можливість появи нових конкурентів, а отже, подальшої реструктуризації світового туристичного ринку.

Розглянуті гіпер-характеристики транснаціональних корпорацій в сфері готельного бізнесу, не є ізольованими, а ретельно переплітаються в причинно-наслідкового зв'язку один з одним, створюючи додаткову синергію і збільшуючи економічну ефективність готельного господарства[2,с.276-277].

Провідна мережа і лідер ринку в Європі, мережа Асог присутня в 90 країнах, в її розпорядженні знаходяться 4226 готелів та більш ніж 500000 кімнат в них з майже 145 000 співробітників. Група пропонує своїм клієнтам і партнерам майже 45 років ноу-хау і досвіду. Спеціалізуючись в сфері гостинності, Асог займає провідні позиції на ринку готельних, ресторанних, туристичних, гральних та інших послуг. Їй належить мережа з 36 ресторанів Lenotre у 8 країнах світу, характерною ознакою яких є «висока» французька кухня. У сфері туристичного бізнесу діють декілька туроператорів Асог, компанія володіє половиною мережі турагенцій CarltonWagonlitTravel, що посилює контроль за просуванням власного турпродукту на світовому ринку. В останні роки компанія почала інтенсивно просуватися на ринку грального бізнесу Франції і зараз Асог Casinos, маючи 13 казино, стала третьою за розмірами в гральному бізнесі країни. Провідним напрямком залишається готельний бізнес, на який припадає 68% обсягів діяльності[7].

Міжнародна дослідницька компанія MKG Hospitality склала рейтинг готельних мереж, згідно з яким світове лідерство за кількістю номерів утримує InterContinental Hotel Group з 647161 номером. При цьому темп збільшення кількості номерів з 2010 по

2012 рік у в цій готельній мережі є одним з найменших 4,41%.

Таблиця 4

Рейтинг готельних мереж за кількість номерів в світі[10]

№	Готельна мережа	Кількість готелів			Динаміка к-ті готелів	Кількість номерів			Динаміка к-ті номерів, %
		2010	2011	2012	2010-2012	2010	2011	2012	2010-2012
1	ING	4186	4432	4437	251	619851	643787	647161	4,41
2	Hilton worldwide	3259	3526	3689	430	544361	587813	605938	11,31
3	Wyndham worldwide	7043	7112	7152	109	592880	597674	605713	2,16
4	Marriot international	3088	3329	3446	358	545705	580876	602056	10,33
5	Accor	3982	4111	4229	247	478975	492675	507306	5,91
6	Choice hotels	5827	6021	6142	315	472526	487410	495145	4,79
7	Starwood hotels& resorts	942	979	1041	99	284800	291638	308700	8,39
8	Best western	4032	4048	4015	-17	305387	308499	307155	0,58
9	Carlson hospitality	1013	1059	1078	65	151487	159756	165061	8,96
10	Hyatt hotel corporation	373	399	423	50	114343	120031	120806	5,65

Конкуренти Ассог знаходяться вище в світовому рейтингу тому що вони характеризуються 2 основними характеристиками: по-перше, вони добре організовані в США, по-друге, вони головним чином працюють на базі франчайзингу.

Ситуація в європейському рейтингу готельних мереж докорінно змінюється. Європейська кількість номерів в мережі Ассог в 3 рази більше, ніж у найближчого суперника (242288 номерів в готельній мережі «Ассог» та 87017 в готельній мережі «BestWestern»). 34 нових готеля All Season і розвиток Etap Hotel допомагають групі підтримувати значний розрив. При цьому слід зазначити, що темпи росту готельної мережі Ассог на європейському ринку дещо вищі ніж на світовому (11,59% проти 5,91% відповідно).

Таблиця 5

Рейтинг готельних мереж за кількість номерів Європі(27 країн)[13]

№	Готельна мережа	Кількість готелів			Динаміка кількості готелів	Кількість номерів			Динаміка кількості номерів, %
		2010	2011	2012	2010-2012	2010	2011	2012	2010-2012
1	Accor	2215	2231	2272	251	240752	242288	268665	11,59
2	Best Western	1264	1289	1309	430	84248	87017	89092	5,75
3	ING	541	545	548	109	84456	84522	84653	0,23
4	Groupe du Louvre	855	995	942	358	59490	71544	66705	12,13
5	NH Hotels	306	352	354	247	43695	50502	51121	17,00
6	Carlson Europe	204	228	247	315	45085	47471	49237	9,21
7	Sol melia	200	204	201	99	44777	45960	45145	0,82
8	TUI	150	158	164	-17	37568	39914	41639	10,84
9	Hilton International	152	163	177	65	38275	39913	41214	7,68
10	Whitbread	572	579	588	50	38695	39142	40975	5,89

Чотири бренди мережі Ассог знаходяться в десятці в рейтингу готельних мереж за кількістю номерів в Європі: Ibis, Mercure, Novotel та EtapHotel, на 2, 3, 6, 8 місце у рейтингу відповідно.

Таблиця 6

Рейтинг готельних брендів за кількість номерів в Європі[12]

№	Готельна мережа	Кількість готелів	Кількість номерів
1	Best Western	1309	89092
2	Ibis	700	74150
3	Mercure	486	55553
4	NH Hotels	310	44877
5	Holiday Inn	276	42876
6	Novotel	261	42708
7	Premier Inn	588	40975
8	Etap Hotel	421	35723
9	Hilton International	138	35155
10	Travelodge	453	29916

Основним регіоном діяльності готельної групи Ассог є Європа, на яку припадає майже половина всього готельного фонду і більше третини - на Сполучені Штати.

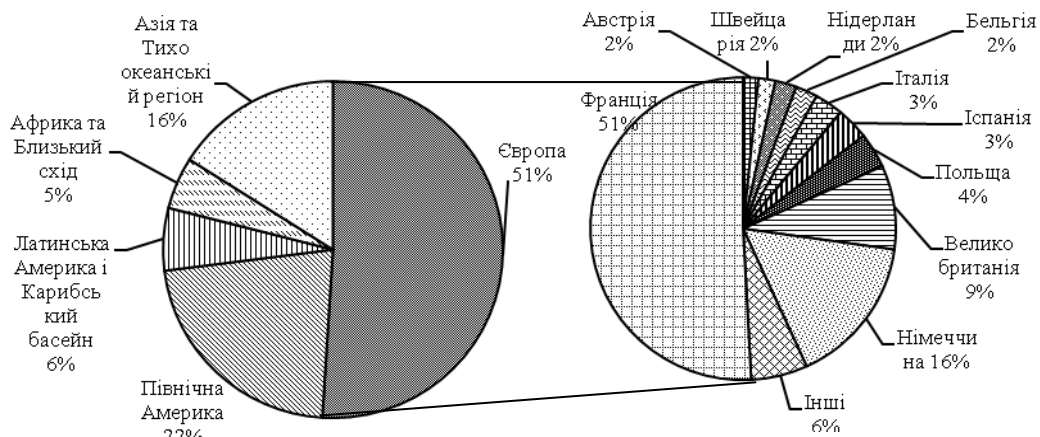

Рис.1 Географічна структура мережі Ассог станом на 1 січня 2013 (за вартістю готелів)[8]

Ключовим регіональним ринком для компанії була і залишається Європа, а тенденції проникнення на національні ринки європейських країн відповідні напрямкам розвитку міжнародного туризму.

Ринок готельних послуг США є для компанії Ассог другим за значенням. Тут превалюють готелі економічного класу. Останнім часом завдяки франчайзинговим угодам мережа розширилась на 200 готелів, які працюють під маркою RedRoofInns(переважно на Середньому Заході та Півдні країни). Зберегли свої позиції на американському ринку марки Motel 6 та Studio 6. В той же час компанія поступово розширює сегмент готелів вищого класу, відкривши в Нью-Йорку та Філадельфії два готелі Sofitelі планує відкрити під цією маркою готелі в Вашингтоні та Чикаго.

У Латинській Америці компанія найпотужніше представлена та надає перевагу Австралії та Китаю. Так, у Китаї просувається готельний продукт вищого класу, представлений готельними мережами Novotel (6 готелів) та Sofitel (3 готелі). В Австралії мережа Mercure, що об'єднала 25 готелів AllSeasons на основі угод про

управління та 7 готелів Fortland, також стала лідером на національному Бразильському національному ринку, де працюють майже 100 готелів, приналежних до Ассог. Мережа Merkurez 64 готелів є лідером у сегменті готелів вищого класу на ринку готельних послуг Бразилії. Подальше нарощування присутності компанії на національному ринку країни планується в сегменті готелів економічного класу (мережі Ibista Formule 1).

Серед інших національних ринків готельна група Ассог ринку. Сучасні підходи до використання глобальних розподільчих мереж, інформаційних та бізнес-технологій з урахуванням динаміки туристичного процесу дозволяють компанії Ассог суттєво впливати на ринок готельних і туристичних послуг.

Отже, готельна мережа Ассог досить стрімко розвивається на ринку готельних послуг, група має в своєму розпорядженні більше 500 тисяч номерів і зростає на 3,7% за рік. Так за 2012 рік було відкрито 318 готель (387000 кімнат), з них 47% припадає на Європу, а 33% на Азію та Тихоокеанський регіон. Ассог має намір і надалі продовжувати глобальну експансію і збирається найближчим часом додати до фонду 105 тисяч нових номерів.

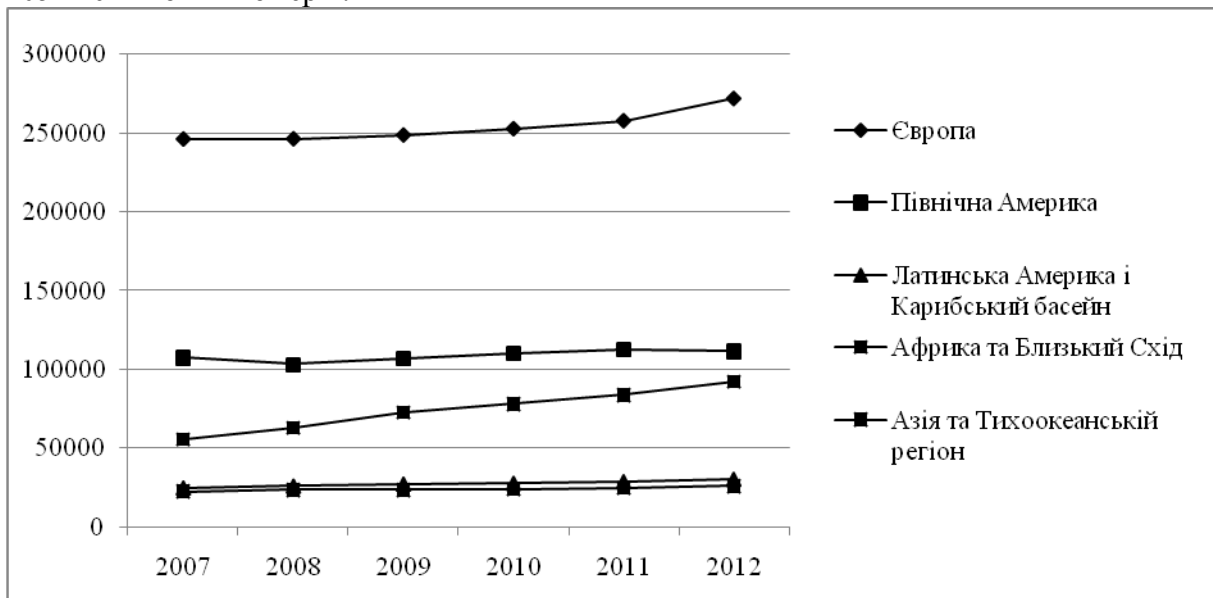

Рис. 2 Динаміка розвитку готельної мережі Ассог за географічною структурою[8]

Серед брендів, які включені в мережу Ассог слід відзначити Sofitel, Pullman, MGallery, Novotel, SuiteNovotel, Mercure, Adagio, ibis, Allseasons, EtapHotel, HotelF1 andMotel 6. Ця група є однією з небагатьох у світі, яка працює практично в усіх сегментах готельного бізнесу - від готелів економічного класу до п'ятизіркових. При цьому слід зазначити, що деякі бренди, що працюють тільки в одній країні. Так наприклад Formule 1 присутній тільки у Франції, а Motel 6 та Studio 6 тільки у США.

Таблиця 7

Структура готельних брендів за класом та регіоном за станом 1.01.2013[9]

Бренд	Франція		Усього	
	Готелів	Кімнат	Готелів	Кімнат
Sofitel	12	1593	112	28887
Pullman	14	4336	60	17685
Novotel	117	15799	394	74117
Mercure	237	22506	773	94813
Adagio	80	8846	88	9710

Suite Novotel	19	2197	29	3620
Coralia Club	-	-	4	1055
All seasons	79	5698	149	13110
ibis	381	33581	933	113077
Etap Hotel	306	23567	437	37297
Formule 1	243	18213	243	18213
Motel 6	-	-	1028	99438
Studio 6	-	-	66	7282
Усього	1489	136387	4426	531714

У структурі готельної групи поки що переважають готелі економічного класу, на які припадає 55,97% потужностей, але в останні роки спостерігається нарощування середнього та вищого класів, після незначного зменшення їх частки у загальній структурі володіння у період кризи. Так на 2012 рік 35,27% потужностей готельної мережі припадає на середній клас, а на вищий - 8,76% як показано на рис.3.

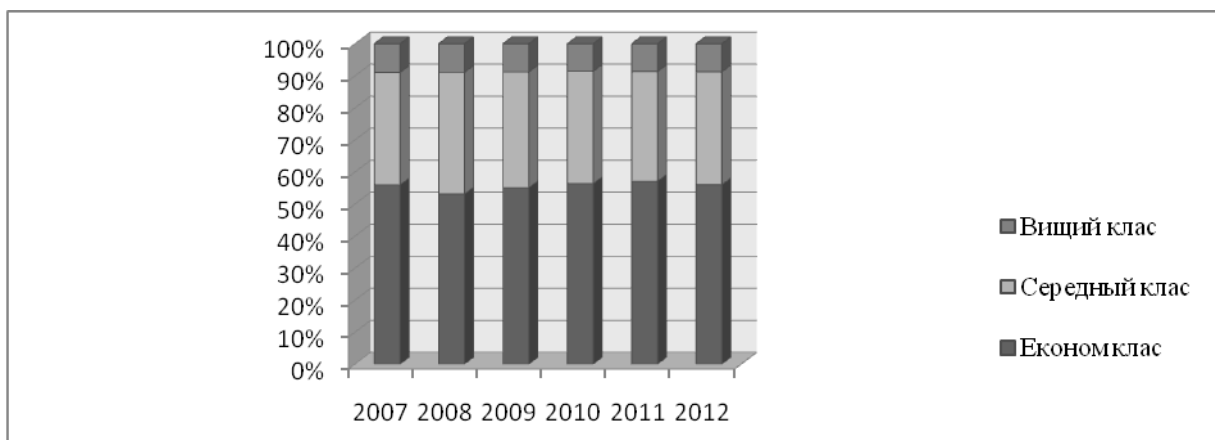

Рис. 3 Структура готельної групи компанії Ассог, %[8]

При розробці нових готелів, Ассог розглядає: їх позиціонування (люкс і висококласні, середній або економ-клас); розміри країни і тип економіки; їх розташування (великі, середні та малі міста); їх прибутковість на вкладений капітал;

На зрілих ринках, Ассог воліє мати структуру власності на основі: управління за контрактом в люксовому сегменті; контракти на управління і франчайзингові угоди у фешенебельному сегменті; мінлива оренда, контракти на управління або договори комерційної концесії в середньому класі; мінлива оренда та договори комерційної концесії в Європейському сегменті економіки і франчайзингові угоди в економічному сегменті США.

На ринках, що розвиваються, Ассог орієнтується на: управління за контрактам в висококласних сегментах; спільні підприємства з місцевими партнерами, в деяких країнах, як Індія, і контракти на управління в середньому класі.

Структура форм власності готельної мережі Ассог змінюється на протязі проаналізованого періоду. Так з 2007 по 2012 рік кількість готелів у власності зменшилася на 12%; кількість готелів, що знаходяться під фіксованою орендою зменшилася на 42%. Кількість кімнат збільшилась за 5 років за плаваючою орендою на 138%, за контрактами на управління на 23%, за допомогою франчайзингу на 41%. В 2012 році було відкрито 318 готелів з 38700 кімнатами. 15500 кімнат було відкрито за договором франчайзингу(з них 42% припадає на готелі Mercure та 16% allseasons та ibis), 18800 кімнат-за контрактом на управління. На 2012 рік в готельній найбільша кількість готелів працює на базі франчайзингу та контрактів на управління, вони

займають майже 50%. (рис.4).

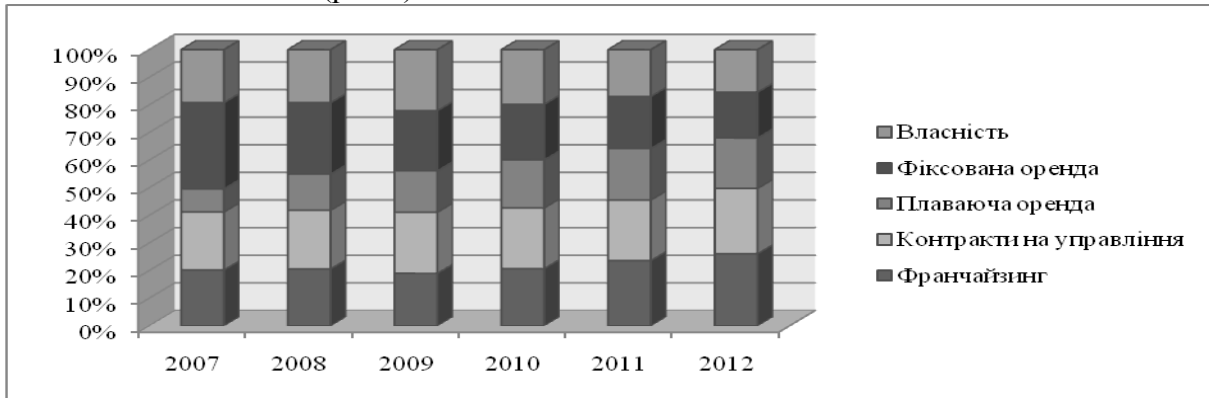

Рис. 4 Структура форм власності готельної мережі Ассог, % [8]

Аналіз структури ресурсів в динаміці здійснюється за допомогою коефіцієнту К. Гатєва структурних змін у часі. Коефіцієнт структурних відхилень К.Гатєва розраховується за формулою:

$$K_d = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1^2 + d_0^2)}} \quad (1)$$

де d_1, d_0 , частка показників в структурі відповідно у звітному та базисному роках

Цей коефіцієнт змінюється від 0 до 1. Чим ближче коефіцієнт до «1», тим більші зміни відбулися у структурі ресурсів. В структурі власності готельної мережі цей показник дорівнює 0,29. Коефіцієнт структурних змін у часі розраховується за формулою:

$$K = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2 \Pi_i}{\sum \Pi_i}} \quad (2)$$

В готельній мережі Ассог структура власності в середньому у 2012 р. порівняно з 2007 р. змінилася на 8,3 відсоткових пункти, що можна вважати істотними змінами, виходячи зі значення коефіцієнту Гатєва.

Проаналізувавши більш детально структуру володіння за класами готелів, можна побачити наступне: у вищому та середньому класі переважають контракти на управління 67% та 35% відповідно, в економ-класі США переважають власні готелі (33%) та готелі з фіксованою орендою (36%), а в економ класі без США переважає плаваюча оренда (32%) та франчайзинг (28%).

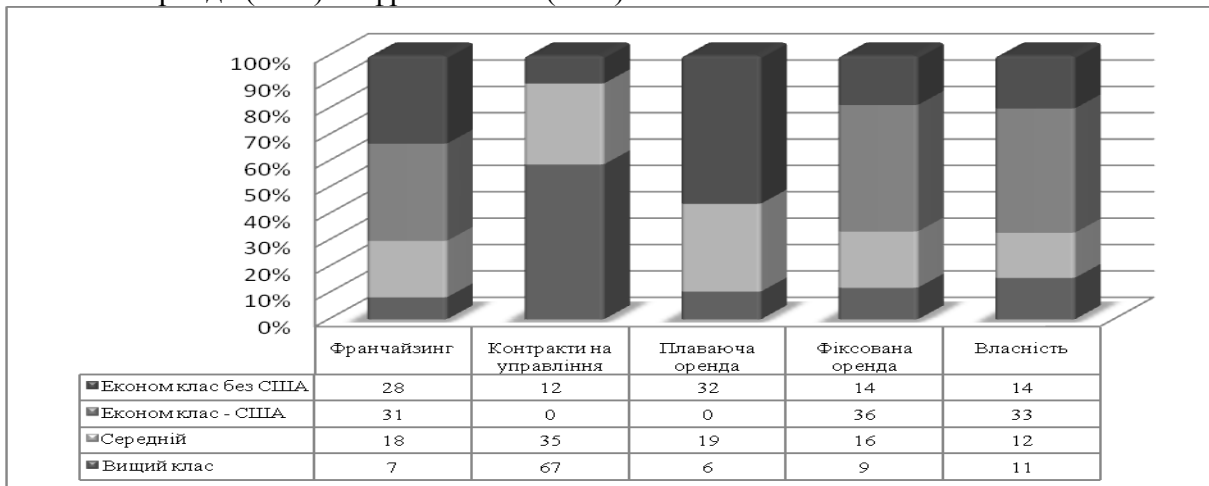

Рис.5 Структура володіння готельної мережі Ассог за класами готелів, %

Загалом готельна мережа Ассог в структурі володіння використовує контракти на управління, франчайзинг на управління та плаваючу оренду, але стан в північній Америці відрізняється від світових тенденцій, тому що там 67% структури володіння знаходиться під фіксованою орендою та у власності мережі. Що ж стосується зміни цих показників в динаміці, то перш за все слід відмітити зменшення частки володіння та фіксованої оренди з 2007 по 2012 рік на 16%. Найбільший показник простежується в Європі на 41%, з них на Францію припадає 72%. В Африці та близькому сході відбулося зменшення на 23%, в північній Америці – на 21%. За іншими регіонами зменшення володіння та фіксованої оренди незначне і становить близько 5 %.

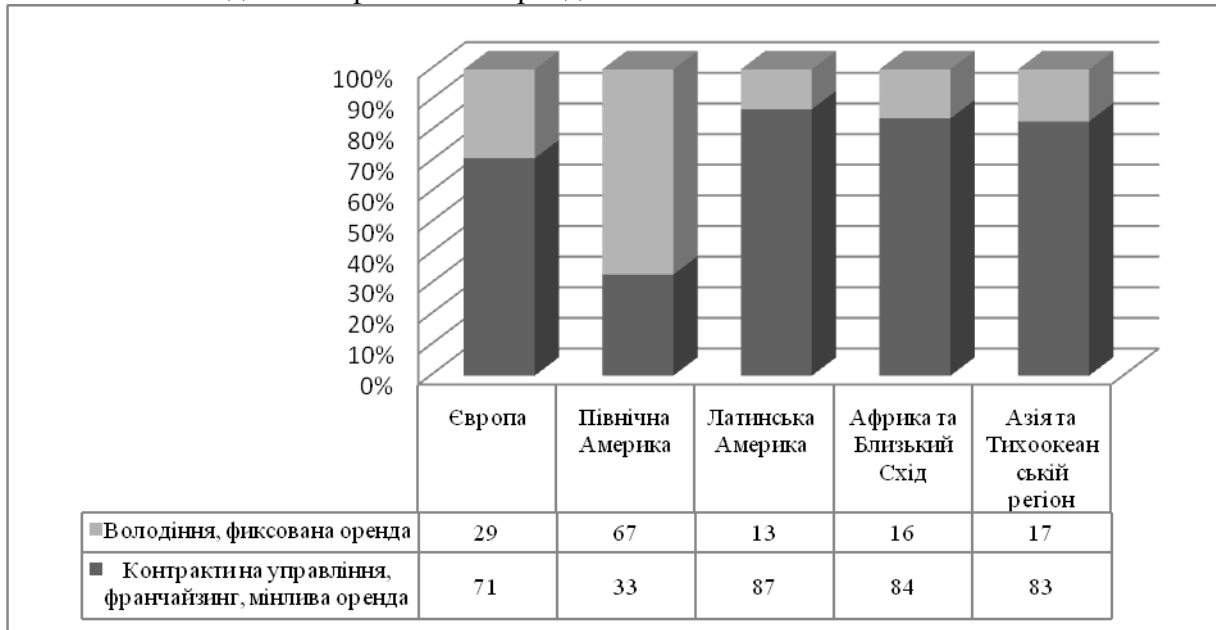

Рис.6 Структура володіння за регіонами світу в %.[9]

Налагоджена система діяльності дозволяє готельній мережі бути однією з перших мереж у світі та першою за кількістю номерів в Європі, з кожним роком простежується все більша географічна експансія, а також розширюється диференціація послуг, завдяки мультибрендовому портфелю, завдяки чому, охоплюється більше потенційних споживачів готельного продукту, незалежно від рівня доходу, тому що готелі сегментуються від розкішних до бюджетних. Готельна мережа має неоднорідну структуру власності, в якій переважають контракти на управління та франчайзинг, при цьому простежується неоднорідність структури в залежності від частини світу та класу готелів.

На підставі, правильної операційної структури - власність, оренда, управління і франчайзингові договори, структура може адаптуватися до різних сегментів ринку і до місця локалізації готелів. Це надає цілий ряд переваг, що дозволяє краще протистояти економічним циклам, і зосередитися на зміцненні готелю. Проаналізувавши динаміку розвитку структури форм управління (з кожним роком збільшується частка франчайзингу та управління за контрактом, наприклад у 2012 році за допомогою цих форм володіння було відкрито майже 90% готелів), можна зробити висновок що пріоритетна мета зміна структури володіння, з перевагою на франчайзинг та управління за контрактом до 60% структури до 2015 року, цим можна буде зміцнити позиції мережі як ведучого світового готельного оператора.

Рис.7 Перспектива зміни структури володіння до 2015 року

Отже, в процесі своєї діяльності готельні ТНК використовують різні форми володіння: власність, контракти на управління, франчайзинг та оренду. В кожній з цих форм володіння є переваги та недоліки. Проаналізувавши структуру володіння найбільших готельних мереж було визначено, що найбільш використовуваною формою володіння є франчайзинг. Так 2 мережі з десяти найбільших повністю працюють за цією системою (Choice Hotel International, Inc. та Best Western International). Що ж стосується контрактів на управління, то цієї форми у структурі володіння значно менше. Найбільша її частка є в Hyatt Hotels Corp (53%) та Starwood Hotel & Resorts Worldwide (52%).

Проаналізувавши провідних гравців на ринку готельних послуг можна зробити висновок, що їх присутність за частинами світу неоднорідна. Наприклад, знаходячись на п'ятому місці в світі, відстаючи від лідера на 22%, готельна мережа Accor займає перше місце в Європі за кількістю номерів, опереджаючи Best Western на 33%. Основним регіоном діяльності готельної мережі є Європа (51%), далі йде Північна Америка з результатом 22%, Азія та Тихоокеанський регіон - 16%, при цьому структура відкритих готелів у 2012 році дещо відрізняється: так на Європу припадає 47%, а на Азію та Тихоокеанський регіон 33%.

В структурі готельної мережі за класом готелів найбільше значення має економ - клас, маючи 55,97% потужностей. Слід відмітити що структура власності за класами на протязі останніх років майже не змінилася. Структура володіння ж з 2007 по 2012 рік змінилася на 8,3% в напрямку збільшення кількості франчайзингу та контрактів на управління. Так на 2012 рік франчайзинг та контракти на управління займають більше 50% від загальної структури, проти 40% у 2007 році, при цьому, близько 90% готелів у 2012 році були відкриті саме на основі цих форм володіння.

Основними напрямками розвитку стратегії діяльності готельної мережі є: розширення географічної експансії в напрямку Азії та Тихоокеанського регіону; розвиток та подальше розширення глобальних систем дистрибуції; розширення мережі партнерів за рахунок партнерства з найбільшими компаніями представленими в країнах, де працює мережа (в сфері подорожей: Virgin Atlantic Airways, Austrian, Interflug, Condor, Finnair, Air Berlin, Lufthansa, Lufthansa, British Airways, Easycar, в сфері комп'ютерних технологій, наприклад співробітництво з Intel і т.п.); подальший розвиток стратегії сталого розвитку.

Список використаної літератури

1. Бандурин В.В. Туристические транснациональные корпорации: модели, структура, экономическая эффективность/ В.В. Бандурин, Д.С. Ушаков. - М.: Граница, 2007 - 368 с.

2. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації :[Монографія] / Антонюк Л.Л.– К.: КНЕУ, 2004. – 275 с.
3. Духницький Б.В. Підстави виникнення і переваги діяльності транснаціональних корпорацій [Електронний ресурс]/ Б.В. Духницький. - Режим доступу:http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Agroin/2010_4-/DUKHNITSKIY.pdf
4. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва:[Навчальний посібник]/П.Р. Пуцентейло. – К.: ЦУЛ, – 2007. – 300 с.
5. Руденко-Сударєва Л.В. Переваги і ризики транснаціоналізації економічного розвитку України[Електронний ресурс]/ Л.В. Руденко-Сударєва. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nac_bez/texts/2008-01/rudenko.pdf
6. Сейдаметова Л.Д. Особенности региональной деятельности ТНК [Електронний ресурс]/ Л.Д. Сейдаметова. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/172/knp172_92-97.pdf
7. Accor: company profile [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://www.accor.com/en/group/accor-company-profile.html>
8. Conference call Q4 and FY 2012 Revenue [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.accor.com/fileadmin/user_upload/Contenus_Accor/Finance/Documentation/2013/EN/2012_ca_t4_presentation.pdf
9. Hotel portfolio by operating structure and brand at December 31, 2012[Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.accor.com/fileadmin/user_upload/Contenus_Accor/Finance/Documentation/2013/EN/parc_synthese_dec_2012_vacorrige.pdf
10. MKG's 2012 ranking of worldwide hotel groups and brands[Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.hospitalitynet.org/news/4050893.html>
11. Non-equity modes of international production and development[Електронний ресурс]. - Режим доступу:<http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Chapter-IV-en.pdf>
12. Ranking of Hotel Brands in Europe as of January 2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.hospitalitynet.org/news/4050648.html>
13. Top-10 Hotel Groups in Europe [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.hospitalitynet.org/news/4054931.html>
14. Onofre CunillThe Growth Strategies of Hotel Chains: Best Business Practices by Leading Companies[Електронний ресурс]/ Onofre Martorell Cunill. - Режим доступу:http://books.google.com.ua/books?id=W0a6PFMAxGYC&pg=PA128&lpg=PA128&dq=factors+of+forming+hotel+chains&source=bl&ots=4RteGV45zV&sig=wtaqCacZKwwxYeRIkDmKH_7xp9s&hl=ru&ei=-N_PTryaBYrfsga5leSNDQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

V. Matsuka, A. Gerashenko

THE DEVELOPMENT OF ADMINISTRATION FORMS OF THE HOTEL TRANSNATIONAL CORPORATIONS

The article analysed the main forms of administration, it also deals with the structure of property of hotel chains, it was determined the tendencies towards the development of hotel transnational corporations in the worldwide market.

The key-words: hotel economy, transnationalization, hotel chain, regionalization, franchising, management contracting.

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЕКОНОМІКА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

УДК 330.(477):339.7(045)

Н.О. Бударіна

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

В роботі розглядаються теоретичні й практичні аспекти реалізації й функціонування фінансової безпеки України, висвітлюються основні макроекономічні індикатори, що визначають ступінь захищеності економіки й проводиться їхній детальний аналіз із відбиттям динаміки статистичних даних.

Ключові слова: фінансова й економічна безпека, індикатори фінансової безпеки, грошово-кредитна політика.

Актуальність та постановка проблеми. Створення сприятливих умов функціонування фінансової системи держави є важливим завданням для багатьох країн. Це завдання стає особливо пріоритетним перед небезпекою фінансової кризи. Якщо держава перебуває в зоні дії фінансової кризи, то така ситуація свідомо означає втрату фінансової безпеки тією чи іншою мірою. Для відновлення фінансової безпеки необхідні відповідні умови. Згідно з нормативно-правовою базою, а саме Законом України «Про основи національної безпеки України» національна безпека являє собою захищеність життєво важливих інтересів людини й громадян, суспільства й держави, при якій забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних погроз національним інтересам. Реалізація національних економічних інтересів України стримується цілому поруч факторів, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Наявність таких факторів є однієї з головних проблем, яка проявляється в різних варіаціях у кожній зі сфер фінансових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової безпеки розглядали такі провідні вітчизняні й закордонні вчені, як Л. Абалкін, В. Амітан, В. Геєць, Г. Пастернак-Таранущенко. У своїх роботах систематично відображають різні аспекти забезпечення фінансової безпеки держави, комплексно підійшовши до розв'язання даної проблеми, А. Барановський, Н. Єрмошенко, А. Сухоруков, О. Ладюк і ряд інших вчених. А. Барановський розробив теоретичні основи формування системи фінансової безпеки, визначив методологічні основи оцінки рівня фінансової безпеки й запропонував механізми формування такої системи. Н. Єрмошенко, А. Сухоруков і О. Ладюк особливу увагу звернули на проблеми фінансової безпеки України. Однак, у посткризовий період шлях подолання рецесії й забезпечення фінансової безпеки не знайшли свого достатнього відбиття в науковій літературі, що говорить про актуальність проведених досліджень у цій галузі знань.

Мета статті укладається в розробці заходів щодо стабілізації стану грошово-кредитної сфери й зміцненні фінансової безпеки України на основі розглянутих ключових індикаторів фінансової безпеки, їх комплексному аналізі.

Основні результати дослідження. Фінансова безпека – стан фінансово-кредитної сфери держави, яка характеризується збалансованістю і якістю фінансових інструментів, стабільністю до внутрішніх і зовнішніх негативних факторів, здатністю

забезпечувати достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання. Критерієм фінансової безпеки виступає стабільний і збалансований розвиток грошово-кредитної, банківської, бюджетної, податкової й інвестиційної систем.

У механізмі забезпечення фінансової безпеки держави головною вимогою є наявність індикативного аналізу як методу економічних досліджень, суть якого – виявити позитивні тенденції зміни показників економічної безпеки, їх інтегрованості в забезпеченні соціально-економічної стабільності держави і його національно-державних інтересів.

З метою забезпечення фінансової безпеки необхідно здійснювати моніторинг (контроль) її індикаторів:

- ВВП;
- рівень монетизації;
- валовий зовнішній борг;
- валютний курс;
- дисконтну ставку Національного банку України.

ВВП. Серед найважливіших факторів, у значній мірі, що визначають багато економічних, соціальних й фінансових показників країни, виділяють рівень економічного розвитку, обумовлені, як правило, величиною виробленого ВВП на душу населення, його приростом або падінням. Саме економічне зростання, яке характеризується величиною темпів приросту (падіння) ВВП на душу населення, а також основні напрямки економічної політики держави, стають орієнтиром у виборі індикаторів фінансової безпеки. Підхід до вибору був очевидний – ті напрямки економічної політики держави, які впливають на темпи економічного зростання, стають визначальними факторами економічної безпеки, а кількісні характеристики державної діяльності – індикаторами економічної безпеки. Динаміка зміни ВВП за період 1998-2011 рр. у фактичних цінах представлена на рис. 1.

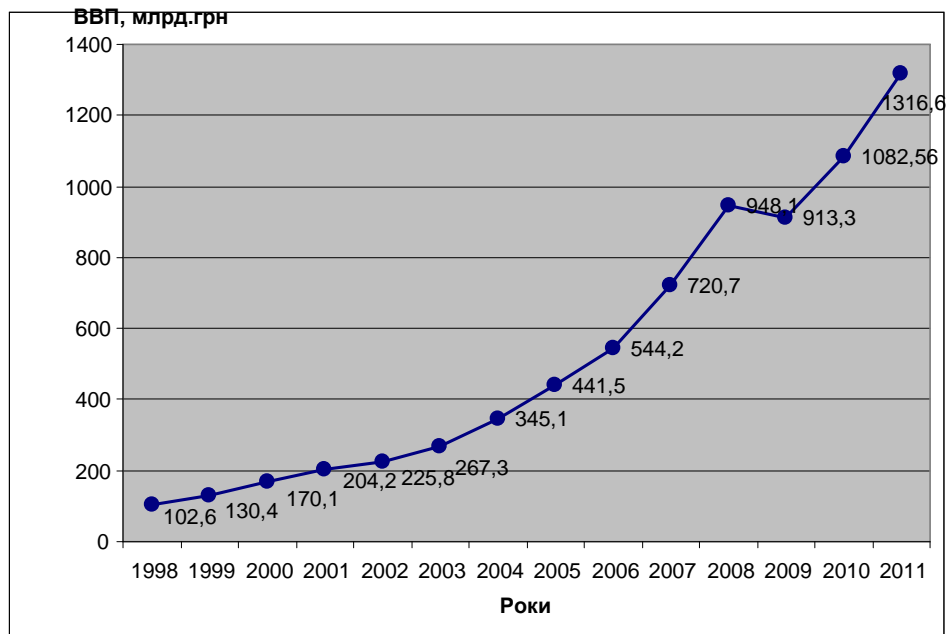

Рис.1. Динаміка ВВП України за період 1998-2011 рр. у фактичних цінах

За даними рис.1. спостерігається стійке і поступове зростання ВВП, яке склало 102,6 млрд. грн. в 1998 році й збільшилося до оцінки 948,1 млрд. грн. в 2008 році. В

2009 році світова фінансова криза негативно вплинула на показник ВВП, який знизився до 913, 3 млрд. грн. В 2011 він склав 1316,6 млрд. грн. Таким чином, у цілому спостерігається позитивна тенденція показника ВВП до зростання.

Рівень монетизації. Відношення грошової маси (готівка й кошти на рахунках підприємств і внесків населення в банках) до обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП) дає представлення про ступінь забезпеченості економіки грошми, необхідними для здійснення платежів і розрахунків, виплати заробітної плати, допомог, стипендій і ін.

Головним завданням грошово-кредитної політики НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці – гривні. Антиінфляційна спрямованість грошово-кредитної політики – це підтримка такої динаміки монетарних агрегатів, яка одночасно задовольняє попит на гроші й не створює погроз для значної зміни цін. Таку політику характеризують певні макроекономічні показники, представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка основних макроекономічних показників України за 2006-2010 рр.

Показники	2006	2007	2008	2009	2010
М0, млн.грн.	74984	111119	154759	157029	168282
М1, млн.грн	123276	181665	225127	233748	532127
М2, млн. грн.	259413	391273	512527	484772	532127
М3, млн. грн.	261063	396156	515727	487298	533504
Частина М0 у М3, %	28,72	28,05	30,01	32,22	31,54
Темпи збільшення грошової маси, %	35	52	30	-6	9
Відношення М3 до ВВП, %	47,97	54,97	54,4	53,35	48,73
Додатково					
ВВП, млн.грн	544200	720700	948100	913345	1094607
Інфляція, %	11,6	16,6	22,3	12,3	9,1

За даними таблиці спостерігається збільшення частини грошової маси у зверненні до періоду 2006-2009 рр., разом із цим не зменшується частка агрегату М0 у загальній грошовій масі, що впливає негативно на рівень інфляції.

Рівень інфляції в 2007 році склав 16,6%, в 2008 році – 22,3%, в 2009 році – 12,3%, в 2010 році інфляція склала 9,1 %. Таким чином, у цілому в грошових агрегатах спостерігається поступове зростання грошової маси.

Валовий зовнішній борг за станом на певний рік - це загальний обсяг заборгованості по всім існуючим, але не умовним, зобов'язанням, які повинні бути погашені боржником у вигляді основної суми й/або відсотків у будь-який час у майбутньому, і які є зобов'язаннями резидентів цієї економіки перед нерезидентами. Структура й склад валового зовнішнього боргу України за 2007 – 2011 рр. представлено на табл. 2.

Таблиця 2

Валовий зовнішній борг України за 2007 – 2011 рр., млн. дол.США

Показники	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012
Сектор державного керування	11884	11959	17806	24982	25874
<i>Короткострокові</i>	0	0	29	2053	2001
Інструменти грошового ринку	0	0	29	53	1
Кредити	0	0	0	2000	2000
<i>Довгострокові</i>	11884	11959	17777	22929	23873
Облігації й інші боргові папери	7414	6997	5747	9148	10047
Кредити	4470	4962	10105	11890	11941

Інші боргові зобов'язання	0	0	1925	1891	1885
Органи грошово-кредитного регулювання	462	4725	6210	7509	7487
<i>Довгострокові</i>	462	4725	6210	7509	7487
Кредити	462	4725	6082	7384	7362
Інші боргові зобов'язання	0	0	128	125	125
Банки	30949	39471	30861	28119	25198
<i>Короткострокові</i>	11723	9377	4731	4508	5786
Інструменти грошового ринку	0	0	0	0	0
Кредити	9815	7850	2939	2773	3610
Валюта й депозити	1908	1480	1683	1662	2173
Інші боргові зобов'язання	0	47	109	73	3
<i>Довгострокові</i>	19226	30094	26130	23611	19412
Облігації й інші боргові папери	6998	6124	4908	4672	3648
Кредити	10633	19157	17634	16586	13198
Валюта й депозити	1595	4813	3588	2353	2566
Інші сектори	33581	41255	43441	50843	60557
<i>Короткострокові</i>	8954	10924	14301	19033	24927
Інструменти грошового ринку	0	0	0	8	440
Кредити	838	800	525	790	1491
Торговельні кредити	7463	9006	10870	13595	17486
Інші боргові зобов'язання	653	1118	2906	4640	5510
<i>Довгострокові</i>	24627	30331	29140	31810	35630
Облігації й інші боргові папери	2124	1634	2462	3380	4019
Кредити	21286	27963	26483	28197	31426
Торговельні кредити	1217	734	195	233	185
Прямі інвестиції: міжфірмовий борг	3079	4249	5078	5893	7120
Валовий зовнішній борг	79955	101659	103396	117346	126236

Згідно з даними табл. 2, зовнішній борг сектору державного керування за 2007-2011 рр. значно збільшився: з 11884 млн. дол. США в 2007 році до 25874 млн. дол. США за станом на 1.01.2012 р. В 2007 році борг органів грошово-кредитного регулювання склав 462 млн. дол. США, в 2008 році валовий борг значно збільшився до 4725 млн. дол. США, слідом в 2009 збільшився до 6210 млн. грн., в 2010 р. склав 7509 млн. дол. США, і на 01.01.2012 зменшився до 7487 млн. дол. США. В динаміці банківського боргу присутня явна мінливість показників. Так, в 2007 році валовий борг склав 30949 млн. дол. США, в 2008 - 39471 млн. дол. США, в 2009 - 30861 млн. дол. США, в 2010 - 28119 млн. дол. США, і на 01.01.2012 досягся значення 25198 млн. дол. США. Для інших секторів економіки характерно зростання заборгованості, валовий зовнішній борг в 2007 році склав 33581 млн. дол. США, на 1.01.2012 – 60557 млн. дол. США. Міжфірмовий борг збільшився з 3079 млн. дол. США в 2007 році до 7120 млн. дол. США за станом на 1.01.2012. Таким чином, валютно-фінансові зобов'язання України рік у рік суттєво зростають.

Валютний курс. Ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошовій одиниці іншої країни або в міжнародних валютних одиницях (СДР), визначається з урахуванням купівельної здатності валют. Валютний курс виражає співвідношення між грошовими одиницями країн, обумовлене їхньою купівельною спроможністю й іншими факторами (станом платіжного балансу, рівнем інфляції, міждержавною міграцією валют, короткострокових капіталів). Динаміку коливання валютного курсу гривні стосовно долара США можна простежити на рис. 2.

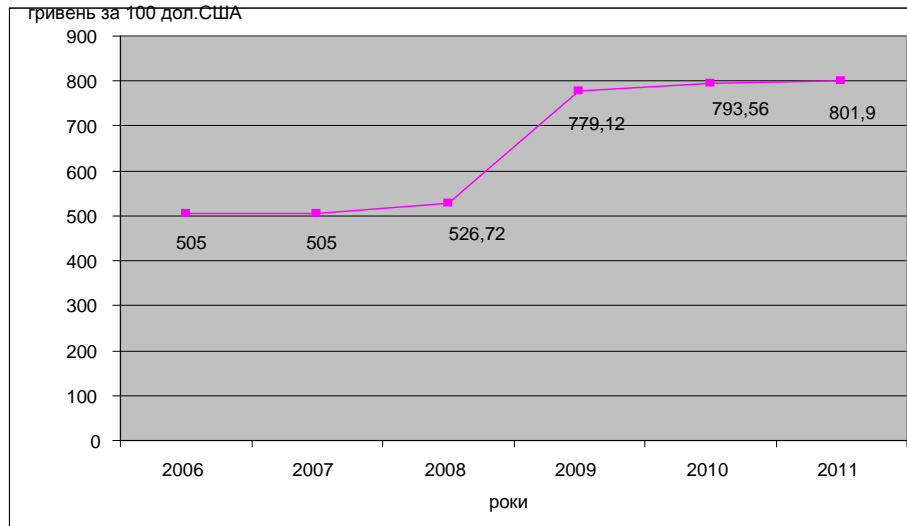

Рис. 2. Динаміка зміни курсу гривні стосовно долара США в середньому за період 2006 – 2011 рр.

У цілому за період 2006-2008 рр. курс гривні характеризувався стабільністю, у середньому в 2006 і 2007 роках він становив 505 гривень за 100 дол. США, в 2008 знизився до 526,72 гривень. Світова фінансова криза 2008-2010 років значно похитнула позиції гривні. В 2009 році курс у середньому знизився до 779,12 гривень за 100 дол. США й продовжував плавно знижуватися, досягши показника 801,9 гривень за 100 дол. США в 2011 році. Таким чином, у цілому для гривні характерна стабільність валютного курсу в довгостроковому періоді, однак, у короткостроковому періоді економічні потрясіння, що мають місце у світовій і національній економіці країни суттєво підривають валютну стабільність гривні.

Дисконтна ставка Національного банку України один з монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк установлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості притягнутих і розміщених коштів на відповідний період. Дисконтна ставка НБУ є основною процентною ставкою, яка залежить від процесів, що відбуваються в макроекономічній і бюджетній сферах, на грошово-кредитному ринку. Динаміка зміни облікової ставки НБУ за період 2005-2010 рр. (на кінець року) представлено на рис. 3.

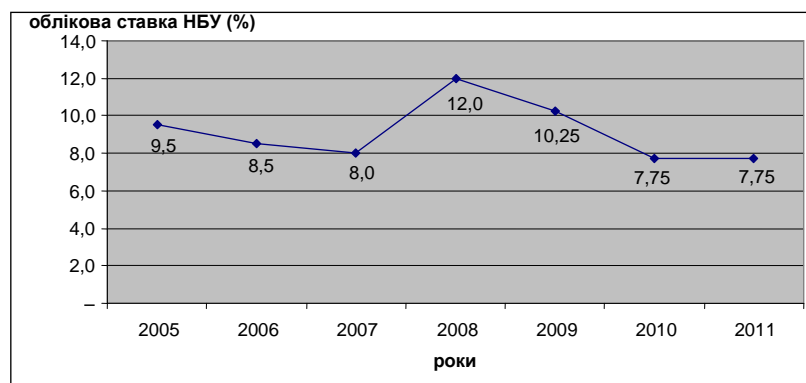

Рис. 3 Динаміка зміни облікової ставки НБУ за період 2005 – 2011 рр. (на кінець року, %)

На кінець 2005 року дисконтна ставка Національного банку України становила 9,5 %, на кінець 2006 вона знизилася до 8,5 %, на кінець 2007 склала 8%. Світові фінансові

потрясіння відбилися в підвищенні облікової ставки до 12% на кінець 2008. Потім спостерігається зменшення з 10,25% на кінець 2009 року до 7,75 на кінець 2010 року й збереження незмінного показника до кінця 2011 року. Таким чином, у цілому Національний банк України дотримується єдиної послідовної політики щодо встановлення облікової ставки, що проявляється в стабільності показника кредитування комерційних банків, однак, при встановленні нового рівня облікової ставки береться до уваги комплекс різних міжнародних показників, що характеризують поточний стан економіки.

Ґрунтуючись на запропонованих показниках, з метою забезпечення фінансової стабільності й підвищення рівня фінансової безпеки України, вважаємо доречним здійснення заходів наступного характеру:

- розробка стратегії фінансової безпеки;
- дотримання й виконання норм Податкового кодексу, законів України про державний борг, фінансово-кредитної сфери, фінансових операцій;
- створення ефективної системи фінансового контролю;
- встановлення чіткого порядку одержання й відшкодування іноземних кредитів для суб'єктів господарювання різних форм власності;
- створення єдиної державної інформаційної бази для всіх фінансово-кредитних установ;
- забезпечення умов для збільшення реальних грошових доходів населення.

Висновки. Аналіз ситуації у фінансовій сфері України свідчить про істотні диспропорції в рамках суспільного відтворення. Однак держава може ефективно здійснювати функції фінансового контролю й регулювання соціально-економічного розвитку країни на основі моніторингу індикаторів фінансової безпеки фінансової системи в цілому. Тому виникає необхідність у визначенні системи таких індикаторів й пошуку оптимальних механізмів формування структурних пропорцій у сфері фінансових відносин в цілому. При цьому особливу увагу необхідно приділити можливостям грошово-кредитного регулювання на міжнародному фінансовому ринку, тому що тенденції такі, що вплив стану фінансового ринку виявляється вирішальним у формуванні умов забезпечення безпеки держави. Вважаємо, що підтримка стабільності показників, наведених у статті, своєчасне реагування на їхні зміни й вживання заходів по відповідному до усунення погроз будуть сприяти досягненню стабільності української економіки.

Список використаної літератури

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування. / О. І. Барановський. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Вітлінський В.В. Ризикологія в зовнішньоекономічній діяльності: навч. посіб. / В.В. Вітлінський, Л.Л. Маханець. – К.: КНЕУ, 2008. – С. 84.
3. Горячева К.С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К.С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65-67.
4. Підхомний О.М. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання / О.М. Підхомний, Л.С. Яструбецька // Економічні науки : зб. наук. праць. – Сер.: Облік і фінанси. – 2007. – Вип. 23. – С. 234-237.
5. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова//Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.
6. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 295 с.
7. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З.С. Варналія. – К: Знання, 2009. –

647 с.

8. Про основи національної безпеки України: Закон України // Відомості ВР. – 2003. – № 39.

9. Статистичний бюлетень НБУ (електронне видання) /Департамент статистики та звітності Національного банку України. – Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>

10. Динамика ВВП України за період 1998-2011 гг. в фактичних цінах. - Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

N. Budarina

FINANCIAL SECURITY IN UKRAINIAN ECONOMIC UNCERTAINTY OF GLOBAL FINANCIAL SYSTEM

This paper discusses the theoretical and practical aspects of the implementation and functioning of the financial security of Ukraine, highlighting the main macro-economic indicators that determine the vulnerability of the economy and carried out a detailed analysis with a reflection of the dynamics of statistical data.

Keywords: financial and economic security, financial security indicators, monetary policy.

УДК 339.146:665.7(100)(045)

Кравченко В.О., Гудаков О.К.

СУЧАСНИЙ СТАН СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ НАФТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність проблеми. Термін «нафта», що прийшов до нас з перської мови через турецьке слово «neft», в сучасному світовому лексиконі став синонімом загальноприйнятого словосполучення «чорне золото». І пояснюється цей факт не тільки тим, що сьогодні нафта, поряд з природним газом, є основним і практично безальтернативним джерелом енергії, а й тим, що її запаси не відновлювані.

Протягом більше ста років нафта була і залишається по сьогоднішній день найважливішим джерелом енергії, споживачами якого, так чи інакше, є всі країни, при цьому споживання цього ресурсу характеризується взаємозалежністю і взаємозв'язком економічного розвитку і зростання попиту на нафту. Виступивши енергетичним двигуном індустріального розвитку будь-якої країни, нафта стала сировиною яка користується найбільшим попитом у світі, ринок якої володіє певною тільки йому притаманною специфікою і кон'юнктурними особливостями розвитку.

Аналіз основних наукових досліджень. Кон'юнктурі світового ринку нафти постійно приділяється увага зарубіжних і українських вчених, фахівців консалтингових компаній і наукових центрів. Їх роботи дозволяють тримати руку на пульсі подій відбуваються на світовій арені. Проблема розвитку ринку нафти та інших енергоресурсів в умовах глобалізації світової економіки були розглянуті у роботах таких вчених, як: С.В. Жуков, М.Д. Кондратьєв, С.М. Меньшиков, В.В. Петров, В.В. Феллер, Б. Бернанке, Н. Кришен, Г. Линнеман, Ж. Лурье, Д. Медоуз, Ю.В. Макогон, П. Робертс, М. Олсон, Дж. Форрестер. Тим не менш, постійні зміни у глобальному політичному, економічному, соціальному та природному середовищі та їх вплив на

світовий нафтовий ринок, призводять до необхідності постійного вивчення цього елементу світової економіки.

Метою статті є вивчення основних тенденцій та особливостей світового ринку нафти на сучасному етапі його розвитку, а також визначення головних факторів, які впливають на зміну обсягів та ціну продажу нафти на глобальному ринку.

Викладення основного матеріалу дослідження. У ході розвитку нафтового ринку його центрами виявилися практично два регіони: США та Близький Схід. Перша половина ХХ століття була перехідним періодом. До початку ХХ с. США належало не менше 75% видобутої в усьому світі нафти. Головною особливістю становлення нафтової галузі в світі було перевага США у видобутку нафти на державному рівні і домінування до 1911 р. компанії Standard Oil на корпоративному. Хоча значна трансформація відбулася в середині століття, але періодом зміни ключового регіону можна вважати початок 1970-х років, коли США вперше вдалися до широкомасштабного імпорту нафти.

Зі збільшенням видобутку нафти в Перській затоці стала зростати роль арабських країн, які в 1960 р. створили ОПЕК. Державам які увійшли у нього знадобилося від 10 до 15 років, щоб націоналізувати місця видобутку (розірвати концесійні угоди з західними компаніями), тобто перенаправити прибуток на свою користь. У 1973 і 1979 рр. сталися кризи (внаслідок відповідно арабо-ізраїльського конфлікту і іранської революції), що дали імпульс розвитку енергозберігаючих технологій і сповільнити зростання потреби розвинених країн у нафті. На сьогоднішній час до складу ОПЕК входять 12 держав, на частку яких припадає 85% доведених нафтових запасів, більше 40% видобутку нафти і близько 60% експорту.

Після другої світової війни економічне зростання в світі багато в чому було забезпечене за рахунок відносно низької і стабільно і ціни на сиру нафту. Як правило, переробка її здійснюється в місцях споживання, оскільки дешевше доставити до регіонів споживання сиру нафту, ніж нафтопродукти.

З 1986 р. в історії еволюції інституціональної структури світового ринку нафти починається біржова епоха ціноутворення. Тільки з цього моменту схему світової торгівлі нафтою можна охарактеризувати як ринкову. Розвинені країни, втративши контроль за родовищами нафти, змогли повернути собі важелі впливу на механізм ціноутворення, надавши йому ринкові форми і перемістивши на біржові майданчики. Світовий ринок нафти в 1980-ті рр. перестав бути ринком «продавця» і став ринком «покупця».

Ключовим структурним зрушенням у світовій економіці, яке розгортається приблизно з середини 1990-х років, є випереджальний розвиток «економіки активів/запасів». Якщо в 1980 р. номінальна вартість первинних активів - акцій, облігацій, боргу і позик - в сукупності становила менше половини світового валового внутрішнього продукту, то в кінці 1990-х років вона майже зрівнялася з світовим ВВП, а з 2007р. (з перервою на кризові 2008-2009 рр.) перевищує останній більш ніж у три рази. З урахуванням деривативів «економіка активів/запасів» перевершує «економіку потоків» або ВВП у десятки разів. Випереджаюче зростання «економіки активів» вивіло на економічну сцену нових гравців - пенсійні фонди, фонди спільних інвестицій, страхові компанії, фонди суверенного добробуту країн-нафтоекспортерів, хедж-фонди, фонди прямих інвестицій. Ці гравці все сильніше впливають на економічну політику і розвиток світової економіки.

Аналогічне по суті структурне зрушення сталося на світовому ринку нафти. Випереджаюче зростання біржового і поза біржового обороту нафтових деривативів, в першу чергу ф'ючерсних контрактів на сиру нафту, призвело до того, що сучасний світовий ринок нафти перетворився на дуальне формування і функціонує на стику

ринку фізичної нафти (поток) і ринку нафтових деривативів (активів/запасів). При цьому оборот на ринку нафтових деривативів, включаючи біржовий і позабіржовий ринки, за номінальним обсягом у десятки разів перевершує оборот на ринку фізичної нафти.

З середини 1980-х в основі механізму ціноутворення на світовому ринку нафти лежить ф'ючерсний контракт. Нафтові деривативи швидко утвердилися як інструмент хеджування цінового ризику в економіці США. З другої половини 1980-х років Саудівська Аравія і провідні світові нафтоекспортери прив'язали до котирувань ф'ючерсного ринку ціну своїх експортних нафтових контрактах.

В даний час доцільно говорити про рух ціни нафти в коридорі, межі якого задані інтересами основних гравців ринків фізичної нафти і нафтових деривативів. Знизу коридор цінових коливань обмежений наступними факторами: триваючі, хоча які вже сповільнюються, темпи, зростанням споживання нафти в країнах, що розвиваються, особливо Китаї; зміщенням видобутку в зони підвищених витрат (глибоководний шельф, бітумінозні пісковики, важка нафта Венесуели); високими витратами виробництва поновлюваних джерел енергії; необхідністю підтримувати ціну нафтових деривативів. При істотному зниженні ціни нафти провідні члени ОПЕК скоротять видобуток.

Зверху коридор також обмежений низкою факторів: необхідністю підтримки позитивних темпів глобального економічного зростання; зростанням пропозиції нафти; прагненням ОПЕК уповільнити розвиток альтернативних джерел енергії. При істотному зростанні ціни нафти провідні члени ОПЕК постараються максимально наростити видобуток.

Верхню межу цінового коридору штовхають вгору і фінансові інвестори, і виробники нафти, так як інтеграція фінансового та нафтового ринків об'єднала інтереси цих двох різних груп гравців. У нафтоекспортерів крім традиційних мотивів отримання прибутку на інвестиції в нафтовидобуток додався мотив максимізації доходу або хоча б підтримки реальної вартості тих активів, які вони придбали в глобальній фінансовій системі в обмін на нафтодолари. Гравці ринку фінансової нафти і в цілому розвинені країни, у яких економіка активів багаторазово перевищує економіку потоків, зацікавлені в тому, щоб ціна активів росла темпом, що не поступається темпу інфляції, тому відповідно також зацікавлені у певному зростанні ринкових цін на нафту.

Згідно опублікованому на сайті ВР звітом, доведені запаси нафти в 2010 році склали 1383 млрд. баррелів. З них на країни Близького Сходу припадає більше половини загального обсягу, при цьому найбільші нафтові поклади знаходяться на території Саудівської Аравії. Другим державою за величиною запасів нафти стала Венесуела.

Варто відзначити, що рівень розвіданих запасів за останні 30 років збільшився в два рази. При цьому основний приріст припадає на частку зазначених вище країн. Так, в середині 1980-х рр. Нафтові запаси Саудівської Аравії зросли в півтора рази, а в кінці 2000-х рр.. Венесуела відкрила ряд великих родовищ в басейні річки Оріноко, що дозволило їй вийти на 2-ге місце.

При збереженні поточних обсягів споживання і доведених запасів, людство забезпечено нафтою ще на 43 роки і 4 місяці.

Найбільшими країнами за обсягами добування нафти є Росія, Саудівська Аравія, США, Іран, Китай, Мексика, Канада, Венесуела та Казахстан.

В основному видобута на Близькому Сході нафта експортується в США, країни Азії та Європи. Головним імпортером (і одночасно споживачем) нафти є США. За ними слідує азіатські країни - стрімко розвиваються Китай і Індія, а також потужні економіки небагатих нафтою Японії і Південної Кореї. У другій половині десятик

найбільших країн-імпортерів розташувалися європейські країни. Таким чином, на зазначені вище країни припадає близько 70% світового імпорту сирої нафти.

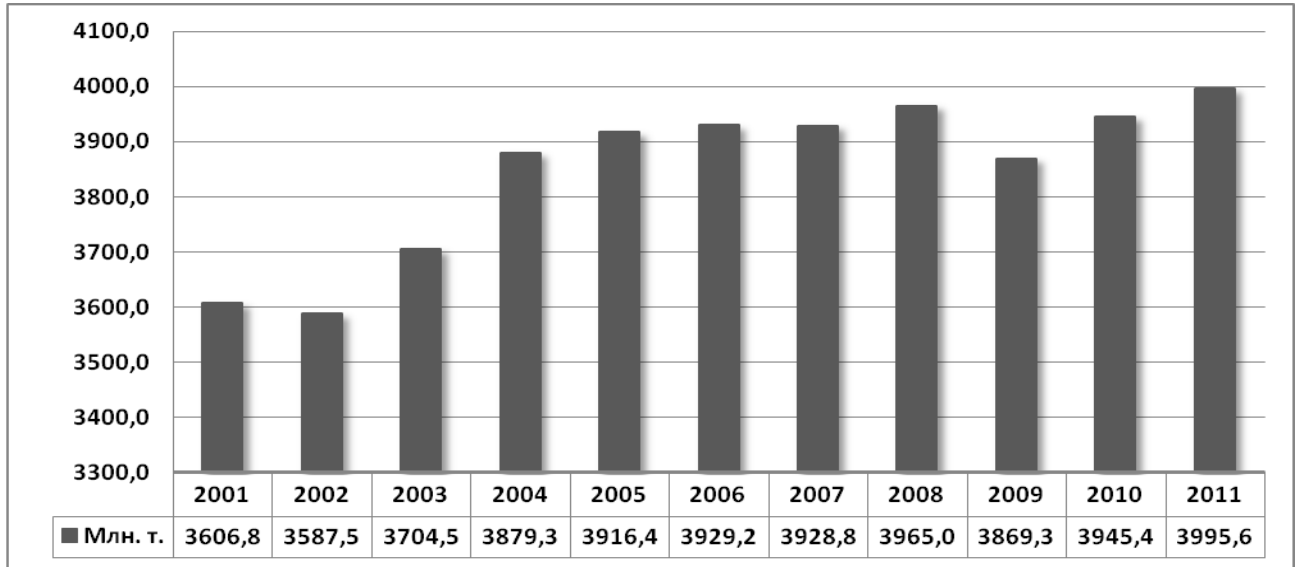

Рис. 1. Динамка видобутку нафти у світі млн. тон, за 2001-2011 рр. [9]

В Україні щорічно добувають від 2 до 3 млн. тонн. нафти, що дозволяє забезпечувати близько 20% потреб країни. У результаті недостатнього обсягу добування нафти всередині країни, внутрішній ринок нафти та нафтопродуктів є чутливим до коливань цін на зовнішніх ринках за одночасної залежності від економічної та політичної ситуації в країні.

Добування та транспортування нафти контролюється компаніями, які входять до складу вертикально-інтегрованої структури НАК «Нафтогаз України», зокрема, добування здійснюють Державне акціонерне товариство «ЧОРНОМОРНАФТОГАЗ» та ПАТ «Укрнафта». Транспортування нафти здійснює ПАТ «Укртранснафта». На інші компанії припадає близько 10-15% добутої в країні нафти. За 2012 рік обсяги видобутку нафти в Україні склали 2,3 млн. т (-4,2% у порівнянні з 2011 роком), при цьому обсяг імпорту цієї сировини становив 1,5 млн. т.

Переробкою нафти в Україні, здебільшого, займаються приватні компанії, найбільшими з яких є «ГНК-ВР» (Лисичанський НПЗ), «ЛУКОЙЛ» (Одеський НПЗ), «Континіум» (Херсонський НПЗ) та Група «ПРИВАТ» (Кременчуцький НПЗ, Дрогобицький НПЗ та Надвірнянський НПЗ). На Одеський, Лисичанський та Кременчуцький нафтопереробні заводи приходить близько 60% українського ринку бензинів та близько 50% ринку дизельного палива. Інша переробка контролюється однією фінансово-промисловою групою («ПРИВАТ»), що суттєво впливає на цінову політику та ситуацію на ринку в цілому.

За 2012 рік на нафтопереробні заводи України надійшло 4 013,4 тис. т нафти, у тому числі 1 504,7 тис. т імпортованої нафти. Загалом, щорічно в Україну імпортується від 9 до 14 млн. т нафти та нафтопродуктів, з яких сира нафта займає близько 40%. Найбільшим постачальником сирої нафти та нафтопродуктів є Російська Федерація, проте суттєві поставки здійснюються також Казахстаном, Білоруссю, Румунією, Польщею, Литвою та іншими країнами.

Україна володіє нафтопровідною системою, пропускна спроможність якої на вході становить близько 114 млн. т нафти на рік, на виході – близько 56 млн. т. на рік. За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України за підсумками

2012 року було транспортовано 18,6 млн. т нафти, у т.ч. транзитом (переважно до країн Західної Європи) – 14,6 млн. т.

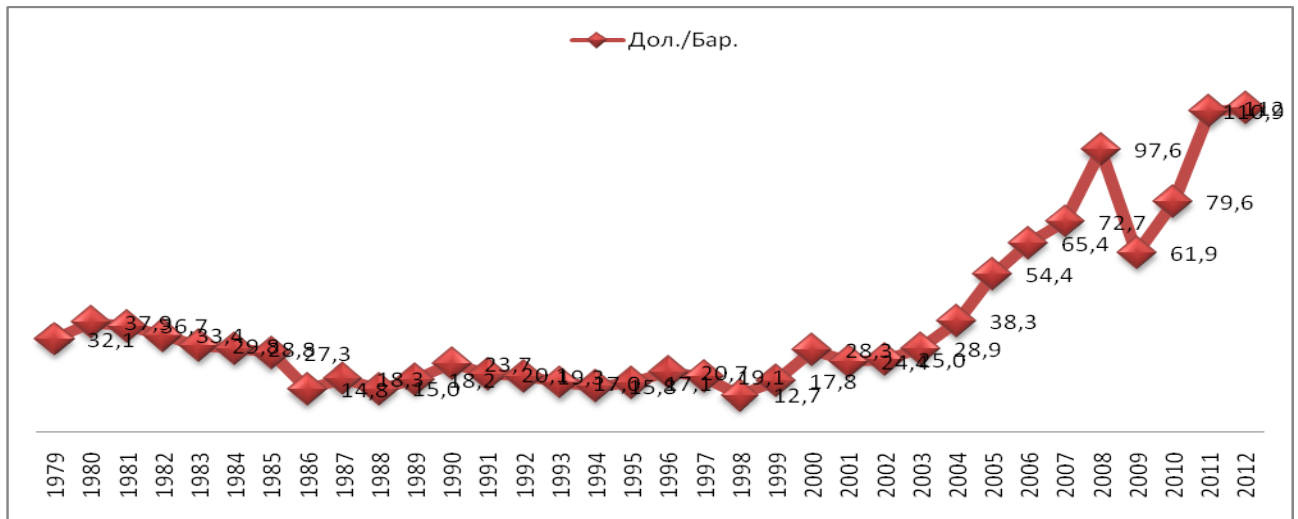

Рис. 2. Динаміка цін на нафту марки Brent, доларів за 1 барель, у 1979-2012 рр.[12]

Оскільки рівень забезпеченості потреб власною нафтою в Україні є досить низьким, цінова ситуація значною мірою залежить від кон'юнктури зовнішніх ринків. У 2008 році під впливом кризи ціни на нафту суттєво знизилися, зокрема, з червня по грудень 2008 року – до 40 дол. США/ бар. Проте, вже протягом 2009 року ціни на нафту зростали (за 12 місяців – в 1,7 разів) та на кінець 2010 року досягли відмітки у 92 дол. США/ бар.

У I півріччі 2012 року світові ціни характеризувались різноспрямованими коливаннями: станом на кінець лютого 2012 року ціни на нафту марки «брент» у середньому становили 127,0 дол. США/бар., але вже з березня ціни почали знижуватись до червня (99,1 дол. США/бар.). У III-IV кварталах 2012 року ціни на нафту тимчасово відновили зростання (станом на 29.10.2012 р. – 107,3 дол. США/бар., на 31.12.2012 р. – 110,7 дол. США/бар). Діапазон коливань цін на нафту також суттєво залежить від статистичних даних щодо наявних запасів країн – найбільших виробників та споживачів нафти та продуктів нафтопереробки.

Стрімке зростання цін на нафту Brent в 2010 і 2011 рр. було головним чином викликане різного роду побоюваннями через перебої з поставками, пов'язаними, особливо, з громадянською війною у Лівії на початку 2011 р. і введенням санкцій щодо Ірану через неясного статусу його ядерної програми на початку 2012р. Додаткову підтримку цінам надали незначні збої в нафтовидобутку в Судані, Нігерії, Сирії та Північному морі, підкреслює експерт.

На тлі всіх цих побоювань через дефіцит пропозиції світова економіка продовжувала розвиватися, демонструючи відносно низькі темпи зростання, в результаті чого загальний світовий попит на нафту виріс зовсім мало. Іноді побоювання рецесії, яка вже вирує в Європі та інших країнах, пересиливали вище згадані проблеми з поставками, і тоді ціна трохи (і лише кілька разів досить сильно) коректувалася вниз.

У підсумку середня ціна на нафту марки Brent протягом останніх двох років залишалася практично незмінною: в 2011 р. вона склала 111,26 дол, а в 2012 р. -111,70 дол. /бар.

У I кварталі 2013 року котирування нафти сорту Brent в Лондоні практично не виходили за межі інтервалу \$105-115/бар, а американський сорт WTI весь цей час лише лічені рази залишав проміжок між \$90 і \$98/бар. Нинішні ціни в цілому влаштовують

іпостачальників нафти, і більшість її споживачів, тому ніхто не зацікавлений у змінах. Тим не менш, на світовому ринку нафти в даний час йдуть довгострокові, фундаментальні процеси, які можуть докорінно змінити ситуацію в цілому і в глобальних масштабах.

Світовий ринок нафти в найближчі п'ять років зіткнеться з позитивним шоком пропозиції через зростання видобутку сировини з сланців в США, вважають експерти Міжнародного енергетичного агентства.

Ефект розвитку нафто- і газовидобутку в Америці в ці п'ять років буде дорівнювати за своїм значенням зростанню попиту на енергоресурси в Китаї в останні 15 років, вважають в МЕА. За цей період на США припаде третина нових поставок нафти.

Очікується, що до 2018 року в США виробництво нафти виросте на 3,9 млн барелів на добу. Для порівняння, за минулий рік обсяги видобутку сировини збільшилися на 800 тисяч до 6,4 млн барелів на добу. При цьому майже весь приріст видобутку припаде на нафту зі сланців (2,3 млн барелів на добу) і нафтоносних пісків (1,3 млн барелів на добу).

Ключовим постачальником сировини на світовому ринку, тим не менш, залишиться ОПЕК. Однак через зростання пропозиції в США, МЕА прогнозує, попит на сировину учасників картелю впаде з 30 млн до 29,2 млн барелів на добу. Таким чином, зростання пропозиції буде випереджати зростання попиту, а тому ціни на нафту будуть швидше знижуватися, ніж рости.

Таким чином, можна зробити наступні висновки. Завдяки розвитку фондового ринку та трансформація контрактів на поставку нафти у ф'ючерсні та інші біржові активи, західним країнам вдалося повернути певний контроль над цінами, який був втрачений у наслідок націоналізації нафтових родовищ країнами ОПЕК у 60-70 роки двадцятого століття. Але в той же час це призвело до збільшення спекуляцій, а від так і більшої нестабільності цін на нафту.

У наслідок постійного зростання попиту, ціни на нафту також демонстрували швидкий ріст наприкінці ХХ на початку ХХІ століть. Винятками можна вважати лише світові кризи у наслідок яких ціни на нафту істотно знижувались. В 2011-2012 роках ціни марки Brent коливались у межах 100-115 доларів США за барель. Аналогічна тенденція спостерігалася і у першому кварталі 2013 року.

За прогнозами Міжнародного енергетичного агентства, у наслідок значного збільшення видобутку сланцевої нафти у США, ціни на неї на світовому ринку будуть поступово знижуватись.

Список використаної літератури

1. Внешпромбанк: Мировой рынок нефти [Электронный ресурс]// Аналитический обзор - АВГУСТ 2011 –Режим доступа.: <http://www.feib.ru/upload/iblock/d1c/ihypktgzlwnwuz%20ptchmvlb%20hcphdvoedw.pdf>
2. Консалтинговая группа А-95: Отчет о состоянии рынка нефтепродуктов Украины в 2012 году [Электронный ресурс]// Рыночные исследования - 11 февраля 2012 г. –Режим доступа.: http://consulting.a95.ua/public/downloads/A-95_2012.pdf
3. Корреспондент.net: Сланцевая революция в США приведет к шоку предложения на мировом рынке нефти - прогноз [Электронный ресурс] // Бизнес - 14 мая 2013 –Режим доступа.: <http://korrespondent.net/business/economics/1558560-slancevaya-revoluciya-v-ssha-privedet-k-shoku-predlozheniya-na-mirovom-rynke-nefti-prognoz>

4. Макогон Ю.В. Международные стратегии экономического развития: учебник / Ю.В. Макогон, Д.Г. Лукьяненко, Ю.Н. Пахомов и др. – Донецьк: ДонНУ, 2009. – 152 с.
5. Рейтинговое агентство кредит-рейтинг: Ринок газу та нафти України за 2012 рік [Электронный ресурс]// Аналітичний огляд - 15.04.2013–Режим доступа.:http://www.credit-rating.ua/img/st_img/AS/2013/15.04.2013/gas_neft_2012.pdf
6. РИА-Аналитика: Нефтегазодобывающая и нефтеперерабатывающая промышленность: тенденции и прогнозы, выпуск №5 итоги 2011 года [Электронный ресурс] // Аналитический бюллетень - 2012–Режим доступа.:<http://vid1.rian.ru/ig/ratings/oil5.pdf>
7. Соколов В.Б. Тенденции развития мировой товарной торговли в 1990 - 2008 гг./ В.Б. Соколов // МЭ и МО. – 2011. – № 2. – С. 35 - 45.
8. Энергетика Украины: Мировой рынок нефти в I квартале 2013 г. [Электронный ресурс] / Виктор Тарнавский// Нефть и газ - 12.04.2013 –Режим доступа.:<http://www.uaenergy.com.ua/post/13875>
9. British Petroleum (BP): BP Statistical Review of World Energy June 2012 [Электронный ресурс]// Режим доступа.:http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Statistical-Review-2012/statistical_review_of_world_energy_2012.pdf
10. International Energy Agency (IEA): World Energy Outlook 2012, основные положения, Russian translation [Электронный ресурс] // Publications - 12 November 2012–Режим доступа.:<http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Russian.pdf>
11. OILNEWS: Почему так стабилен мировой рынок нефти? [Электронный ресурс] // Аналитика - 04 января 2013–Режим доступа.:<http://oilnews.kz/1/analitika/pochemu-tak-stabilen-mirovoj-rynok-nefti/>
12. World Data Bank [Электронный ресурс]// Режим доступа.:<http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>

V. Kravchenko, O. Gudakov

CURRENT UKRAINIAN AND WORLD OIL MARKET CONDITION IN THE GLOBALIZATION

The article describes and analyzes the current situation of world oil market and Ukrainian oil market in conditions of global economic space. The main stages in the development of global production and trade of oil in the 20th century are provided and described here. The period of stock market trading of oil has a detailed description. The article describes corridor of movement of oil prices, and indicates of the main factors, which effects to increase and decrease prices in modern world. The current situation relating to the world's proven oil reserves is analyzed, and article shows the main exporters and importers of oil. The paper describes the amount and structure of oil extraction and oil refining in Ukraine in recent years. The dynamics of oil prices is analyzed and the article has detailed reasons for its change in 2011-2012. Here is brief description of the price situation on the oil market in Q1 2013. We characterize the possible effects of shale revolution in the United States, and associated significant increase in production of shale oil.

Keywords: oil, shale oil, world oil market, futures contracts, OPEC, Ukraine, United States, Saudi Arabia, Brent, International Energy Agency.

УДК 330.34:339.924(045)

Булатова О.В.

РІВНІ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРАЇН

Стаття присвячена дослідженню інтеграційної складової стратегії розвитку країн в умовах глобальної регіоналізації світу. Автором визначено, що інтеграційна складова стратегії розвитку країн має враховувати одночасно три рівні: національний, регіональний, глобальний.

Ключові слова: регіоналізація, глобальна інтеграція, конкурентоспроможність, унілатералізм, мультілатералізм.

Формування глобальної багатополлярної системи супроводжується появою нових змін серед акторів міжнародних відносин, змінюються масштаби і спектр проблем розвитку світового господарства, виникають нові ризики та фактори невизначеності, вплив яких швидко змінюється від локального до глобального рівня. Основним фактором ризику стає економічна нестабільність[4, с.5] Це фактично ще раз підтверджує тезу про те, що в сучасних умовах глобальної інтеграції світ стає взаємозалежною та взаємопов'язаною єдиною глобальною мережею, а інтенсифікація суспільних відносин призвела до особливої просторово-часової дистанційності, в результаті чого події, які виникають на локальному рівні знаходяться під впливом подій, що відбуваються в інших місцях і навпаки. Завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій сучасні ринки швидко засвоюють та поширюють знання та інформацію, однак саме інформаційний обмін, багатократно збільшуючи ефективність глобальної економіки, з одного боку, з іншого – посилює її вразливість.

Конкуренція в світовій економіці вимагає дій на трьох взаємодоповнюючих рівнях. Нові умови існування в умовах глобальної регіоналізації вимагають відповідного реагування та пошуку нових стратегічних підходів до систем регулювання та управління економічним розвитком на багаторівневій основі. Метою статті є визначення рівнів стратегій інтеграційного розвитку країн в контексті глобальної регіоналізації світового господарства.

Метою наукової роботи є визначення рівнів інтеграційної складової стратегії розвитку країн в умовах глобальної регіоналізації світу.

Інтеграційна складова стратегії розвитку країн у мовах глобальної регіоналізації світу має враховувати одночасно три рівні: національний, регіональний, глобальний. Відповідно до цих рівнів визначається й інтеграційна складова розвитку кожної країни – учасника інтеграційного об'єднання, яка має охоплювати три рівня взаємообумовлених та взаємопов'язаних стратегічних цілей:

(I) врахування цілей глобальної та регіональної інтеграції в стратегіях національного розвитку

(II) створення конкурентоспроможної інституційної основи розвитку на регіональному рівні

(III) реалізація активної стратегії глобальної інтеграції.

Досягнення зазначених цілей сприятиме зміцненню відповідної регіональної архітектури, з її оптимальним включенням до глобального економічного простору. Фактично це зумовлює необхідність одночасного вирішення завдань розвитку на всіх трьох рівнях – національному, регіональному та глобальному в рамках стратегії розвитку, як це наведено на рис.1.

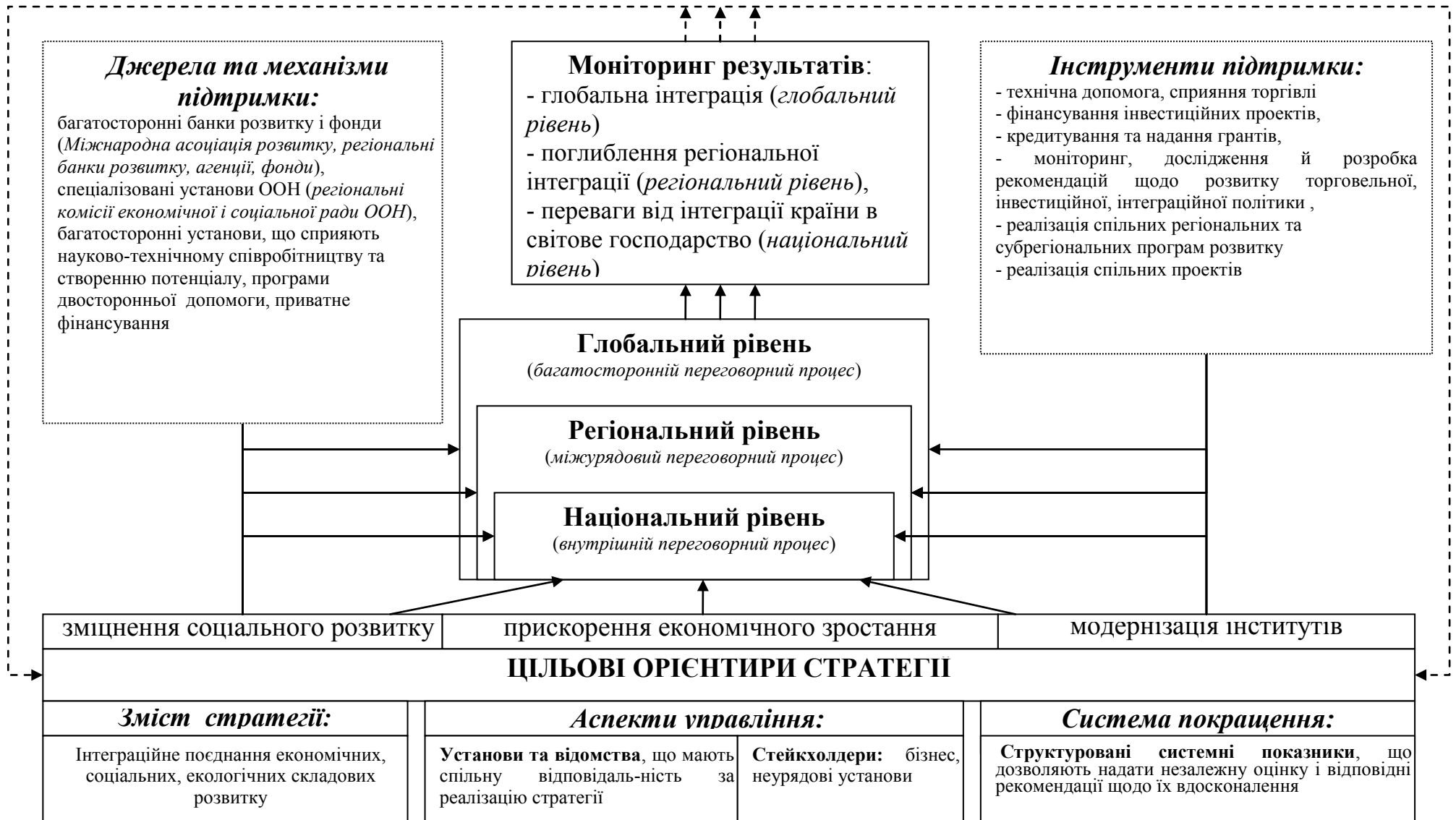

Рис.1 Національний, регіональний, глобальний рівні інтеграційної складової стратегії розвитку країн

Традиційно, стратегії регіональної інтеграції розглядаються в міжнародному контексті з урахуванням національних інтересів [6, с.68-69]. Національні політичні уподобання, а від так і вибір стратегій, можна розглядати з точки зору трьох рівнів: національного (внутрішнього переговорного процесу), міжнародного або регіонального (з точки зору взаємодії з іншими (потенційними) державами-членами регіонального інтеграційного об'єднання), та міжрегіонального (з точки зору регіону як актора на міжнародній арені).

Відповідно, відносини між учасниками регіональних інтеграційних процесів мають розглядатися на кількох рівнях: глобальному, регіональному та національному, на кожному з яких визначається свій політичний фокус, а характер відносин розвивається в напрямі гармонізації або, навпаки, суперництва.

На глобальному (міжрегіональному/міжконтинентальному) рівні, який визначається з точки зору регіону в системі міжнародних економічних відносин, розвиток стратегії пов'язаний безпосередньо з багатостороннім переговорним процесом, до якого залучено регіональні блоки, що можуть розглядатися як відповідний керований шлях до формування в майбутньому єдиної багатосторонньої системи через відповідну гармонізацію регіонального та глобального механізмів регулювання, або, навпаки, можуть стати суттєвою загрозою її подальшого розвитку («блоки спотикання»).

В рамках регіонального рівня розвиток відносин учасників регіональних інтеграційних процесів може бути забезпечений через відповідний міжурядовий переговорний процес і спрямований на спільне розв'язання колективних проблем за рахунок спільного виробництва суспільних благ (відносини гармонізації), розвитку інших напрямків спільної діяльності, що відповідає потребам всіх учасників регіонального інтеграційного об'єднання, або, навпаки, через асиметричний розподіл влади посилювати відносини суперництва.

На національному рівні розвиток відносин між учасниками регіональних інтеграційних процесів забезпечується через активну участь компаній у переговорному процесі, який може забезпечувати інтереси національного бізнесу (через систему захисту, зниження невизначеності та зменшення трансакційних витрат), або, навпаки, може посилити тиск на національний бізнес через зміни конкурентного простору.

Інтеграційна складова стратегії розвитку кожної країни, яка враховує всі три рівні – національний, регіональний, глобальний, в сучасній світовій економіці стає важливим фактором її економічного зростання та розвитку [3, с.3]. Фактично, політика розвитку регіональної інтеграції стає стратегічною платформою (*національний рівень*) для забезпечення національного економічного росту шляхом максимізації переваг, які може отримати країна в умовах глобальної інтеграції через розвиток ефективного співробітництва з іншими країнами, необхідність якого ще більше посилюється через міжнародну конкуренцію. Регіональні інтеграційні процеси розвиваються достатньо стрімко, порівняно з багатосторонньою системою переговорів, а від так лібералізація обміну товарів, послуг, факторів виробництва між стратегічними партнерами досягається швидше і є більш результативною. Спільними зусиллями легше вирішуються питання виробництва регіональних суспільних благ, будівництва та розвитку інфраструктури.

Формування інтегрованого ринку (*регіональний рівень*) забезпечує, окрім використання ефекту масштабів, кращий розподіл ресурсів і доходів, розвиток регіональних виробничих мереж, розповсюдження нових знань і впровадження технологій, гармонізації національних норм, стандартів, регламентів тощо. Впровадження єдиних підходів у розвитку національних політик сприятиме поглибленню інтеграційної взаємодії, особливо за підтримки відповідних

наднаціональних інститутів, діяльність яких сприятиме симетричному розподілу переваг регіональної інтеграції серед усіх її учасників.

В свою чергу, через розвиток регіональної інтеграції забезпечується інтеграція національних економік в глобальну економічну систему (*глобальний рівень*). Спільна політика дозволяє вирішувати більш ефективно проблеми забезпечення сталого розвитку, подолання нерівності в світовій економіці, забезпечення безпеки тощо. Координація та узгодження регіональної політики з глобальними цілями розвитку, відповідно, сприятиме більш збалансованому світогосподарському розвитку в довгостроковій перспективі в цілому.

Сучасні національні економічні концепції росту мають бути радикально переглянуто, оскільки їх сфокусовано, переважно, на визначення впливу політичних стратегій та інститутів на економічне зростання. Однак зростання не дорівнюється розвитку, саме тому ООН запропоновано нову економічну концепцію – концепція економіки розвитку людини [2,с.9]., розвиток якої і стане основним індикатором ефективності реалізації будь якої стратегії на будь якому рівні. Саме тому, сталий розвиток, який зорієнтовано на людину, спільним рішенням керівників країн світу під час Конференції ООН з сталого розвитку РІО+20 (червень 2012 року) [1] визнано базовим курсом задля сталого та інклюзивного економічного зростання, соціального розвитку і охорони навколишнього середовища. Двадцять років потому, відповідно до «Плану дій ХХІ» (Ріо-де-Жанейро, 1992р.) 51 країною світу розроблено відповідні національні стратегії на основі ключових принципів, запропонованих ООН, а саме: комплексного державного підходу, довгострокової перспективи, консультацій з усіма зацікавленими сторонами, реалістичності визначення цілей в економічній, екологічній, соціальній та галузевих, сферах, їх постійного моніторингу. Кожну стратегію розроблено з урахуванням економічних, соціальних, екологічних та культурних особливостей країн, тому не існує єдиного ідеального координаційного механізму для цих стратегій [5, с.7], однак всі вони мають забезпечувати соціально відповідальний економічний розвиток задля майбутніх поколінь.

Держави світу, обираючи напрями розвитку власних інтеграційних стратегій, спрямовують зусилля на використання тих чи інших механізмів, ґрунтуючись на власний стратегічний вибір, конкретні соціально-економічні умови тощо. Відповідно, враховуючи появу нових факторів впливу, стратегічні інтереси можуть змінюватись [6, с.56-68]. Вибір стратегії розвитку регіональної інтеграції залежить від багатьох факторів теоретично, можна передбачити, що країна може обрати таку стратегію розвитку, яка не переслідує ані регіональних ані багатосторонніх цілей розвитку (стратегія унілатералізму). У такому випадку держави залишають за собою власні інтереси та суверенітет, не залежно від інтересів інших держав. Посилення регіональних стратегій розвитку, за своєю суттю, визначає поглиблення інтернаціоналізації в певних межах певного регіону, який утворюють країни, що охоплені регіональними інтеграційними процесами (регіоналізм), тоді як мультілатералізм (багатосторонність) визначає реалізацію ідеології лібералізації ринку в межах всього світового господарства. Від так, всі ці три напрями можуть доповнювати одне одного, оскільки стосуються державної стратегії інтернаціоналізації.

Список використаної літератури

1. Будущее, которого мы хотим [Електронний ресурс] // Итоговый документ Конференции Организации объединенных наций по устойчивому развитию «РИО+20». Рио-де-Жанейро, Бразилия 20–22 июня 2012 года. – 66с. – Режим доступа: www.uncsd2012.org/thefuturewewant.html
2. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию

- человека / [пер. с англ.; ПРООН.]. – М.: Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.
3. IDB support to competitive global and regional integration. Background Paper for a new Strategic Profile and Regional Instruments Compact. – Inter-american Development Bank, Office of the vice president for sectors and knowledge, integration and trade sector. – 28p.
4. Global Trends 2025: A Transformed World [Electronic resource]. – Washington US Government Printing Office, 2008. – 99p. – URL:
5. Good Practices in the National Sustainable Development Strategies of OECD Countries [Electronic resource]. – URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/58/42/36655769.pdf>
6. Muller A. The Rise of Regionalism Core Company Strategies under the Second Wave of Integration / A. Muller. - New York: Erasmus Research Institute of Management (ERIM), 2004. – 330p.
7. National Sustainable Development Strategies. Division for Sustainable Development [Electronic resource]. – URL: <http://www.un.org/esa/dsd/>

О. Bulatova

INTEGRATION COMPONENT LEVELS OF COUNTRIES DEVELOPMENT STRATEGY

The article investigates the integration component of countries development strategy in terms of global regionalization. The author states that the integration component of countries development strategy must take into account three levels simultaneously: national, regional, global levels.

УДК 330(477+4-6ЭС):005.332.4(045)

О.А. Беззубченко

СУЧАСНИЙ СТАН РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС

У статті визначено напрямки реалізації зовнішньої політики України. Оцінено рівень конкурентоспроможності України та країн ЄС за різними показниками та індексами. Визначено пріоритети подальшого співробітництва України та ЄС в сучасних умовах.

Ключові слова: зовнішня політика, зовнішньоекономічне співробітництво, конкурентоспроможність національної економіки, умови ведення бізнесу, рівень економічної свободи, індекс інтенсивності зовнішньої торгівлі

Постановка проблеми. Одним з основних напрямків зовнішньої політики України залишається забезпечення подальшої інтеграції до європейського простору з метою набуття членства в Європейському Союзі. Що відповідно вимагає поглиблення зовнішньоекономічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом. Саме тому питання оцінки рівня конкурентоспроможності України та ЄС, як основи взаємовигідного партнерства з практичної точки зору є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітним питанням ролі зовнішньоекономічних зв'язків розвитку державної економіки та формування шляхів щодо їх поглиблення, а також конкурентоспроможності національної економіки та її конкурентних переваг присвячені праці багатьох дослідників, таких як: Л. Антонюк, Я. Базилюка, О. Білоруса, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Гейця, Я. Жаліла, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, А. Новицького, А. Поручника, О. Рогача, А.

Рум'янцева, В. Сіденка, А. Філіпченка, О. Шнипко та інших. [1-4]

Мета статті полягає в дослідженні торгівельно-економічних зв'язків України з країнами - ЄС та оцінки рівня їх конкурентоспроможності для обґрунтування економічних пріоритетів подальшого співробітництва в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. Реалізація курсу на інтеграцію в структурі Європейського Союзу потребує відповідних змін у багатьох секторах національного господарства[4]. У цьому аспекті для України виникають серйозні складнощі. За рівнем валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення (який є найбільш узагальнюючим показником рівня економічного розвитку) Україна значно поступається країнам-членам Євросоюзу (рис. 1).

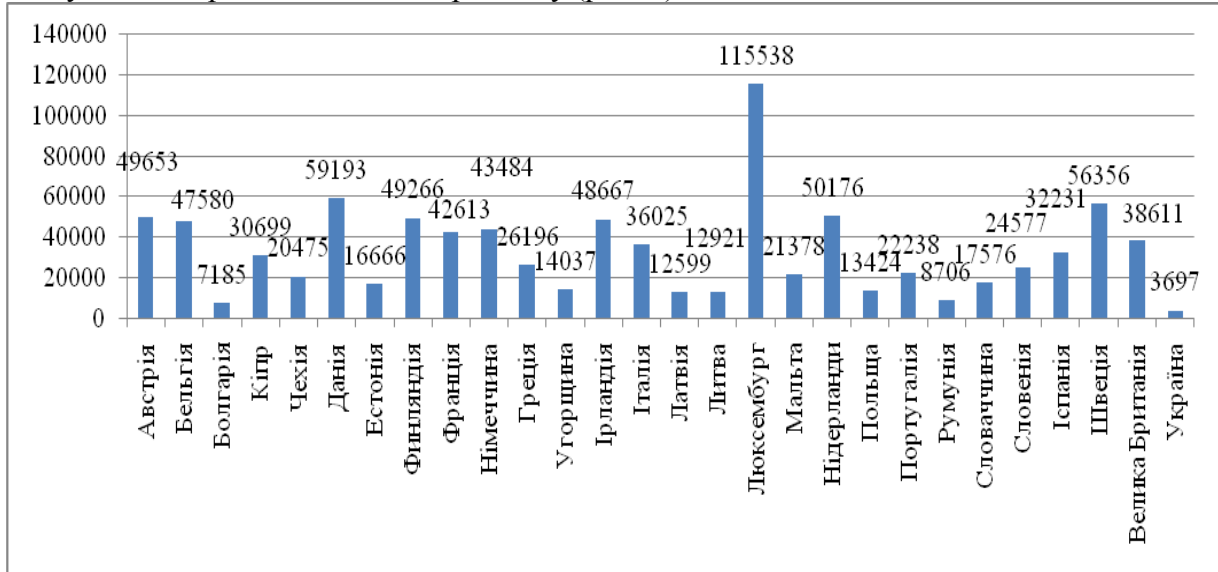

Рис. 1 Обсяг валового внутрішнього продукту на душу населення в країнах ЄС та Україні у 2011 р., дол.[5]

Певні проблеми для розвитку подальшої співпраці України з ЄС простежуються також в процесі порівняння умов ведення бізнесу. Так, Україна посідає 145-е місце серед 183 країн-учасниць. У свою чергу, серед країн-членів ЄС найгірші позиції в даному аспекті займають Греція (109 місце), Італія (80 місце), Польща (70 місце), Чеська Республіка (63 місце) – рис. 2.

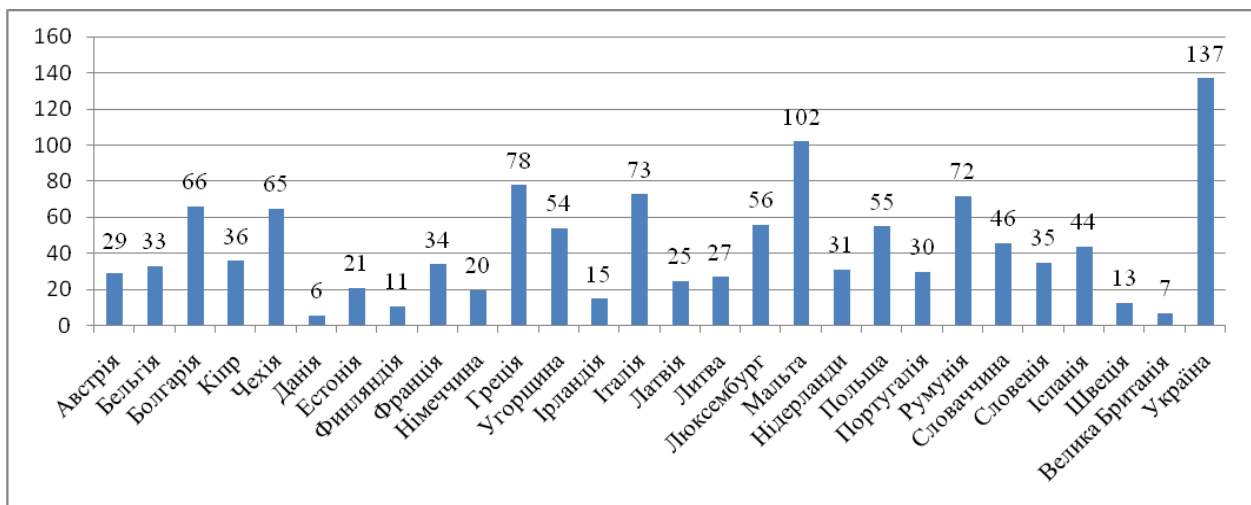

Рис. 2 Рейтинг країн-членів ЄС та України щодо умов ведення бізнесу в даних країнах за результатами 2012 року [6]

Станом на 2012 рік Україна посідає 137 місце серед 185 країн світу. Цей показник найгірший серед країн ЄС, проте існує прогрес у порівнянні з минулими роками, а саме у створенні умов для початку бізнесу (зростання на 66 пунктів), реєстрації власності (зростання 19 пунктів), податковому адмініструванні (зростання на 18 пунктів). Погіршення ситуації було відзначено в сфері захисту інвесторів (падіння на 3 пункти). Крім того, в Україні стало важче отримати дозвіл на будівництво (падіння на 1 пункт), ситуація з міжнародною торгівлею також погіршилися (падіння на 1 пункт). Проте країна полегшила започаткування бізнесу, усунувши вимогу про мінімальний капітал для реєстрації підприємства і скасувавши правило про обов'язкове нотаріальне посвідчення установчих документів та полегшила сплату податків, впровадивши електронну звітність для середніх і великих підприємств.

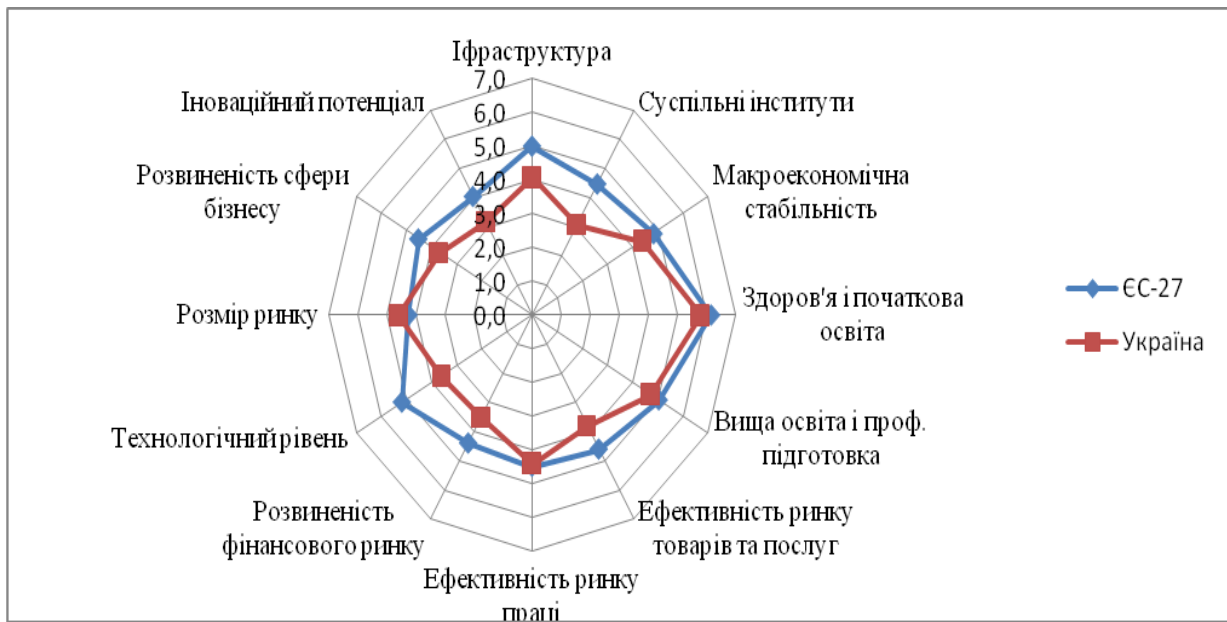

Рис. 3 Порівняння 12 показників, формуючих загальний рівень конкурентоспроможності України та ЄС-27 станом на 2012 рік [7]

Більш загальну оцінку в порівнянні рівнів економічного розвитку України та ЄС-27 дає критерій конкурентоспроможності економік даних країн (рис. 3).

За даними останнього звіту Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність у 2012-2013 рр., Україна серед 144 країн посіла 73-є місце проти 82-го у 2011-2012 рр. Україна відстає від середніх показників серед країн ЄС за усіма пунктами, окрім розміру ринку, де значення коефіцієнту склало 4,6 проти 4,2 серед країн ЄС. Внаслідок економічних та політичних проблем Україна втратила 16 позицій за 2009-2010 рр. Але у 2011-2012 рр. стан економіки країни покращився, що дало змогу піднятися в рейтингу на 7 позицій. А згідно із звітом Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність за 2012-2013 рр. Україна піднялася ще на 9 позицій, і знову за рахунок своїх основних конкурентних переваг – освіта та ємність ринку. Звісно якісна освіта населення, значна ємність ринку є міцною основою для подальшого економічного зростання. Але з іншого боку, незважаючи на проведені в Україні економічні реформи, залишаються слабкою система інституцій (132-е місце) та неефективним ринок товарів і послуг (117-е місце). Пріоритетним напрямом також має стати стабілізація фінансового сектора України (114-е місце) та підвищення рівня розвитку бізнесу (91-е місце).

Серед основних невикористаних можливостей особливу увагу слід приділити підіндексам — Інновації — та — Технологічна готовність — Рейтинг України за підіндексом — Інновації — у 2012-2013 рр. відповідає 71-му місцю. Найбільший вплив на підвищення значення цього рейтингу у 2012-2013 рр. порівняно з попереднім періодом мала зміна таких його складових, як: якість науково-дослідних інститутів (+8 позицій), державні закупівлі новітніх технологій і продукції (+15 позицій), наявність вчених та інженерів (+26 позицій), кількість патентів, отриманих у США на 1 млн. населення (+20 позицій).

За показником «інноваційна спроможність» Україна змістилася вниз на 16 позицій, оскільки вітчизняні підприємства більшою мірою використовують іноземні технології шляхом отримання ліцензій, ніж власні розробки та дослідження.

Підсумки дослідження інвестиційного та інноваційного розвитку України останніх років свідчать про підвищення ролі цілеспрямованої державної політики, орієнтованої на підтримку цілісності інноваційного процесу - від наукової розробки до інвестування масового виробництва. Це сприяло покращенню місця України у міжнародних рейтингах.

Наступним важним показником, який дасть змогу оцінити рівень економічного розвитку для подальшої інтеграції України з країнами ЄС є індекс економічної свободи. Порівняємо рівень економічних свобод України та країн ЄС (рис. 4).

Для оцінки рівня конкурентоспроможності економіки будь якої країни, важливо є також дослідження індексу економічної свободи. Україна опинилася в самому кінці рейтингу економічних свобод, посівши 161 місце серед 177 країн у 2013 році [9]. Про це свідчать результати щорічного дослідження американського Heritage Foundation спільно з газетою The Wall Street Journal.

В розрізі 10 складових цього індексу лише значення – «свобода торгівлі» і «фіскальна свобода» у України перевищують середньосвітові. Також важливим є те, що показники цих двох складових є найбільш наближеними до показників ЄС, решта показників значно нижчі від рівня країн ЄС (Україна посіла останнє місце в Європі за рівнем економічної свободи).

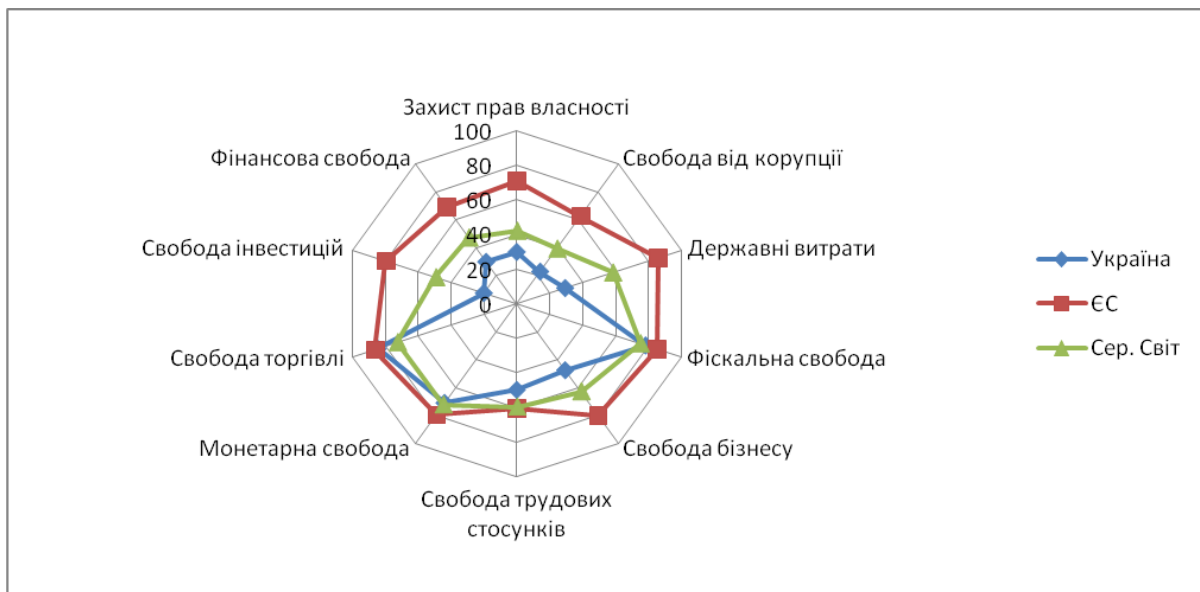

Рис. 4 Порівняння 10 показників, формуючих загальний рівень економічних свобод України та країн ЄС станом на 2012 рік [8]

Особливо низькі значення порівняно з середньосвітовими та європейськими демонструють такі складові як «державні витрати», «свобода інвестицій», «фінансова свобода», «захист прав власності» та «свобода від корупції».

Узагальнюючою характеристикою торгівельних відносин між Україною та країнами ЄС є індекс інтенсивності торгівлі, що характеризує рівень взаємної торгівлі між країнами в порівнянні з їх участю в світовій торгівлі та розраховується як відношення частки експорту в країну j з країни i в сумарному експорті країни i до частки світового експорту, що направляється в країну j .

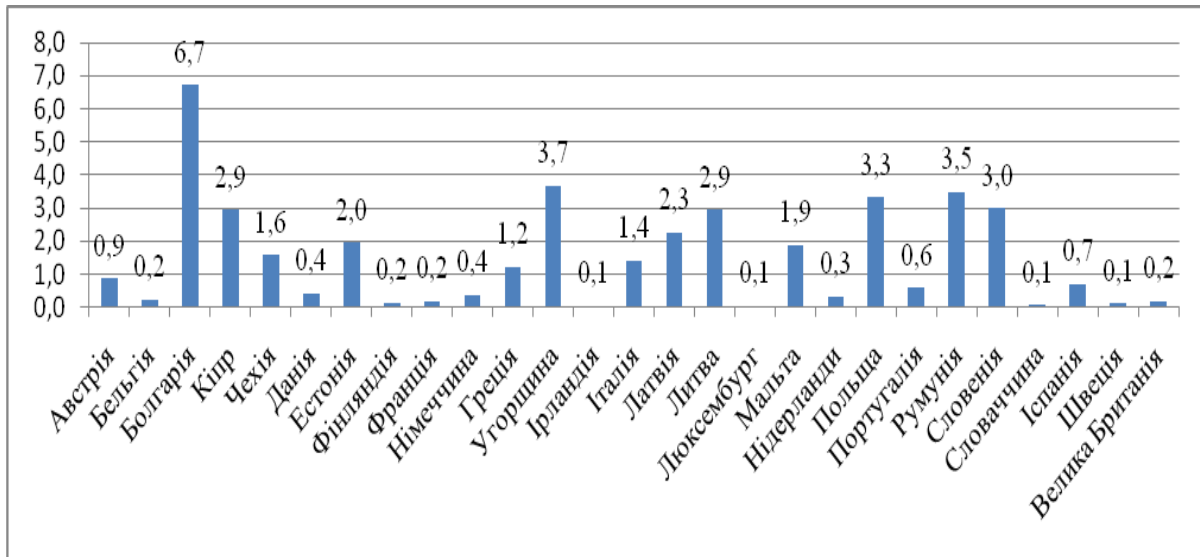

Рис. 5. Індекс інтенсивності зовнішньої торгівлі між Україною та країнами ЄС станом на 2011 рік [5]

Значення показника більше одиниці вказує на те, що для України такі країни як Болгарія, Кіпр, Чехія, Естонія, Греція, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Румунія, Словенія є важливими торгівельними партнерами.

Таким чином, Україна вже більше 7 років має статус країни з ринковою економікою, п'ять років є членом Світової організації торгівлі та планує стати членом Євросоюзу, проте не досягла успіхів в напрямі концепції стійкого розвитку, тому можна сказати, що країна не наближається до приєднання до ЄС. На відміну від країн ЄС в Україні відсутня розвинена система стимулювання експорту, фінансування експортних поставок, страхування і гарантування міжнародних ризиків. Це не може не позначитися на об'ємах експорту з України. До того ж структура експорту в основному складається з готових промислових виробів і напівфабрикатів. А ці групи товарів зустрічають особливо жорстку конкуренцію з боку виробників на ринках країн-членів ЄС. Це, у свою чергу, приводить до численних антидемпінгових процесів, які, передусім, припадають на період економічних спадів і кризових явищ у світі.

Наведений перелік факторів, що негативно впливають торговельно-економічне співробітництво українських компаній на ринку ЄС, не може вважатися повним. Тому до нього необхідно додати: недовершеність міжнародних маркетингових стратегій переважної кількості українських виробників, недостатній рівень використання всього спектру форм і методів присутності та функціонування на зарубіжних ринках, відсутність достатніх коштів для фінансування зовнішньоекономічних та особливо експортних операцій; недостатню підтримку діяльності українських підприємств на міжнародних ринках тощо.

Для ефективного та взаємовигідного співробітництва українських фірм з європейськими потрібно вирішити ціле коло питань. По-перше українська економіка потребує значних структурних трансформацій, вдосконалення системи державного регулювання економіки, її зовнішньоекономічних зв'язків і корпоративного управління, значної активізації торговельної політики, спрямованої на захист інтересів національних виробників на міжнародному ринку зокрема, ринку ЄС.

Україна має незначну частку у географічній структурі зовнішньої торгівлі ЄС. Для розширення якої потрібно, насамперед розвивати наукоємні сфери послуг.

У процесі дослідження було виявлено, що вагому частку товарної структури українського експорту до країн ЄС складають чорні метали, енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки, руди, шлаки і корисні копалини. Тобто в товарному експорті переважає сировина та продукція з низьким ступенем переробки, а, відповідно, і з низьким рівнем доданої вартості. На жаль, структура експорту та імпорту поки що свідчить про те, що Україна є лише ринком збуту для країн ЄС. Потрібно змінювати становище за рахунок розвитку наукоємних галузей промисловості, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів, товаровиробників та національної економіки в цілому.

Висновки. Аналіз ситуації свідчить, що рівні конкурентоспроможності української економіки та економіки країн ЄС суттєво відрізняються, що значно впливає на ефективне та взаємовигідне співробітництво (насамперед для України) між ними. Тому, одним з основних напрямів зовнішньої політики України щодо інтеграції до країн ЄС повинно бути підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, її трансформація з орієнтацією на експорт, що можливо досягти за умов: формування експортного потенціалу країни на основі продукції машинобудування та послуг; створення і вдосконалення правових, економічних, організаційних та технічних умов для підвищення конкурентоспроможності українських товарів; забезпечення присутності українських товарів та послуг на ринку розширеного ЄС; розширення галузевого та транскордонного співробітництва між Україною та ЄС; включення українських підприємств до процесів транснаціоналізації, шляхом створення конкурентоспроможних транснаціональних корпорацій, походженням із України; пошук та визначення нових форм та механізмів технічної допомоги з боку ЄС.

Список використаної літератури

1. Білорус О.Г. Глобальний конкурентний простір: [Монографія] / О.Г. Білорус. - К.: КНЕУ, 2007. - 680 с.
2. Макогон Ю.В. Конкурентоспроможність України в контексті глобалізації світової економіки : [Електронний ресурс] / Ю.В.Макогон // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності, 2011 – Режим доступу: eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/824/48.1.pdf?sequence=1
3. Шнирков О. І. Торговельна політика Європейського Союзу : [Монографія] / Шнирков О. І. – К. : Київ. ун-т Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2005. – 152 с.
4. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015рр.) «Шляхом європейської інтеграції»/Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. досліджень, Ін-т економ. прогнозування НАНУ, Мін-во економіки та з питань європ. інтеграції України. - К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. - С. 36-47
4. Торговельна політика Європейського Союзу / О. І. Шнирков . – Київ : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2005. – 151 с.
5. Unctad Handbook of statistics 2011: [Електронний ресурс] / United National

- Conference On Trade And Development. – Режим доступу до звіту: <http://unctadstat.unctad.org>
6. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Зовнішньоекономічна діяльність. – Режим доступу до звіту: <http://www.ukrstat.gov.ua>
 7. Глобальний індекс конкурентоспроможності: [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Режим доступу до звіту: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/>
 8. Doing business: [Електронний ресурс] – Режим доступу до звіту: <http://www.doingbusiness.org/>
 9. Лук'янець О. В. Рівень економічної свободи України / О.В. Лук'янець // Фінансовий простір. – 2012. – № 3(7). – С. 49-53.

О. Bezzubchenko

CURRENT COMPETITIVENESS LEVEL UKRAINE AND THE EU

The article outlines the directions of the foreign policy of Ukraine. Reviewed competitiveness of Ukraine and EU countries by various indicators and indexes. The priorities for further cooperation between Ukraine and the EU under current conditions are defined.

УДК 338.47(045)

Захарова О.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ТРАНСПОРТНОМУ СЕКТОРІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей розвитку транспортних систем в умовах посилення процесів глобалізації та інтеграції, що відбуваються у світовому господарстві. Автором встановлені напрямки двостороннього впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на розвиток світового транспорту.

Ключові слова: транспорт, транспортна інфраструктура, транспортна система, глобалізація, глобальна інтеграція, ринок транспортних послуг, торгівля транспортними послугами.

Постановка проблеми. В посиленні глобалізаційних та інтеграційних процесів, які є основною ознакою сучасного етапу розвитку світової економіки, важливу роль відіграють інфраструктурні галузі, зокрема транспортна, що забезпечує вільне пересування основних факторів виробництва, дає змогу здійснювати міжнародний товарообмін, опосередковуючи зовнішньоекономічні зв'язки країн. При цьому значення діяльності транспорту в сучасному глобалізованому світовому господарстві неухильно підвищується, адже виявляється постійно діюча тенденція щодо перевищення темпів зростання міжнародної торгівлі над аналогічним показником промислового виробництва, що безпосередньо відбивається на темпах зростання та обсягах міжнародного вантажообігу. Це актуалізує необхідність пошуку напрямків удосконалення процесів перевезень, модернізації об'єктів транспортної інфраструктури, оптимізації транспортних маршрутів особливо в умовах посилення процесів глобальної інтеграції,

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню різних аспектів функціонування транспортних систем регіонів, країн, світу в цілому присвяченні праці

вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Бойко О.В., Вінников В., Котлубай О., Макогон Ю., Могильовкін І., Пашенко Ю., Плужніков К., Прейгер Д., Рибчук А., Цветов Ю. та інші. Однак, сучасні процеси, що протікають у світовому господарстві, зокрема інтенсифікація та динамізм поширення процесів глобальної інтеграції висувають нові вимоги до рівня розвитку та конкурентоспроможності світового транспорту, що обумовлює об'єктивну необхідність врахування їх впливу на тенденції та закономірності функціонування транспортного сектору в різних країнах світу.

У зв'язку з цим **метою** статті є оцінка впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на розвиток світового транспорту та транспортного сектору України.

Викладення основного матеріалу. За оцінками експертів ЄС, найбільш суттєве зростання товарообмінних операцій у найближчому майбутньому очікується в напрямку Європа – країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону, а також за напрямком європейської осі «Північ – Південь». Вигідне геополітичне розташування України на перехресті торговельних шляхів між Європою та Азією, а також наявність розгалуженої транспортної мережі, що забезпечує здійснення зовнішньоекономічних і транзитних перевезень з країнами Заходу та Сходу, є важливим чинником, який сприяє участі України в глобальних та регіональних інтеграційних процесах [1].

Економічна інтеграція держав як об'єктивний процес зближення та взаємодії національних господарств, формування регіональних економічних угруповань виявляється у зростанні обсягу торгових, кредитно-фінансових та інших міжнародних операцій, в укладанні угод і договорів між державами, що доповнюється свідомим спільним регулюванням їх взаємних господарських зв'язків.

Проведений аналіз довів, що існує взаємний двосторонній зв'язок між розвитком інтеграційних та глобалізаційних процесів та функціонуванням транспорту, напрямки та особливості якого представлені на рис.

Таким чином, важливу роль в розвитку інтеграційних процесів відіграє транспорт. Адже відомо, що саме транспорт поєднує час і простір, які розділяють виробників, покупців і продавців різних країн та регіонів, дає можливість маневрувати трудовими та природними ресурсами, здійснювати міжнаціональний обмін продуктами, забезпечуючи при цьому вільний розвиток ринкових структур міжнародної торгівлі. Саме тому транспортний фактор завжди посідав важливе місце в теорії розміщення, регіональної, міжнародної економіки та теорії зовнішньої торгівлі. Отже, в економічному плані ефективне функціонування транспортного ринку послаблює часовий і просторовий розрив між виробництвом і споживанням та є найважливішою складовою інтеграції країн у світову господарську систему.

Проте, з іншого боку, існує і зворотний зв'язок. Так, наприклад, такі інтеграційні процеси, як глобалізація та регіоналізація, суттєво впливають на функціонування й розвиток транспортного ринку. Під глобалізацією в цьому контексті слід розуміти створення єдиної загальносвітової транспортної системи, здатної задовольняти потреби в перевезенні вантажів і пасажирів з будь-якої точки земної кулі в будь-яку іншу її точку без якогось істотного впливу на цей процес національних кордонів. Тому світове співтовариство, використовуючи ресурсний потенціал держав і їхнє просторове розташування, прагне до формування єдиної транспортної системи. Для національних транспортних систем глобалізація ринку транспортних послуг виявляється у:

– лібералізації транспортної діяльності, відмові від дискримінаційного регулювання, зростанні конкуренції (виключаючи її недоброякісні види), що, зрештою зумовлює зниження величини транспортних витрат у ціні товарів світової торгівлі і, відповідно, знижує обмеження розвитку економічних зв'язків;

– уніфікації й універсалізації транспортних засобів, технологій, технічних вимог, що означатиме приведення умов функціонування національного транспортного ринку у

відповідність із загальносвітовою практикою;

– зростанні транспарентності національного ринку транспортних послуг і, насамперед, підвищенні його інформаційної відкритості.

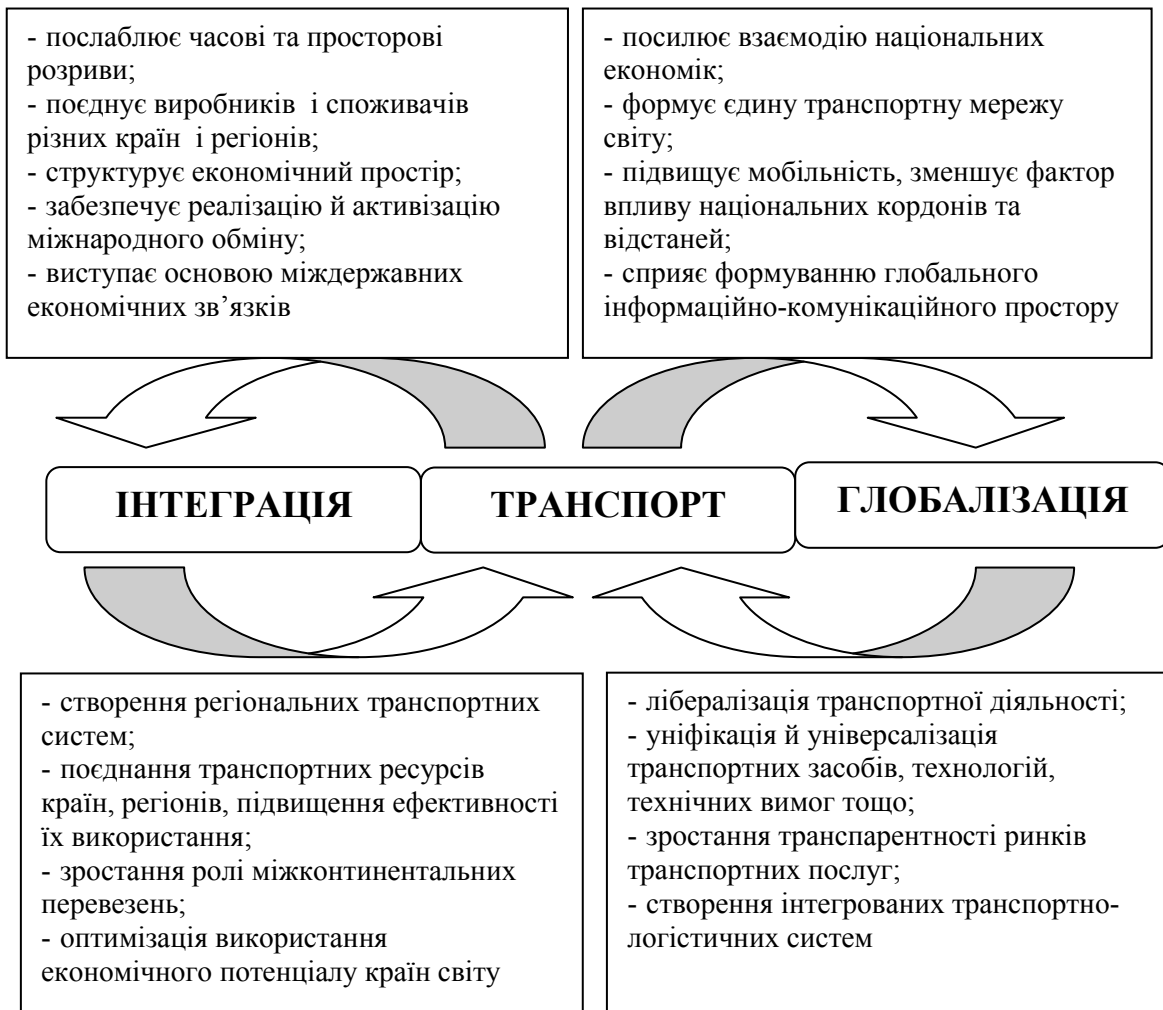

Рис. Напрямки впливу процесів інтеграції та глобалізації на розвиток світового транспорту

Крім того, розвиток інтеграційних процесів на транспорті в умовах глобалізації економіки створює організаційно-економічні передумови для формування інтегрованих транспортно-розподільних логістичних систем на регіональному, міжрегіональному і міжнародному рівнях.

Проведемо оцінку впливу процесів, що відбуваються у світовому господарстві, зокрема виражені у розвитку різних форм міжнародних економічних відносин, на розвиток світового ринку транспортних послуг та участі в цих процесах України, застосувавши інструменти кореляційно-регресійного аналізу.

В якості результативної ознаки оберемо показник експорту транспортних послуг (світовий та України), за показники фактори візьмемо динаміку обсягів валового внутрішнього продукту, зовнішньої торгівлі товарами (експорту), прямих іноземних інвестицій в транспорт, численності населення відповідно світу та України. Вибір таких факторних ознак не випадковий, оскільки створений валовий продукт формує пропозицію вантажопотоків, що підлягають транспортуванню, інтенсивність торгівлі товарами впливає на зростання попиту на послуги з транспортування, інвестиції в транспортну інфраструктуру сприяють підвищенню якості послуг, що надаються, і

сприяють зростанню міжнародної діяльності транспортних підприємств.

Оцінка ступеня тісноти та напрямку зв'язку між зазначеними показниками на основі розрахунку парних коефіцієнтів кореляції, що виступають індикаторами взаємозв'язків, дозволила отримати такі результати (таблиця 1). Таким чином, на динаміку світового експорту транспортних послуг всі наведені факторні ознаки здійснюють вагомий вплив, при чому найбільш тісний зв'язок спостерігається між експортом транспортних послуг та динамікою світової товарної торгівлі, що ще раз підтверджує вагому роль транспорту в обслуговуванні руху вантажопотоків, що поєднують продавців та покупців різних країн та континентів. Щодо експорту транспортних послуг, то всі фактори окрім чисельності населення мають прямий та тісний зв'язок з результативною ознакою та найбільше значення коефіцієнту кореляції є між експортом транспортних послуг та обсягами прямих іноземних інвестицій в транспорт.

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу

Результативна ознака	Факторна ознака	Коефіцієнт кореляції	Висновок щодо зв'язку
Світовий експорт транспортних послуг	Світовий ВВП	0,979	Тісний прямий
	Світовий експорт товарів	0,989	Тісний прямий
	ПП	0,936	Тісний прямий
	Населення світу	0,943	Тісний прямий
Експорт транспортних послуг України	ВВП України	0,958	Тісний прямий
	Експорт товарів України	0,963	Тісний прямий
	ПП	0,964	Тісний прямий
	Населення України	-0,947	Тісний зворотній

Проведемо парний регресійний аналіз з метою оцінки форми зв'язку між кожним з факторів та результативною ознакою. Результати регресійного аналізу представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати парного регресійного аналізу

Результативна ознака	Факторна ознака	Рівняння регресії	R ²	E _{x,y}
Світовий експорт транспортних послуг	ВВП	$y = 15,609x - 158471$	0,9601	1,27
	Експорт товарів	$y = 50,01x + 35913$	0,9796	0,94
	ПП	$y = 39,609x + 67239$	0,8768	0,89
	Населення	$y = 707,18x - 4032705$	0,8896	7,75
Експорт транспортних послуг України	ВВП	$y = 0,0436x + 834,6$	0,8701	0,84
	Експорт товарів	$y = 0,1241x + 383,94$	0,8779	0,92
	ПП	$y = 3,8649x + 1608,5$	0,8793	0,68
	Населення	$y = -1,9549x + 96692$	0,9300	18,07

На основі проведеного регресійного аналізу можна зробити такі висновки:

- динаміка світового експорту транспортних послуг на 96% пояснюється зміною світового ВВП, при зростанні якого на 1 млрд. дол. США (1%) експорт транспортних послуг збільшується на 15,6 млрд. дол. (1,27%); на 98% пояснюється зміною обсягів світової торгівлі товарами, зростання якої на 1 млрд. дол. США (1%) приводить до збільшення експорту транспортних послуг на 50 млрд. дол. (0,94%); на 88% пояснюється зміною обсягів ПП, зростання яких на 1 млрд. дол. США (1%) приводить до збільшення експорту транспортних послуг на 39,6 млрд. дол. (0,89%); на 89%

пояснюється зміною чисельності населення, збільшення якої на 1 млн. осіб (1%) приводить до зростання експорту транспортних послуг на 707 млрд. дол. (7,75%);

- динаміка світового експорту транспортних послуг є найбільш еластичною від зміни світового ВВП та зростання чисельності населення світу;

- динаміка експорту транспортних послуг України на 87% пояснюється зміною ВВП України, при зростанні якого на 1 млн. дол. США (1%) експорт транспортних послуг збільшується на 43,6 тис. дол. (0,84%); на 88% пояснюється зміною обсягів торгівлі товарами України, зростання якої на 1 млн. дол. США (1%) приводить до збільшення експорту транспортних послуг на 124,1 тис. дол. (0,92%); на 88% пояснюється зміною обсягів ПІІ в транспорт, зростання яких на 1 млн. дол. США (1%) приводить до збільшення експорту транспортних послуг на 3,86 млн. дол. (0,68%); на 93% пояснюється зміною чисельності населення, збільшення якої на 1 тис. осіб (1%) приводить до зменшення експорту транспортних послуг на 1,95 млн. дол. (18,07%);

- експорт транспортних послуг є в більшому ступені еластичним від динаміки чисельності населення, при чому зворотній зв'язок пояснюється тим, що зростання чисельності стимулює попит на внутрішні перевезення і як наслідок зменшує обсяги перевезень пасажирів у міжнародному сполученні;

- порівнюючи вплив факторів у світовому масштабі та України, можна зазначити, що вплив однойменних факторів на експорт транспортних послуг світовий є більшим, ніж впливу аналогічних факторів та українських експорт; чисельність населення як для світового ринку, так й українського має найбільший і абсолютний і відносний ефект впливу; динаміка ВВП у більшому ступені відображається на світовому експорті транспортних послуг, тоді як динаміка торгівлі товарами – на українському експорті транспортних послуг.

На основі проведеного багатофакторного регресійного аналізу отримано економетричну модель залежності динаміки експорту транспортних послуг України та світу від виділених показників-факторів:

$$\text{Світ: } Y = 9,21X_1 + 33,8X_2 + 0,02X_3 - 197,5X_4 + 1064396 \quad (1)$$

$$\text{Україна: } Y = 0,008X_1 + 0,05X_2 + 1,75X_3 - 2,1X_4 + 100571 \quad (2)$$

де Y – обсяги експорту транспортних послуг;

X_1 - обсяги ВВП;

X_2 – обсяги торгівлі товарами (експорт);

X_3 – обсяги ПІІ в транспорт;

X_4 – чисельність населення.

Таким чином, на основі отриманих рівнянь регресії можна зробити такі висновки:

- при збільшенні обсягів світового ВВП на 1 млрд. дол. за умови, що інші параметри моделі залишаться незмінними, обсяги експорту транспортних послуг зростуть на 9,21 млрд. дол., при збільшенні обсягів торгівлі товарами на 1 млрд. дол. – на 33,8 млрд. дол.; за умови зростання світових потоків ПІІ на 1 млрд. дол. – на 20 млн. дол.; при зростанні чисельності населення на 1 млн. осіб зменшуватимуться на 197,5 млрд. дол. Очевидним є найбільш прямий вплив саме інтенсивності товарної торгівлі;

- при збільшенні обсягів українського ВВП на 1 млн. дол. за умови, що інші параметри моделі залишаться незмінними, обсяги експорту транспортних послуг України зростуть на 8 тис. дол., при збільшенні обсягів торгівлі товарами на 1 млн. дол. – на 50 тис. дол.; за умови зростання потоків ПІІ в транспортна 1 млн. дол. – на 1,75 млн. дол.; при зростанні чисельності населення на 1 тис. осіб зменшуватимуться на 2,1 млн. дол. Очевидним є найбільш прямий вплив саме інтенсивності товарної торгівлі та обсягів інвестування транспортної галузі.

- порівнюючи параметри двох рівнянь регресії, можна зазначити, що вони приймають більші значення за світовими показниками, ніж українськими, що пояснюється більш значними масштабами протікання аналізованих процесів саме в межах світового господарства.

Таким чином, на основі проведеного аналізу, можна зробити загальний висновок, що розвиток транспорту знаходить в тісній ув'язці з процесами посилення інтеграційної взаємодії, що відбуваються у світовому господарстві та набувають глобального характеру. Глобалізації світового виробництва, активний розвиток зовнішньоторговельної співпраці, зростання темпів динаміки прямих іноземних інвестицій та зростання числа користувачів транспортних послуг визначають ключові тренди розвитку світового транспорту та транспортної системи України, призводячи до зростання обсягів торгівлі транспортними послугами.

Висновки.Інтенсифікація глобалізаційних процесів висуває нові вимоги до функціонування національних транспортних систем країн світу, що пов'язані з необхідністю лібералізації транспортної діяльності, уніфікації й універсалізації транспортних засобів, технологій, технічних вимог, зростанням транспарентності ринків транспортних послуг, створенням інтегрованих транспортно-логістичних систем. В цих умовах посилюються взаємозв'язки між елементами національних транспортних систем, що активізує розвиток інтеграційних процесів на транспорті та призводить до утворення міжнародних інтегрованих транспортно-логістичних систем.

Список використаної літератури

1. Блудова Т. Глобализация транспортной системы и понятие «транзитный потенциал страны»/ Т.Блудова // Экономика Украины. – 2006. - №10. – С.73-78.
2. Бойко О.В. Развитие рынок транспортных услуг как чинник прискорення інтеграційних процесів / О.В. Бойко : [електронний ресурс]. – Режим доступу:http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2012_4/files/EC412_07.pdf
3. Захарова О.В. Глобальні чинники розвитку потенціалу світової транспортної системи / О.В. Захарова // Економічний часопис-XXI. – 2011. – № 9-10. – С. 28-32.
4. Захарова О.В. Особливості процесу інтеграції національних транспортних систем до світового господарства / О.В. Захарова // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. трудов. – Донецк: ДонНУ, 2007. – С. 1294-1300.
5. Захарова О.В. Фактори впливу на формування та розвиток потенціалу світової транспортної системи / О.В. Захарова // Економічний простір: зб. наук. праць. – № 51. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2011. – С. 5-13.
6. Котлубай О.М. Конкурентоспроможність та сталий розвиток морегосподарського комплексу України: [монографія]/О.М. Котлубай. - Одеса: ПРРЕД НАНУ, 2011. - 427 с.
7. Пашенко Ю.Є. Транспортно-дорожній комплекс України в процесах міжнародної інтеграції: [монографія] / Ю.Є Пашенко, О.І. Никифорук ; НАН України. Рада з вивчення продуктивних сил України. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2008. – 192 с.
8. Прейгер Д. Перспективні шляхи та механізми інтеграції ринку транспортних послуг України до країн ЄС. Аналітична записка/Д.Прейгер, О. Собкевич, О.Смельянова: [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/475/>
9. Trends in the transport sector: [Electronic resource]. – URL:http://www.oecd-ilibrary.org/transport/trends-in-the-transport-sector-2012_trend_transp-2012-en

10. Trends in transport: [Electronic resource]. –
URL:[http://www.internationaltransportforum.org/Press/PDFs/2012-09-17-
TransportTrends.pdf](http://www.internationaltransportforum.org/Press/PDFs/2012-09-17-TransportTrends.pdf)

O.V. Zakharova

**FEATURES OF GLOBAL INTEGRATION PROCESSES DEVELOPMENT IN
TRANSPORT SECTOR**

The article is devoted to the research of transport systems development in terms of increasing globalization and integration processes taking place in the global economy. The ways of bilateral impact of globalization and integration processes on global transport development are established.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Балабанова Н.В. – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри міжнародної економіки, *Маріупольський державний університет*
- Беззубченко О.А. – кандидат економічних наук, доцент, *Маріупольський державний університет*
- Бойко М.Г. – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, *Київський національний торговельно-економічний університет*
- Бударіна Н.О. – кандидат економічних наук, доцент, *Донецький національний університет*
- Булатова О.В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки, проректор з наукової роботи, *Маріупольський державний університет*
- Ведмідь Н.І. – кандидат економічних наук, доцент, *докторант Київського національного торговельно-економічного університету*
- Герашенко О.О. – асистент кафедри менеджменту, аспірант, *Маріупольський державний університет*
- Гудаков О.К. – аспірант кафедри міжнародної економіки, *Донецький національний університет*
- Захарова О.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки, *Маріупольський державний університет*
- Комеліна О.В. – доктор економічних наук, професор, *Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*
- Кравченко В.О. – кандидат економічних наук, доцент, *докторант Донецького національного університету*
- Марена Т.В. – кандидат економічних наук, доцент, *Маріупольський державний університет*
- Мацука В.М. – кандидат економічних наук, доцент, *Маріупольський державний університет*
- Мітюшкіна Х.С. – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки, *Маріупольський державний університет*
- Ніколенко Т.І. – старший викладач кафедри міжнародної економіки, *Маріупольський державний університет*
- Орлова О.М. – кандидат економічних наук, завідувач відділення дистанційного та заочного навчання, *Прикарпатський інститут ім. М. Грушевського Міжрегіональної академії управління персоналом*
- Самойленко І. В. – магістр спеціальності «Міжнародна економіка», *Маріупольський державний університет*
- Христенко О.В. – асистент кафедри менеджменту і адміністрування, аспірант, *Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

CONTRIBUTORS

- Balabanova N. – PhD in Public Administration, Associate professor of International Economics Chair, *Mariupol State University*
- Bezzubchenko O. – PhD in Economic Sciences, Associate professor, Mariupol State University
- Boyko M.G. – Doctor of Economic Sciences, Associate professor, Professor of hotel and restaurant and tourism business Chair, *Kiev National Trade & Economic University*
- Budarina N. – PhD in Economic Sciences, Associate professor, *Donetsk National University*
- Bulatova O. – Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of International Economics Chair, Vice Rector for the Research of the Mariupol State University, *Mariupol State University*
- Gerashenko O. – assistant of Management Chair, post-graduate student, *Mariupol State University*
- Gudakov O. – post-graduate student, *Donetsk National University*
- Khrystenko O.V. – assistant of Management & Administration Chair, post-graduate student, *Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*
- Komelina O.V. – Doctor of Economic Sciences, Professor, *Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University*
- Kravchenko V. – PhD in Economic Sciences, Associate professor, Doctoral Candidate of Donetsk National University
- Marena T. – PhD in Economic Sciences, Associate professor, *Mariupol State University*
- Matsuka V. – PhD in Economic Sciences, Associate professor, *Mariupol State University*
- Mityushkina H. – PhD in Economic Sciences, Associate professor of International Economics Chair, *Mariupol State University*
- Nikolenko T. – senior instructor of International Economics Chair, *Mariupol State University*
- Orlova O.V. – PhD in Economic Sciences, Head of distance education Chair, *Carpathian M.Grushevskiyi Institute of Interregional Academy of Personnel Management*
- Samoylenko I. – Master of International Economics, *Mariupol State University*
- Vedmid N. – PPhD, Associate Professor of the Kiev National Trade & Economic University, *Kiev National Trade & Economic University*
- Zakharova O. – PhD in Economic Sciences, Associate professor of International Economics Chair, *Mariupol State University*

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ В ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

1. Редакція приймає до друку статті виключно за умови їх відповідності вимогам ДСТУ 7152:2010 до структури наукової статті. Наукові статті повинні містити такі необхідні елементи:

- *постановка проблеми* у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

- *аналіз останніх досліджень і публікацій*, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

- *виклад основного матеріалу* дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

- *висновок* з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

2. Публікація починається з класифікаційного індексу УДК, який розміщується окремим рядком, ліворуч перед ПІБ автора (авторів). Текст публікації повинен відповідати структурній схемі:

- ліворуч ініціали та прізвище автора (авторів) у називному відмінку;

- назва публікації по центру сторінки великими напівжирними літерами;

- анотація мовою тексту публікації (курсив) згідно з ДСТУ ГОСТ 7.9-2009;

- перелік ключових слів з підзаголовком Ключові слова: (курсив);

- основний текст статті;

- список використаної літератури, оформлений згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006;

- дата надходження до редакції арабськими цифрами, після бібліографічного списку, ліворуч;

- після тексту статті ліворуч ініціали та прізвище автора (авторів) англійською мовою;

- назва публікації по центру сторінки великими напівжирними літерами англійською мовою;

- розширене резюме англійською мовою (курсив), обсягом не менше ніж 1000 знаків;

- англійський варіант статті.

Для публікацій іншими мовами резюме українською обов'язкове.

3. *Вимоги до оформлення тексту:*

- матеріали подаються у друкованому вигляді (папір формату А4) та на електронному носії (компакт-диск, e-mail) в форматі Microsoft Word 97-2003. Обсяг – від 6 до 12 сторінок, включаючи рисунки, таблиці, список використаної літератури. Основний текст статті – шрифт Times New Roman, кегель 12, інтервал – 1, поля дзеркальні: верхній – 25 мм, нижній – 25 мм, зсередини – 25 мм, ззовні – 25 мм., абзацний відступ – 10 мм;

- *перелік літературних джерел* розташовується за алфавітом або в порядку їх використання після тексту статті з підзаголовком *Список використаної літератури* і виконується мовою оригіналу. Джерела в переліку посилань нумеруються вручну, без використання функції меню Word «*Формат – Список – Нумерований*»;

- *щодо символів*. В тексті необхідно використовувати лише лапки такого зразку: «», дефіс – це коротке тире «-». Не потрібно ставити зайві пробіли, особливо перед квадратними чи круглими скобками, а також в них. Для запобігання потрібно використовувати функцію «Недруковані знаки»;

- *посилання на літературу* в тексті подаються за таким зразком: [7, с. 123], де 7 – номер джерела за списком, 123 – сторінка. Посилання на декілька джерел одночасно подаються таким чином: [1; 4; 8] або [2, с. 32; 9, с. 48; 11, с. 257]. Посилання на архівні джерела – [15, арк. 258, 231 зв.];

- згадані в тексті науковці, дослідники називаються за абеткою – М. Тард, Е. Фромм, К. Юнг, К. Ясперс та інші. На початку зазначається ім'я, а потім прізвище вченого. Необхідно виокремлювати зарубіжних та вітчизняних дослідників.

4. Супровідні матеріали:

- стаття обов'язково супроводжується *авторською довідкою* із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові (повністю); наукового ступеня, звання, посади, місця роботи; поштового індексу, домашньої адреси і телефонів, адреси електронної пошти на українській та англійській мовах.

- статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються рецензією доктора наук за фахом публікації або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу) про рекомендацію статті до друку. Рецензія або витяг з протоколу подається у сканованому вигляді електронною поштою.

5. Редакція залишає за собою право на рецензування, редагування, скорочення і відхилення статей. За достовірність фактів, статистичних даних та іншої інформації відповідальність несе автор. Редколегія може не поділяти світоглядних переконань авторів.

Зразок оформлення статті:

УДК 371.13(495)

Н. О. Постригач

ОСНОВНІ ДОСЯГНЕННЯ ГРЕЦЬКОЇ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Процес реформування педагогічної освіти відбувається у європейських країнах різними темпами, має суттєві специфічні особливості. Однак, розробка єдиних стандартів якості педагогічної освіти, професійного розвитку та педагогічної діяльності є запорукою того, що система педагогічної освіти Греції рухається у напрямі все більшої відповідності діяльності вчителя актуальним потребам освітньої політики інших національних держав та Європейського регіону в цілому.

Ключові слова:

Текст статті

Список використаної літератури

1.

2.

Дата надходження до редакції

N. Postrygach

MAIN ACHIEVEMENTS OF THE GREEK SYSTEM OF PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF MODERN EUROPEAN EDUCATIONAL POLICY

In the article the main achievements of Greek system of pedagogical education in the context of modern European educational policy are analyzed. The author underlines, that educational policy will be effective if it practices in schools every day and corresponds to the long-term requirements of its national educational system.....

ВІСНИК МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
СЕРІЯ: ЕКОНОМІКА, 2013, Вип. 5

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ЕКОНОМІКА
ВИПУСК 5

Головний редактор чл.-кор. НАПН України, д. політ. наук., проф. К. В. Балабанов

Редакційна колегія серії:

Відповідальний редактор – д. е. н., проф. О.Б. Альохін
Заступник відповідального редактора – д. е. н., проф. Г. І. Брітченко
Відповідальний секретар – к. е. н., доц. О. А. Беззубченко

Засновник Маріупольський державний університет
87500, м.Маріуполь, пр.Будівельників, 129а
тел.: (0629)53-22-59, e-mail: kafedra-mek@mail.ru

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
(Серія КВ № 17780-6130Р від 06.05.2011)
Тираж 100 примірників. Замовлення № 501.4

Видавець МФ ТОВ «Друкарня "Новий світ"»
87510, м.Маріуполь, Красномаякська, 2; тел.: (0629)41-35-13
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №1792 від 20.05.2004

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів
Редакція не несе відповідальності за авторський стиль статей